

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN YASAL ANALİZ RAPORU

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

ÖRGÜTLENME
ÖZGÜRLÜĞÜNE
İLİŞKİN
YASAL ANALİZ
RAPORU

**ÖRGÜTLENME
ÖZGÜRLÜĞÜNE
İLİŞKİN
YASAL ANALİZ
RAPORU**

Kasım 2016

YAZAR

Gökçeçişek Ayata

DOĞRULUK İNCELEMESİ

Öncel Polili

TASARIM

Mizu Design Studio

EDİTÖR

Sivil Alan

Hüseyin Küçük Sokak,Şeytanoğlu Apt. No: 3B Köşklüçiftlik, Lefkoşa
+90 392 227 65 05 | www.sivilalan.eu | bilgi@sivilalan.eu

Bu rapor bir yasal uzman tarafından Sivil Alan Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Sivil Alan Teknik Destek Projesi, Avrupa Birliği tarafından finanse edilmekte ve B&S Europe liderliğindeki konsorsiyum tarafından uygulanmaktadır. Raporu yer verilmiş olan görüşler yazarına aittir. Raporun içeriği tamamıyla B&S Europe liderliğindeki konsorsiyumun sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır. Raporu yasal metinlere veya birimlere yapılmış olan referanslar herhangi bir yasal görüşü ifade etmemekte, bu alanda Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti dışında herhangi bir kamu otoritesini tanıyor olmayı kastetmemektedir.

Sivil Alan, Kıbrıs Türk toplumu için Yardım Programı kapsamında Avrupa Birliği (AB) tarafından finanse edilen bir Teknik Destek Projesi'dir.

Sivil Alan Projesi'nin amaçları;

- Kıbrıs Türk sivil toplumu örgütlerinin (STÖ) kapasite ve faaliyetlerini artırmak ve geliştirmek,
- Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk STÖ'leri arasındaki iş birlikleri ile ortak faaliyetleri artırmak ve geliştirmek,
- Kıbrıs Türk toplumunda STÖ'lerin rolünü ve sivil katılımı güçlendirmek,
- Kıbrıs Türk STÖ'leri ile hem AB'ye üye ülkelerin STÖ'leri hem de AB çapındaki STÖ'ler ve STÖ ağları arasında işbirliğini, desteği ve iyi uygulamaların paylaşılmasını teşvik etmektir.

www.sivilalan.eu | bilgi@sivilalan.eu

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	1
GİRİŞ	2
I. TANIMLAR	3
A. Dernekler ile İlgili Tanımlar	4
B. Vakıflar ile İlgili Tanımlar	5
II. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ve “ANAYASA”	6
III. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ve SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	12
A. Kuruluş ve Üyelik	16
1. Kuruluş	16
a. Kurucu sayısı ve malvarlığı	16
b. Kurucu olabilecek kişiler	18
i. Çocuklar	19
ii. Yabancılar	19
iii. Kamu Görevlileri	20
2. Tüzük ve Vakfiye	21
3. Üyelik	22
i. Çocuklar	23
ii. Yabancılar	23
iii. Kamu Görevlileri	24
4. Sivil Toplum Örgütlerinin Kuruluş Amaçları	26
5. Sivil Toplum Örgütlerinin İsimleri	28
B. Tüzel kişilik	30
1. Tüzel Kişilik Sıfatı	30
2. Şube Açma	35
3. Yabancı Sivil Toplum Örgütlerinin Tüzel Kişiliği	37
C. YÖNETİM	38

D. BAĞIŞ TOPLAMA, MÜLKİYET HAKKI ve KAMUSAL DESTEK	41
1. Bağış Toplama	41
2. Mülkiyet Hakkı	45
3. Kamusal Destek	46
E. HESAPVEREBİLİRLİK	50
F. KAMU KURULUŞLARI VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER	53
G. FAALİYETLER	57
IV. SONUÇ ve ÖNERİLER	62
A. SONUÇ	63
B. ÖNERİLER	63
“Anayasa”	63
“Dernekler Yasası”	64
“Evkaf ve Vakıflar Yasası”	67
“Evkaf ve Vakıflar (Mülhak Vakıflar) Nizamnamesi”	67
“Beden Eğitimi ve Spor Yasası”	68
“Hayır Kurumları Yasası”	68
“Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası ve Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası”	69
“Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası”	69
“Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası”	70
“Bazı İsim ve Deyimlerin Kullanılmasını Kısıtlayan Yasa”	70
“Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası”	71
“Piyangolar Yasası”	72
“Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası”	72
“Kurumlar Vergisi Yasası”	73
“Katma Değer Vergisi Yasası”	73
“Belediyeler Yasası”	73
KAYNAKLAR	74
EK: Mevzuat Listesi	76

KISALTMALAR

AİHM : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

ESKHS : Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

İHEB : İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

MSHS : Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

para. : paragraf

s. : sayfa

STK : sivil toplum kuruluşu

STÖ : sivil toplum örgütü

vb. : ve benzeri

vs. : ve sair

GİRİŞ

Raporda, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki mevzuatın örgütlenme özgürlüğüne etkilerinin ortaya konulması, yasal engellerin tespit edilmesi ve bu engellerin ortadan kaldırılması için öneriler sunulması amaçlanmıştır. Bunun için, konuyla ilgili "yasalar", Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2007 tarihli Rec(2007)14 sayılı Tavsiyesi ve Açıklayıcı Kitapçık ¹, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ile Venedik Komisyonu tarafından hazırlanan Örgütlenme Özgürlüğüne Dair Kılavuz İlkeler ² ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dikkate alınarak incelenmiştir.

Örgütlenme özgürlüğü siyasi parti, sendika, dernek, vakıf gibi birçok örgütlenme biçimine koruma sağlamaktadır. Ancak bu rapor, yalnızca, sivil toplum örgütü niteliği taşıyan örgütlerden dernekleri ve vakıfları kapsamaktadır. Raporu yer alan dernekler ile ilgili bölümlerde, "Türk Cemaat Meclisi Birlikler ve Dernekler Yasası" değil, 17 Mayıs 2016 tarihinde yürürlüğe giren yeni "Dernekler Yasası'nda" yer alan düzenlemeler dikkate alınmıştır. Yönetimleri dahil tüm işlemleri Vakıflar İdaresi tarafından yapılan ve gelirleri Vakıflar İdaresi'ne ait olan mazbut vakıflar ve sivil toplum örgütü niteliği taşımayan mülhak vakıflar rapor kapsamında incelenmemiştir. Rapor kapsamında, sadece, çağdaş vakıflar olarak adlandırılan mülhak vakıflar incelenmiştir. ³

Rapor, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki mevzuatta yer alan dernek ve vakıflarla ilgili önemli tanımlar yer almaktadır. Bu bölümü, örgütlenme özgürlüğü bakımından "Anayasa'daki" düzenlemeleri inceleyen ikinci bölüm takip etmektedir. Raporun üçüncü bölümünde, ilgili yasal metinler uluslararası standartlar eşliğinde incelenmekte, dördüncü bölümünde ise sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

Bu rapor, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve B&S Europe liderliğindeki konsorsiyum tarafından uygulanmakta olan bir Teknik Destek Projesi olan Sivil Alan Projesi kapsamında, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nden Uzman Araştırmacı Gökçeçiçek Ayata tarafından hazırlanmış ve Öncel Polili tarafından raporun doğruluk incelemesi yapılmıştır.

¹ Recommendation CM/Rec(2007)14 of the Committee of Ministers to member states on the legal status of non-governmental organisations in Europe, and Explanatory Memorandum, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2008, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec\(2007\)14E_Legal%20status%20of%20NGOs.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec(2007)14E_Legal%20status%20of%20NGOs.pdf) (erişim: 1 Mart 2016). Bundan sonra kısaca "Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum" olarak anılacaktır.

² OSCE/OIDHR-Venice Commission Guidelines on Freedom of Association, OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Poland, 2015, <http://www.osce.org/odihr/132371?download=true> (erişim: 1 Mart 2016). Bundan sonra kısaca "Guidelines" olarak anılacaktır.

³ Bu konu, "Örgütlenme Özgürlüğü ve Sivil Toplum Toplum Örgütleri" bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

I. TANIMLAR

I. TANIMLAR

A. Dernekler ile İlgili Tanımlar

Dernek: Kazanç paylaşma dışında, “Anayasa” ve “yasalar” ile yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı veya amaçları gerçekleştirmek üzere, en az beş gerçek ve/veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliktir. (“Dernekler Yasası”, madde 2)

Çocuk derneği: Bilim, spor, sanat, çevre ve hayvan hakları gibi çocukların üstün yararını koruyup geliştiren konularda kurulabilen, 7 yaşından gün almış çocukların veli ve/veya vasilerinin yazılı izni ile üye olabileceği ve 15 yaşından gün almış çocukların veli ve/veya vasilerinin yazılı izni ile kurabileceği derneklerdir. (“Dernekler Yasası”, madde 2 ve madde 5)

Polis derneği: Polis mensuplarının kendi aralarında, maaş, çalışma koşulları ve özlük haklarını ilgilendiren konularla mesleki konularda faaliyet gösteren derneklerdir. Polis derneği ile başka bir birlik veya dernek arasında hiçbir şekilde ilişki kurulamaz. Polis mensubu, Polis Örgütü’nde, polislik hizmetlerini yerine getirmek üzere görevlendirilen üniformalı veya üniformasız meslek memurlarını anlatır ve trafik hizmetlerini yürüten trafik polisini, itfaiye hizmetlerini yürüten itfaiyecileri ve sivil hizmet görevlilerini de kapsar. Sivil hizmet görevlileri, Polis Örgütü’ndeki fiili polislik ve itfaiye hizmetleri dışında kalan yazı, hesap, kayıt gibi kitabet hizmetleriyle teknik hizmetleri gerçekleştirmek için, Polis Hizmetleri Komisyonu tarafından atanan sürekli, geçici, sözleşmeli memur veya işçi statüsündeki görevlilerdir. (“Polis Örgütü Kuruluş, Görev ve Yetkileri Yasası”, madde 2, madde 16 ve madde 50)

Spor derneği: Kuruluş amaçları arasında, mevcut spor federasyonları bünyesinde faaliyeti sürdürülen spor dallarından en az biri ile uğraşacağına dair kural bulunan, “kaymakamlık” tarafından tescil edilebilmesi için “Spor İşlerinden Sorumlu Bakanlıktan” uygunluk onayı almak zorunda olan derneklerdir. (“Beden Eğitimi ve Spor Yasası”, madde 2 ve madde 19; “Dernekler Yasası”, geçici madde 2)

Spor kulübü: Spor etkinlikleri düzenlemek, sosyal ilişki

kurmak, birlikte eğlenmek veya istirahat etmek için veya kazanç sağlamak dışında herhangi başka bir yasal amaç için yirmi kişiden az olmamak üzere bir araya gelmiş topluluğu anlatır. “Kaymakamlık” tarafından tescil edilebilmeleri için “Spor İşlerinden Sorumlu Bakanlıktan” uygunluk onayı almak zorundadırlar. (“Beden Eğitimi ve Spor Yasası”, madde 2 ve madde 19; “Dernekler Yasası”, geçici madde 2)

Tüketici örgütü: Tüketicinin haklarını korumak amacıyla kurulmuş olan, hiçbir ticari faaliyette bulunmayan ve hiçbir ticari kuruluşla bağı bulunmayan birlik, dernek veya vakfı anlatır. (“Tüketicileri Koruma Yasası”, madde 2)

Yabancı dernek: “... kurucuları, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde daimi ikamet iznine sahip olan ve/veya kesintisiz 6 (altı) yıl ikamet eden ve/veya çalışma iznine sahip yabancılar olan ve üyelerinin yarısından fazlası bu kişilerden oluşan ...” derneklerdir. (“Dernekler Yasası”, madde 2)

Yabancı uyruklu dernek: “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dışında başka bir devlette kayıtlı olan ...” derneklerdir. “... merkezi yurtdışında olan üst kuruluşları da kapsar.” (“Dernekler Yasası”, madde 2)

Şube: Dernek faaliyetlerinin yürütülebilmesi için bir derneğe bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği olmayan alt birimdir. (“Dernekler Yasası”, madde 2)

Temsilcilik: “Yabancı uyruklu derneklerin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde faaliyetlerini yürütebilmeleri için Dışişleri ile Görevli Bakanlığın görüşü alınmak suretiyle [İçişleri ile Görevli] Bakanlığın iznine bağlı olarak açılan ...” tüzel kişiliklerdir. (“Dernekler Yasası”, madde 2)

Platform/Ağ/İnisiyatif: Derneklerin kendi aralarında veya vakıf, sendika ve diğer sivil toplum örgütleri ile ortak bir amacı veya amaçları gerçekleştirmek üzere girişim, hareket ve benzeri adlarla oluşturdukları tüzel kişiliği bulunmayan birliklerdir. (“Dernekler Yasası”, madde 2)

Spor federasyonları: İlgili spor dalında türlü faaliyet ve etkinlikleri düzenleyen ve spor dernekleri ile spor kulüplerinden oluşan federasyonlardır. (“Beden Eğitimi ve Spor Yasası”, madde 2)

Üst kuruluş: Derneklerin oluşturduğu, tüzel kişiliği bulunan, federasyonlar ile federasyonların oluşturduğu konfederasyonlardır. Federasyonlar, kuruluş amaçları benzer veya ortak olan en az iki derneğin; konfederasyonlar ise kuruluş amaçları benzer veya ortak olan en az iki federasyonun bir araya gelmesiyle oluşur. ("*Dernekler Yasası*", madde 2 ve madde 10)

Yabancı üst kuruluş: Üyelerinin en az yarısını yabancı derneklerin oluşturduğu üst kuruluşlardır. ("*Dernekler Yasası*", madde 2)

B. Vakıflar ile İlgili Tanımlar

Vakıf:

İslam dinine mensup bir kişinin, herhangi bir malı, kullanımının veya ondan elde edilen gelirin herhangi bir hayır amacına hasredilmesi için daimi olarak vakfedilmesidir. ("*Evkaf ve Vakıflar Yasası*", madde 2)

Vakfiye:

Vakıf yolu ile bir hapsedme/tahsis etme niyetini gösteren, sözleşme yapma ehliyetine sahip en az iki tanık önünde vakfeden kişi tarafından imzalanması gereken, vakfeden okuma yazma bilmiyorsa sözleşme yapma ehliyetine sahip iki tanık tarafından tasdik memuru önünde imzalanması gereken yazılı vakıf beyanıdır. ("*Evkaf ve Vakıflar Yasası*", madde 2 ve madde 8)

Vasiyetle vakıf:

Mal sahibinin ölümünden sonra yürürlüğe girecek olan vakıf beyanıdır. ("*Evkaf ve Vakıflar Yasası*", madde 2)

Gallehar:

Vakıf amacından yararlanacak olan herhangi bir kişi veya kişiler sınıfıdır. ("*Evkaf ve Vakıflar Yasası*", madde 2)

Hayır amacı/hayır işi:

Fakirliğin hafifletilmesi, eğitimin geliştirilmesi, dinin ileri götürülmesi ile ilgili herhangi bir amaç veya Müslüman Türk toplumuna yararlı başka herhangi bir amaç. ("*Evkaf ve Vakıflar Yasası*", madde 2)

Mazbut vakıf:

Mülhak vakıflar dışında kalan, mülkiyeti ve yönetimi Vakıflar İdaresine ait olan vakıflardır. Camilere, herhangi başka bir İslam dini müessesesine, türbelere ve Türk mezarlıklarına ait vakfedilmiş veya şart kılınmış bütün taşınır veya taşınmaz malları kapsar ("*Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi Kurulu, Görev ve Çalışma Esasları*

Yasası", madde 2).

(Klasik) Mülhak vakıf: "Bu sınıftaki Vakıflar, vakfiye [vakıf beyanı] şartlarına göre belirlenen kişiler (Mütevelliler) tarafından yönetilen ve gelir fazlası vakfiyede öngörülen galleharlara [vakıf amacından yararlanacak olan herhangi bir kişi veya kişiler sınıfı] ait olan vakıflardır." ⁴ Vakıflar İdaresi'nin gözetim ve denetiminde, vakfiyeye (vakıf beyanı) uygun olarak atanmış mütevellilerce idare edilirler. ("*Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi Kurulu, Görev ve Çalışma Esasları Yasası*", madde 2) "Evkaf ve Vakıflar Yasası'nın" yürürlüğe girmesinden önce Mülhak Meşruta olarak bilinen veya tanınan vakıflar, Mütevelliliği vakfiyede (vakıf beyanı) veya onun hükümleri uyarınca gösterilen herhangi bir kişiye verilen vakıflar, seçimle seçilen veya atama yoluyla seçilen temsilciler aracılığı ile toplum tarafından idare edilen vakıflar, vakıf amacından yararlanacakların bir zanaat, iş veya meslekle iştigal eden kişilerden oluşan grupların oluşturduğu vakıflardır. ("*Evkaf ve Vakıflar Yasası*", madde 2)

(Çağdaş) Mülhak vakıf:

"(...) Klasik Mülhak Vakıflar diye nitelenebilecek Mülhak Vakıflara ilaveten, son zamanlarda eğitim, sağlık, spor, sanat-kültür gibi çeşitli hayır amaçlarına yönelik olarak kurulan ve mütevelli veya Mütevelli Heyetlerince idare edilip galleharları bulunmayan Mülhak Vakıflar da mevcuttur" ⁵ Bu vakıflar, uygulamada, (çağdaş) mülhak vakıflar olarak adlandırılmaktadır.

⁴ Ayer Barış, "Kıbrıs Vakıflarının Bugünkü Durumu ve Vakıflar İdaresinin Fonksiyonları", Vakıf Haftası Dergisi, 7 (1990): 201-218, s. 202, <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/853/Bar%C4%B1%C5%9F.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (erişim: 1 Mart 2016).

⁵ Barış, s. 202.

**II.
ÖRGÜTLENME
ÖZGÜRLÜĞÜ
VE “ANAYASA”**

II. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ VE “ANAYASA”

Örgütlenme özgürlüğü, bireylerin kendi çıkarlarını korumak için, kendilerini temsil eden bir toplu ortaklık/kuruluş oluşturarak bir araya gelmesi özgürlüğü olarak tanımlanabilir.⁶ Örgütlenme Özgürlüğüne Dair Kılavuz İlkeler’de de belirtildiği gibi, demokrasi ve örgütlenme özgürlüğü arasında çok sıkı bir bağ vardır. Örgütlenme özgürlüğü, hem ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü gibi diğer temel özgürlüklerin tek tek veya topluca kullanılabilmesi hem de demokrasinin işleyişi açısından büyük önem taşımaktadır. Güçlü bir demokrasi, demokratik yapıların yani siyasi partiler, sivil toplum örgütleri (STÖ), dini örgütler, sendikalar gibi örgütlerin çeşitliliği ile doğru orantılıdır. Örgütlenme hakkının demokraside oynadığı kilit rol bilinmekte, örgütlenme özgürlüğü pek çok uluslararası belgede güvence altına alınmaktadır.⁷

Örgütlenme özgürlüğünü koruma altına alan başlıca düzenlemeler; İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’nin (İHEB) 20. maddesi, Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin (MSHS) 22. maddesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin (ESKHS) 8. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 11. maddesidir. Kıbrıs’ın kuzey kesimi, örgütlenme özgürlüğüne yer veren bu üç sözleşmeyi de usulüne uygun bir şekilde onaylamıştır. “Anayasa’nın” 90. maddesi doğrultusunda söz konusu sözleşmeler Kıbrıs’ın kuzey kesimi hukukunun bir parçası haline gelmiştir. Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olası bir hukuki reform çalışmasında dikkate alınacak öncelikli standartlar bu sözleşmelerde yer alan standartlar olmalıdır.

AİHS’in 11. maddesi, “... çoğulcu bir demokraside ifade özgürlüğünün kullanımı üzerine ... [kuruludur ve] bu temel üzerine kurulacak etnik, dinsel, kültürel, toplumsal, siyasal, mesleki, spora yönelik veya yardım amaçlı ve işleyişi devlet idaresinden bağımsız ... her türlü örgüt, 11. madde kapsamında ‘örgüt’ olarak kabul edilmektedir.”⁸

⁶ David Harris, Michael O’Boyle, Colin Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, 2. ed., Oxford University Press, Oxford, 2009, s. 525.

⁷ Guidelines, s. 14, para.1.

⁸ Olgun Akbulut, “Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri”, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Sibel Inceoğlu (editör), Beta, İstanbul, 2013, s. 397.

Raporda, asıl olarak, bu konudaki temel düzenleme olan AIHS'nin 11. maddesine gönderme yapılacaktır.

“Anayasa”

Madde 90/5

(5) “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası andlaşmalar yasa hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi olarak görev yapan Yüksek Mahkemeye başvurulamaz.”

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Madde 20

1. Herkesin silahsız ve saldırsız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.
2. Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Madde 11 Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü

1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.
2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarıncaya yukarıda anılan hakların kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Madde 22

1. Herkesin, kendi çıkarlarını korumak için sendikalar kurmak ya da bunlara girmek hakkı da dahil olmak üzere, başkalarıyla bir araya gelip dernek kurmak hakkı vardır.
2. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez. Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis teşkilatı mensuplarına bu hakkın kullanılmasında yasal sınırlamalar konulmasını engellemez.
3. Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Kurma Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ne Taraf olan Devletlere, bu Sözleşme'de öngörülen güvencelere zarar verecek yasama tedbirleri alma ya da hukuki uygulamalarda bulunma yetkisini vermez.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Madde 8

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler aşağıdaki hakları güvence altına almakla yükümlüdürler:
 - (a) Herkesin, ekonomik ve sosyal çıkarlarını geliştirmesi ve koruması için sendika kurma ve yalnızca ilgili örgütün kurallarına bağlı olarak dilediği sendikaya girme hakkı. Bu hakkın kullanılmasına, yasalarda belirtilen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ve kamu düzeni menfaati ya da başkasının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka bir sınırlama getirilemez;
 - (b) Sendikaların ulusal federasyonlar ya da konfederasyonlar kurma hakkı ve konfederasyonların uluslararası sendikal örgütler kurma ya da bunlara katılma hakkı;
 - (c) Sendikaların, yasalarda belirtilen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ve kamu düzeni menfaati ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka bir sınırlama olmaksızın özgürce faaliyette bulunma hakkı;
 - (d) Her ülkenin yasalarına uygun olarak kullanılmak kaydıyla, grev hakkı.
2. Bu madde, sözü edilen hakların, silahlı kuvvetler, polis ya da devlet yönetiminin mensupları tarafından kullanılmasına yasal kısıtlamalar getirilmesine engel olmaz.
3. Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ne Taraf Devletlere, Sözleşme'de öngörülen güvenceleri haleldar edici yasala tedbirler alma ya da yasaları bu güvenceleri ihlal edici şekilde uygulama yetkisi vermez.

Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili “Anayasa’da” yer alan temel düzenleme “Dernek kurma hakkı” başlıklı 33. maddedir. Maddeye göre, yurttaşların önceden izin almaksızın dernek kurma hakkı vardır. Maddede, ayrıca, hiç bir yurttaşın herhangi bir derneğe üye olmaya veya herhangi bir dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı düzenlenmiştir.

“Anayasa”

Dernek Kurma Hakkı - Madde 33

(1) “Yurttaşlar, önceden izin almaksızın, dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller yasada gösterilir. Yasa, ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması amacıyla sınırlar koyabilir.

(2) Hiçbir yurttaş, herhangi bir derneğe üye olmaya veya herhangi bir dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

(3) Dernekler, yasanın öngördüğü durumlarda, yargıç kararıyla kapatılabilir; ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan durumlarda da, yargıç kararına kadar, yasanın açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.”

Örgütlenme özgürlüğü sınırlanabilir bir haktır. “Anayasa’nın” temel hak ve özgürlükleri sınırlama rejimiyle ilgili 11. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmadan, kamu yararı, kamu düzeni, genel ahlak, sosyal adalet, ulusal güvenlik, genel sağlık ve kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamak gibi nedenlere dayanılarak “yasalarla” sınırlanabileceği hükmü yer almaktadır. “Anayasa’nın” dernek kurma hakkını düzenleyen 33. maddesindeki sınırlama nedenleri ise; ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması olarak belirlenmiştir. “Anayasa’nın” 11. maddesi, “Anayasa’da” tanınan tüm temel hak ve özgürlüklerle ilgilidir ve madde metnindeki “gibi nedenlerle” ifadesinden anlaşıldığı üzere sınırlama nedenlerinin ucu açıktır. Bununla da yetinilmemiş, “Anayasa’nın” hak ve özgürlükleri düzenleyen hemen her maddesinde ayrı ayrı sınırlama nedenleri sayılmıştır. Böyle bir düzenleme, idareye temel hak ve özgürlükleri sınırlama konusunda, ucu bucağı belli olmayan, neredeyse sonsuz bir takdir yetkisi tanımakta ve (hangi durumda hangi sınırlama nedeninin uygulanacağına yönelik) yarattığı belirsizlik ve karmaşa ile keyfiliğin önünü açmaktadır. “Anayasa Mahkemesi” de bu konuyu ele alan kararlarında istikrarlı olmadığından, söz konusu belirsizliği ortadan kaldırmaktan uzaktır. “Anayasa Mahkemesi”, kararlarının bazılarında özel sınırlama nedenlerine bakmaksızın 11. maddede yer alan genel sınırlama nedenlerine, bazılarında kararda ele alınan maddede yer alan özel sınırlama nedenlerine, bazılarında ise hem özel hem genel sınırlama nedenlerine dayanmaktadır.⁹

AİHS’nin 11. maddesine göre örgütlenme özgürlüğünün kullanımı, “... yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin ve kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz.” AİHS sistemine göre, örgütlenme özgürlüğüne yönelik müdahale hukuken öngörülmüş olmalı, madde metninde (AİHS madde 11) sayılan sınırlı sayıdaki meşru amaçtan birine dayanmalı ve demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır. “Anayasa’nın” 33. maddesini tek başına değerlendirdiğimizde AİHS ile uyumlu bir tablo ortaya çıkmakla birlikte, yukarıda değindiğimiz (“Anayasa’nın” 11. maddesi ile ilgili) problem nedeniyle, “Anayasa’da” düzenlenen temel hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlama rejiminin özgürlükçü bir bakış açısıyla ve keyfiliğe yer vermeksizin uluslararası standartlara uygun şekilde düzenlenmesi yerinde olacaktır.

⁹ “Anayasa Mahkemesi”, 6 Kasım 1996 tarih ve 4/1996 D. No: 8/1996 sayılı Karar; 26 Kasım 1998 tarih ve 4/1998 D. No: 5/1998 sayılı Karar; 10 Mayıs 2001 tarih ve 3/2001 D. No:2/2001 sayılı Karar.

“Anayasa’nın” 33. maddesi ile AİHS’nin 11. maddesi arasındaki bir başka fark, 3. fıkradaki “Dernekler, yasanın öngördüğü durumlarda, yargıç kararıyla kapatılabilir; ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan durumlarda da, yargıç kararına kadar, yasanın açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir” düzenlemesidir. Söz konusu düzenleme yargıç kararı olmaksızın, derneklerin faaliyetten alıkonulmasına olanak sağlamakta, bunu da “gecikmede sakınca bulunan durumlarda” sınırlandırmaktadır. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan durumun ne olduğu ve bunun gerçekleşip gerçekleşmediğini kimin takdir edeceği belirsizdir. Ayrıca faaliyetten alıkonulmasına yönelik müdahale ile ilgili yargıç onayı alınmasında bir süre sınırı belirlenmemiştir. Süre belirtilmiş olsa dahi keyfiliğe açık kabul edilebilecekken bir de süresiz şekilde kaleme alınmış olan düzenleme, keyfi müdahalenin önünü açarak örgütlenme özgürlüğüne yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır, kaldırılması yerinde olacaktır.

“Anayasa’nın” 33. maddesinde hakkın öznesi olarak sadece yurttaşlar belirlenmiştir. “Anayasa’nın” 67. maddesine göre “1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Andlaşması ... uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti yurttaşlığı kazanmış ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs’ta yerleşik bulunan ve 15 Kasım 1983 tarihinden önce Kıbrıs Türk Federe Devleti yurttaşlığına kabul edilen herkes, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdır.”

Kıbrıs’ın kuzey kesiminin mevzuatında yabancı kavramının tanımına ilişkin bir birlik söz konusu değildir. “Yurttaşlık Yasası’na” (madde 2) ve “Daimi İkamet İzni Yasası’na” (madde 2) göre; “Yabancı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaş olmayan kişiyi anlatır.” “Yabancılar ve Muhaceret Yasası” ise, yurttaş dışında “Kıbrıs yerlisi” tanımına (madde 2) yer vermektedir ve bu “yasaya” göre; “Yabancı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaş veya Kıbrıs yerlisi olmayan bir kişiyi anlatır.” Söz konusu “yasaya” göre, kendisi veya babası Kıbrıs’ta veya 1974 itibarıyla Kıbrıs’ın kuzey kesiminde doğan veya ilgili “yasalar” uyarınca İngiliz yurttaşlığı alan kişi ile bu kişinin karısı, on sekiz yaşını doldurmayan çocuğu/üvey çocuğu/evlatlığı, yabancı bir ülkede bulunmalarına rağmen buldukları ülkenin yurttaşlığını almamışlarsa “Kıbrıs yerlisi” sayılırlar.

“Anayasa’nın” 33. maddesi sadece yurttaşları hakkın öznesi olarak kabul etmekle birlikte, “Anayasa’nın” 10. maddesinde herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu düzenlenmektedir. “Yabancıların durumu” başlıklı 13. maddede ise, “Anayasa’da” tanınan hak

ve özgürlükler ile ilgili yabancılar bakımından bazı kısıtlamalar getirilebileceği düzenlenmekte, ancak bu kısıtlamanın uluslararası hukuka uygun olması ve “yasa” ile yapılması gerektiği belirtilmektedir. “Anayasa’nın” hakkın öznesine yönelik sınırlaması AİHS’e aykırılık oluşturmaktadır.

AİHS’nin 11. maddesinde örgütlenme özgürlüğünün öznesi herkeştir ve kişinin bir ülkenin yurttaşı olup olmaması veya vatansız olmasının önemi yoktur. Vatansızlar, mülteciler ve göçmenler de dahil yurttaş olmayanlar örgütlenme özgürlüğüne sahiptir ve sırf bu statüleri yüzünden ayrımcılığa uğramaları kabul edilemez. AİHS’nin 16. maddesine göre, örgütlenme hakkı bakımından yabancıların siyasal etkinlikleri kısıtlanabilirse de, bu durum sadece siyasal etkinliklerle ilgilidir ve siyasal etkinlikler söz konusu olduğu durumlarda da dar yorumlanmalıdır.¹⁰

“Anayasa’nın” 33. maddesindeki düzenleme MSHS’ye de aykırıdır. MSHS’nin denetim organı olan İnsan Hakları Komitesi’ne göre “... Sözleşme’de yer alan haklar karşılıklılık, uyrukluksuzluk veya vatansızlık durumları dikkate alınmadan herkese tanınmalıdır ... genel kural, Sözleşme’deki her bir hakkın, her hangi bir ayırım gözetilmeden hem vatandaşlar hem de yabancılar için sağlanmasıdır. Yabancılar, Sözleşme ile güvence altına alınan haklar açısından 2. maddede düzenlenen ayrımcılık yasağından yararlanmalıdır. Ayrımcılık yasağı, hem yurttaşlar hem de yabancılar için gereklidir ... Yabancılar, barışçı toplantı hakkına ve dernek kurma hakkına sahiptir ... [bu hakkın] sağlanmasında, yabancılarla yurttaşlar arasında herhangi bir ayırım yapılmaz.”¹¹ “Anayasa’nın” 33. maddesi, yurttaş olmayanları hakkın öznesi olarak kabul etmemesi bakımından uluslararası insan hakları standartlarına aykırıdır, değiştirilmesi yerinde olacaktır.

“Anayasa’nın” 33. maddesinde sadece derneklerden bahsedilmektedir. Maddenin örgütlenme özgürlüğüne uygun olarak, sadece dernekleri değil vakıf, platform, ağ, grup, inisiyatif vb. başka örgütlenme biçimlerini de açıkça kapsayacak biçimde genişletilmesi, maddeyi AİHS’nin 11. maddesi ve ilgili içtihat ile uyumlu hale getirecektir. İnsan haklarının gelişen ve değişen yapısı göz önüne

¹⁰ Guidelines, s. 52-53, para. 139-140.

¹¹ Lema Uyar (derleyen ve çeviren), Birleşmiş Milletler’de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 29-31, para. 1, 2 ve 7.

alındığında, örgütlenme özgürlüğünün kapsamının şimdiye dek olduğu gibi bundan sonra da genişlemeye devam etmesi muhtemeldir. Bu nedenle, “Anayasa’da” belli örgüt tiplerinin belirtilmesi yerine, hakkın kapsamını genişleten bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Maddede tek tek örgütlenme türlerine yer verilmesi yerine, kapsayıcı şekilde “örgüt” ifadesinin kullanılması uygun olacaktır.

“Anayasa’nın” 33. maddesinde, örgütlenmenin amacına dair herhangi bir sınırlamaya yer verilmemiştir. Örgütlenme özgürlüğü çerçevesinde kişiler çeşitli amaçlarla bir araya gelebilir. Örgütlenmenin amacı, örgütlenme özgürlüğünden yararlanmayı etkileyen bir faktör değildir. AİHS’nin 11. maddesindeki “çıkarlarını

korumak amacıyla” ifadesi bu durumu ortaya koymaktadır. Etnik, dinsel, dilsel, kültürel, toplumsal, siyasal, mesleki, spora yönelik veya yardım amaçlı örgüt kurulması mümkündür, önemli olan örgütün işleyişinin devletten bağımsız olmasıdır.¹² “Anayasa”, bu konuda AİHS ile uyumludur.

“Anayasa’nın” temel hak ve özgürlükler ve özelde örgütlenme özgürlüğü ile ilgili maddelerinde değişikliğe ihtiyaç olduğu görülmektedir. Söz konusu maddelerin, uluslararası standartlar ile uyumlu şekilde, devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu yönde bir çalışmaya STÖ’ler de mutlaka dahil edilmelidir.

¹² Akbulut, s. 397.

**III.
ÖRGÜTLENME
ÖZGÜRLÜĞÜ
VE SİVİL TOPLUM
ÖRGÜTLERİ**

III. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2007 tarihli Rec(2007)14 sayılı Tavsiyesinde, STÖ'ler, kurucuları ve üyelerinin kar amacı gütmeyen hedeflerini gerçekleştirmek için kurulan gönüllü ve özerk yapılar veya örgütler olarak tanımlanmıştır.¹³ Örgütlenme özgürlüğüne Dair Kılavuz İlkeler'de de Tavsiyedekine benzer bir tanım yer almaktadır; STÖ'ler ortak çıkar, faaliyet veya amaçlara sahip kişilerin gönüllü olarak bir araya gelmesi ile oluşan, kar amacı gütmeyen, bağımsız ve organize yapılardır.¹⁴ İki tanımın ortak noktaları bir örgütün STÖ olarak kabulü için gereken unsurları içermektedir. Bu unsurlar; gönüllü olarak ve ortak hedefler/çıkarlar için bir araya gelmek, özerk olmak ve kar amacı gütmemektir.

STÖ'lerde aranan ilk unsur gönüllülüktür. STÖ'ler gerçek ve/veya tüzel kişilerin ya da kişi gruplarının bir araya gelmesiyle oluşabilir. Üyeliğin gönüllü olması, bir STÖ'ye üye olup olmama konusunda özgür olmak ve bir STÖ'ye katılmak istememenin/katılmayı reddetmenin olumsuz sonuçlara yol açmaması anlamına gelir. Aynı zamanda, bir kişinin olumsuz sonuçlarla karşılaşmaksızın ilgilendiği alanlarda başkalarıyla birlikte örgüt kurma veya mevcut örgütlere katılma konusunda özgür olmasını içerir. Buna ek olarak, kişiler üyelikten ayrılma konusunda da özgür olmalıdır.¹⁵ İkinci unsur, ortak hedefler/çıkarlar için bir araya gelmedir. STÖ kurucuları ve üyeleri, STÖ'nün amaçlarının ve hedeflerinin kapsamını belirleme konusunda özgürdür. STÖ'ler, devletin veya üçüncü kişilerin haksız müdahalesi olmaksızın, bu amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştirmek için çalışabilmelidir. Ancak, bu amaç ve hedefler demokratik toplumun gereklerine uygun olmalıdır.¹⁶ Üçüncü unsur, özerklidir. STÖ'lerin örgütlenme özgürlüğünden yararlanabilmesi için özerk olması gerekir.¹⁷ STÖ'ler devletin ya da diğer dış aktörlerin haksız müdahalelerine maruz kalmamalı, bağımsız olmalıdır. Bir STÖ'nün işleyişine ve faaliyetlerine ilişkin kararlar, üyeleri veya üyeleri tarafından belirlenen mekanizmaları dışında bir kişi veya kurum tarafından alınıyorsa o STÖ bağımsız değildir.¹⁸ Son unsur ise, STÖ'lerin kar amacı gütmemesidir. STÖ'ler faaliyetlerinden elde ettikleri kârı kurucularına veya üyelerine dağıtamaz, ancak faaliyetlerini finanse etmek için kullanabilirler.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde uzun yıllar derneklerle ilgili temel düzenleme uluslararası standartlardan uzaktır,

hukuki boşluklar ve belirsizlikler içeren "Türk Cemaat Meclisi Birlikler ve Dernekler Yasası" olarak kalmış, ancak 2016 yılında "Dernekler Yasası" adıyla konuyu düzenleyen yeni bir "yasa" yürürlüğe girmiştir. Bu "yasalar" dışında "Beden Eğitimi ve Spor Yasası", "Hayır Kurumları Yasası", "Güzel Sanatlarla ilgili Derneklere Yardım Tüzüğü", "Piyangolar Yasası", "Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası", "Tüzel Kişiler (Taşınmaz Mal Kayıt) Yasası", "Misyonerlerin Eğitsel ve Tıbbi Faaliyetleri (Yabancılar Düzenleme) Yasası" gibi çok sayıda düzenleme mevcuttur. Bu dağınık ve birbirinden kopuk düzenlemelere hakim olmak oldukça zordur.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, "Hayır Kurumları Yasası'na" dayanılarak hayır kurumu sıfatıyla tüzel kişilik kazanmak mümkündür. "Yasaya" göre; herhangi bir eğitsel, edebi, bilimsel veya kamusal amacı olan herhangi bir hayır kurumunun ilgili zamandaki mütevellileri, kendilerine tüzel kişilik kazandıran bir kayıt belgesi verilmesini "Bakanlar Kurulundan" isteyebilirler. Hayır kurumu olarak tüzel kişilik kazanmak için başvuru yapan halihazırda mevcut bir örgütün mütevellileridir. Neden hayır kurumu gibi bir başka tüzel kişilik türüne ihtiyaç duyulduğu, hayır kurumlarının diğer tüzel kişilerden ne tür farklıları olduğu, nasıl faaliyet yürütecekleri, yükümlülükleri vb. konular açık şekilde düzenlenmemiştir. Örgütlenme özgürlüğü bakımından, mevzuatta farklı örgütlenme biçimlerinin tanınması olumlu olmakla birlikte, bu muğlak düzenlemelerin keyfiliğe imkan vermeden hayata geçmesi mümkün gözükmemektedir.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde tıpkı dernekler ve hayır kurumlarıyla ilgili mevzuat gibi vakıflarla ilgili mevzuat da belirsizdir. Bunun altında, vakıfların yönetiminin önce Osmanlı, sonra Osmanlı ve İngiltere ve son olarak "Kıbrıs Türk idaresine" bırakılması, Kıbrıs'ın Kuzey ve Güney olarak ayrılması nedeniyle vakıf mallarının bölünmesi, yaşanan tüm bu süreçte farklı yasal düzenlemeler yapılması ve bazı konulara "yasalarda" yer verilmemiş olması yatmaktadır.

¹³ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 7, para. 1.

¹⁴ Guidelines, s. 15, para. 7.

¹⁵ Guidelines, s. 29-30, para. 44-46.

¹⁶ Guidelines, s. 30, para. 47.

¹⁷ Guidelines, s. 18, para 40.

¹⁸ Guidelines, s. 28-29, para 41.

“Anayasa’nın” 131. maddesinde vakıfların idaresi ile ilgili “Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi” kurulmuştur. “Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi”, devamlı bir mevcudiyeti olan, resmi bir mührü bulunan, mal iktisap etme, elde tutma, temlik etme, akıt yapma, hukuki şahsiyeti adına dava etme ve dava edilme ehliyetini haiz tüzel kişiliğe sahip “Anayasal” bir kuruluştur. “Vakıflar İdaresi ve Din İşleri Dairesi” adlı iki ayrı birimden oluşur.

“Anayasa”

Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi Madde 131

(1) “Vakıf Kuruluşu ve Temel Evkaf Kuralları (Ahkamül Evkaf), bu Anayasaca tanınır.

(2) Vakıf kuruluşlarına veya vakıflara veya camilere ve diğer herhangi bir İslam dini kuruluşuna ait mallar da dahil olmak üzere, vakıf mallarını ilgilendiren veya herhangi bir suretle bunları etkileyen bütün konular, münhasıran Temel Evkaf Kuralları (Ahkamül Evkaf), yürürlükteki mevzuat ve bu “Anayasa” yürürlüğe girdikten sonra Cumhuriyet Meclisince yapılan yasalara bağlıdır.

(3) Geliri Vakıflar Örgütüne ait olan vakıflar, her türlü vergiden bağışık tutulur.

(4) Vakıflar Örgütü ile Din İşleri Dairesinin kuruluşu ve işleyişi “yasa” ile düzenlenir ve “yasada” gösterilen görevleri yerine getirir.

(5) Dini hizmetlerin yürütülmesinde ve bu hizmetlerin giderlerinin karşılanmasında Devlet, Vakıflar Örgütüne yardımcı olur.”

“... [Kıbrıs Vakıflar İdaresi’nin] sorumluluğunda 452 vakıf bulunmaktadır. Bu vakıflar Osmanlı yönetiminden gerek Kıbrıs Cumhuriyeti gerek KKTC yasalarına taşınan vakıf ilkelerine (Ahkamul Evkaf) göre mülhak ve mazbut olarak iki grupta sınıflandırılırlar. Kıbrıs sorunu nedeniyle vakıf mallarının güneyde kalması, vakfiyeye [vakıf beyanı] uygun hareket edilmemesi, mütevellilerin KKTC’de olmayışı gibi nedenlerle vakıflar Vakıf İdaresinin yönetimine geçebilir. Vakıf İdaresi yönetimine geçmesinden itibaren 15 yıl sonra bu mülhak vakıflar mazbut vakıfa dönüşür. Bununla birlikte yürürlükteki “yasada” tanımlanmasa da “yasaya” yorumlar getirilerek çağdaş vakıf uygulamalarına da imkân verilmiştir. Bu yeni vakıflar da çağdaş mülhak vakıf olarak üçüncü bir tür oluşturmaktadır.”¹⁹

Tablo-1²⁰

	Çağdaş Mülhak		Klasik Mülhak		Mazbut	Toplam
	Müteveli İdaresi	Evkaf İdaresi	Müteveli İdaresi	Evkaf İdaresi		
“KKTC sınırları içindekiler”	71	5	100	164	31	
Güneyde Kalanlar	-		39	78		
Toplam	71	5	139	242	31	452

¹⁹ Kıbrıs Vakıflar İdaresi Kurumsal Arkaplan Raporu I, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), 2014, [http://www.evka.org/site/dokuman/KVİ%20-%20KURUMSAL%20ARKA%20PLAN%20RAPORU%20I%20-%20TEPAV%20\(1\).pdf](http://www.evka.org/site/dokuman/KVİ%20-%20KURUMSAL%20ARKA%20PLAN%20RAPORU%20I%20-%20TEPAV%20(1).pdf) (erişim: 1 Mart 2016), s. 16.

²⁰ Kıbrıs Vakıflar İdaresi Kurumsal Arkaplan Raporu I, s. 16.

“Evkaf ve Vakıflar Yasası”, tüm mazbut ve mülhak vakıflara ve “yasanın” yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak bunlar gibi öteki tüm vakıflara uygulanır. Mazbut vakıfların yönetimleri dahil tüm işlemleri Vakıflar İdaresi tarafından yapılmaktadır ve gelirleri Vakıflar İdaresi’ne aittir. Mülkiyeti ve yönetimi “Anayasal” bir kurum olan Vakıflar İdaresi’ne ait olan mazbut vakıfların, STÖ olarak kabul edilmesi mümkün olmadığından, bu tür vakıflar rapora dahil edilmemiştir. Mülhak vakıflar, vakfiyedeki (vakıf beyanında) şartlara göre belirlenen kişiler tarafından yönetilen ve gelir fazlası vakfiyede öngörülen galleharlara (vakıf amacından yararlanacak kişi veya kişilere) ait olan vakıflardır. Bu vakıfları mütevellileri idare ederler, ancak bunu Vakıflar İdaresi’nin gözetim ve denetiminde gerçekleştirirler.

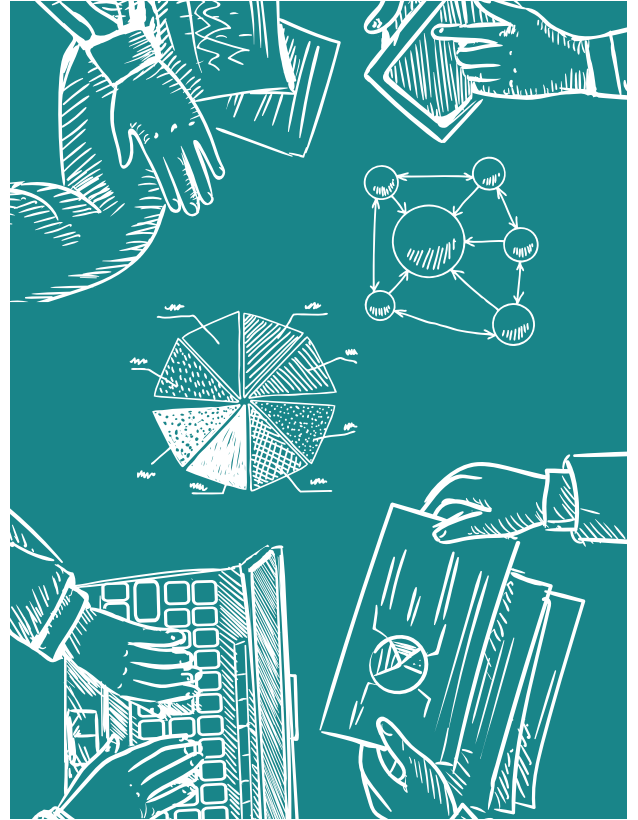
Kıbrıs’ın kuzey kesiminin mevzuatında sadece mazbut ve mülhak vakıf ayrımı bulunmaktadır. Mülhak vakıflar, uygulamada klasik mülhak vakıflar ve çağdaş mülhak vakıflar olarak ikiye ayrılmaktadır. Klasik ve çağdaş ayrımının nedeni, çağdaş vakıfların aslında oluşum ve amaçları itibarıyla mülhak vakıf olmamasıdır. Çağdaş vakıflar, çeşitli hayır amaçlarına yönelik olarak kurulan ve mütevellili heyetlerince idare edilip galleharları bulunmayan vakıflardır. Ancak bu ayrım mevzuata yansımamıştır.

Uygulamada yorum yoluyla getirilen esnekliklerle çağdaş vakıflar mevzuata uydurulmaya çalışılmaktadır.²¹

Bugün, klasik mülhak vakıfların, galleharları genellikle vakfeden kişinin aile üyelerinden oluşmakta ve bu kişilere bağışa benzer bir kazanım sağlamaktadır. Bu vakıflar, bildiğimiz çağdaş vakıflara benzememekte ve STÖ özelliği taşımamaktadır. Bu nedenle, rapora sadece çağdaş mülhak vakıflar dahil edilmiştir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi mevzuatta çağdaş mülhak vakıflara ilişkin bir düzenleme bulunmamakta, bu vakıflar “yasal” açıdan mazbut ve klasik mülhak vakıflarla aynı düzenlemelere tabi gözükmektedir. “Yasal düzenlemelerin” günümüz ihtiyaçlarını karşılamaması nedeniyle çağdaş mülhak vakıflar tamamen uygulayıcının keyfiyetine bırakılmış durumdadır. Vakıflar ile ilgili mevzuatın yetersizliği ve belirsizliği, örgütlenme özgürlüğü bakımından ciddi bir sorundur. Bu nedenle vakıflarla ilgili düzenlemelerin bütüncül bir bakış açısıyla, çağdaş ve uluslararası standartlara uygun şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen mevzuat, yeni örgütlerin kuruluşunu kolaylaştıracak ve örgütlerin hedeflerine ulaşmalarına olanak sağlayacak şekilde,

aynı zamanda mevzuatı uygulayan makamların keyfi uygulamalarını engelleyecek açıklıkta kaleme alınmalıdır. Devletlerin örgütlenme özgürlüğünü ihlal edecek müdahalelerden kaçınma yükümlülüğünün (negatif yükümlülük) yanı sıra, örgütlenme özgürlüğünü garanti altına alan idari ve yasal tedbirler alma ve bunları hayata geçirme yükümlülüğü (pozitif yükümlülük) de bulunmaktadır. Devlet pozitif yükümlülükleri gereği, fikirlerini rahatsız edici bulunduğu durumlarda bile örgütlerin düzgün şekilde işlemelerini garanti etmelidir. Örgütlenme özgürlüğüne ilişkin mevzuat, kapsayıcı ve katılımcı bir süreç sonrasında oluşturulmalı, düzenli aralıklarla, ihtiyaçlar dikkate alınarak gözden geçirilmeli ve yeni durumlara uyarlanmalıdır. Ayrıca örgütlenme özgürlüğünün belirli durumlarda sınırlandırılabilmesi ve söz konusu sınırlandırmaların bir mahkeme veya bağımsız ve tarafsız bir organ tarafından incelemeye açık olması gerektiği unutulmamalıdır.²²

²¹ TEPAV raporu, s. 18.

²² Guidelines, s. 18-19, para. 20-25.

A. KURULUŞ VE ÜYELİK

1. Kuruluş

a. Kurucu sayısı ve malvarlığı

Gerçek veya tüzel kişilerin veya bunların oluşturdukları grupların, yurttaş olsun olmasın, STÖ kurma hakkı vardır.²³ Üye temelli bir STÖ'nün kuruluşu için en az iki kişinin varlığı yeterli kabul edilmektedir. Tüzel kişilik kazanmak için daha yüksek bir sayının öngörülmesi mümkündür, ancak kişileri STÖ kurmaktan vazgeçirmeyecek bir sayı belirlenmesi beklenmektedir.²⁴

“Dernekler Yasası’na” göre, dernek kurmak için en az beş kurucu üye gerekmektedir. Gerçek veya tüzel kişiler ya da bunlardan oluşan (içinde hem gerçek hem tüzel kişi barındıran) gruplar bir araya gelerek dernek kurabilmektedir. “Yasada” belirlenen kurucu sayısı yüksek olmamakla birlikte, Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı ile örtüşmemektedir. “Dernekler Yasası’nda, dernek kuruluşu için iki gerçek veya tüzel kişinin ya da bunlardan oluşan grubun bir araya gelmesinin yeterli olabileceğine dair yapılacak bir değişiklik örgütlenme özgürlüğünün kullanımını kolaylaştıracaktır.

“Yasaya” göre, federasyonlar, kuruluş amaçları benzer veya ortak olan en az iki derneğin, konfederasyonlar ise kuruluş amaçları benzer veya ortak olan en az iki federasyonun bir araya gelmesiyle oluşur. “Yasada” üst kuruluşlar olarak anılan federasyon ve konfederasyonların kuruluşu için iki üye örgütün yeterli görülmesi, örgütlenme özgürlüğünün kullanımının kolaylaştırılması noktasında olumlu bir yaklaşımdır.

Dernekler ve üst kuruluşlar, kuruluş amaçları ile ilgisi bulsun veya bulunmasın, “yasalarla” yasaklanmayan alanlarda kendi aralarında veya vakıf, sendika ve diğer STÖ’ler ile ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararıyla girişim, hareket vb. adlarla platformlar, ağlar ve inisiyatifler oluşturabilirler. Bunlar, tüzel kişiliği bulunmayan birlikteliklerdir. “Yasada” platform, ağ ve inisiyatif oluşturmak için asgari bir kurucu sayısı belirtilmediğinden, bunların oluşumu için iki ve etkinlikleri düzenleyen ve spor dernekleri ile spor kulüplerinden oluşan federasyonlardır. (“Beden Eğitimi ve Spor Yasası”, madde 2) örgütün bir araya

gelmesinin yeterli olduğu kabul edilmelidir. “Yasanın” federasyon ve konfederasyonlar gibi platform, ağ ve inisiyatiflerin kuruluşunda da iki örgütün varlığı ile yetinmesi örgütlenme özgürlüğü bakımından olumlu bir yaklaşımdır.

Spor dernekleri, spor kulüpleri ve spor federasyonları ile ilgili hususlar hem “Dernekler Yasası’nın” Geçici 2. maddesinde hem de “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nda” düzenlenmektedir. Spor dernekleri ve spor kulüpleri “Dernekler Yasası” uyarınca kurulur. “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nda” spor dernekleri için farklı bir kurucu sayısı belirtilmemiştir. Spor derneği kurmak için tıpkı diğer dernekler gibi en az beş kurucu üye gerekmektedir. Dernekler için “yasada” belirlenen kurucu üye sayısının beşten ikiye indirilmesi ile ilgili öneri, spor dernekleri bakımından da geçerlidir.

“Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nın” 19. maddesinde spor kulüplerinin “Dernekler Yasası” uyarınca kurulacağı düzenlenmiştir. Sadece bu maddeye bakıldığında, spor kulüpleri için de tıpkı spor dernekleri gibi “Dernekler Yasası’nda” belirtilen kurucu sayısının yeterli olduğu düşünülebilir. Ancak “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nın” 2. maddesine göre spor kulüpleri; spor etkinlikleri düzenlemek, sosyal ilişki kurmak, birlikte eğlenmek veya istirahat etmek için veya kazanç sağlamak dışında herhangi başka bir “yasal amaç” için 20 kişiden az olmamak üzere bir araya gelmiş topluluklardır. Uygulamada 20 kurucu üye şartı aranmaktadır. Oysa görüldüğü gibi, “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nın” 2. ve 19. maddesi birlikte değerlendirildiğinde kurucu sayısı bakımından bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, bu belirsizliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştıran bu düzenlemenin gözden geçirilerek, spor kulüpleri için istenen asgari kurucu sayısının iki olarak düzenlenmesi, bu yapılmıyorsa da en azından diğer derneklerle aynı sayıda yani beş kurucu ile yetinilmesi yönünde “yasada” değişiklik yapılması yerinde olacaktır.

²³ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 7, para. 2 ve s. 22, para. 22.

²⁴ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 8, para 16-17.

Spor federasyonları, ilgili spor dalında her türlü faaliyet ve etkinlikleri düzenleyen, spor dernekleri ile spor kulüplerinden oluşan federasyonlardır. “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’na” bağlı olarak kurulurlar. Federasyonlar, tüzel kişiliğe sahiptirler ve tek spor branşında faaliyet gösterirler. Bir spor dalında faaliyet gösteren bir spor federasyonu mevcutsa, aynı spor dalına ilişkin başka bir spor federasyonu veya mevcut spor federasyonunun oluşumunu veya işlevini etkileyebilecek başka herhangi bir oluşum kurulamaz. Spor federasyonları, kendi spor dallarındaki faaliyetlerini uluslararası kurallara göre düzenlerler, yönetirler, öğretirler, ülkeye yayarlar, geliştirirler ve o spor dalında ülke içinde veya dışında “Devleti” temsil ederler.

Yeni bir spor federasyonunun kurulması, “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’na” göre oluşturulan Genel Yönetim Kurulunca hazırlanacak Geçici Spor Federasyonu Tüzüğü’nün “Resmi Gazete’de” yayımlanması ile gerçekleşir. Genel Yönetim Kurulu, “Spor İşleriyle Görevli Bakanlık” bünyesinde görev yapar. Başkanı ve üç üyesi “Bakan” tarafından atanan, üç üyesi ise Spor Şurası tarafından seçilen toplam yedi üyeden oluşur. Görevleri arasında, yeni kurulacak spor federasyonlarının kuruluş tüzüklerini hazırlayıp “Bakanlar Kurulunun” onayına sunmak da vardır. Bir federasyon kurulduktan sonra, geçici tüzük yerine geçmek üzere kendi tüzüğünü hazırlar. Federasyonun organlarının oluşumuna ve çalışmalarına ilişkin usul ve esasları içeren kendisinin hazırladığı tüzük, “Bakanlar Kurulu” tarafından onaylanmalıdır.

Spor federasyonları, kendi spor dalında faaliyet gösteren, “Bakanlığa” kaydını yaptırmış ve tüzüğünde öngörülen niteliklere sahip spor kulüplerini ve spor derneklerini üyeliğe kabul eder. Spor federasyonları en az beş üyeleri bulunduğu takdirde, genel kurullarını toplayarak kendi yetkili organlarını kendileri belirleyebilir ve bu sayede özerklik kazanmış olurlar. Bir spor federasyonunun faal spor derneği ve spor kulübü üye sayısının beşin altına düşmesi halinde ilgili spor federasyonu özerkliğini kaybeder. Bir spor federasyonunun özerk olabilmesi için 25-100 kişi (ya beş spor derneği yani en az 25 kurucu ya da beş spor kulübü yani en az 100 kurucu) gerekmektedir, aksi halde federasyon özerklik kazanmamaktadır. Özerkliğin kazanılamaması veya kaybedilmesi durumlarında, “Spor İşleri ile Görevli Bakanlık” spor federasyonlarının yönetiminde söz sahibi olmaktadır.

Spor federasyonlarının kurucu sayısı bakımından diğer federasyonlardan ayrı tutulmasının nedeni

anlaşılamamaktadır. Aynı spor dalı için birden fazla federasyon kurulmadığından, ilgili spor dalında faaliyet göstermek için kurulan spor derneklerinin ve spor kulüplerinin üye olabileceği birden fazla federasyon bulunmamaktadır. Yeni bir spor federasyonunun kuruluşu “Bakanlık” inisiyatifine bırakılmıştır. Tüm bunlara ek olarak, federasyonların özerklik kazanmasının faal beş üyeye sahip olma şartına bağlanması spor federasyonlarının özerk şekilde işlemlerini ciddi anlamda zorlaştırmaktadır. Bu nedenle spor federasyonları için de “Dernekler Yasası’ndaki” diğer federasyonlar için aranan iki kurucu örgüt (spor derneği veya spor kulübü) yeterli kabul edilmelidir.

“Hayır Kurumları Yasası’na” göre; herhangi bir eğitimsel, edebi, bilimsel veya kamusal amacı olan herhangi bir hayır kurumunun ilgili zamandaki mütevellileri, kendilerine tüzel kişilik kazandıran bir kayıt belgesi verilmesini “Bakanlar Kurulundan” isteyebilirler. “Bakanlar Kurulu” böyle bir tüzel kişiliğin verilmesini uygun görürse, mütevellilerin nitelik ve sayıları, görev süreleri veya görevden ayrılmaları ve yeni müteveli atama yöntemi hususunda kayıt belgesine koymayı uygun göreceği koşullara bağlı olarak, istenilen tüzel kişilik kayıt belgesini verebilir. Hayır kurumu olarak tüzel kişilik kazanmak için başvuru yapan halihazırda mevcut bir örgütün mütevellileridir. “Yasada” başvuru yapan örgütün mütevellilerinin sayısına ilişkin kısıtlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. Sadece müteveli sayısının kayıt belgesinde yer alması talep edilebilir. Hayır kurumlarının kurucu sayısı ile ilgili herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

“Evkaf ve Vakıflar Yasası’na” göre vakıf, “İslam dinine mensup bir kişinin, herhangi bir malı, kullanımının veya ondan elde edilen gelirin herhangi bir hayır amacına hasredilmesi için daimi olarak vakfedilmesi ... ”dir. Mülhak vakıflar, vakfetmeye ehil bir kişi tarafından, “yasada” öngörülen amaçlar ve vakıf konusu olabilen mallar için, “yasada” öngörülen şekilde yapılabilir. “Yasanın” “Vakfetmeye ehil kişiler” başlıklı 5.maddesine göre, “İslâm dinine mensup olup sözleşme yapma ehliyeti olan herhangi bir kişi, elden çıkarabileceği herhangi bir malı vakıf olarak vakfedebilir.”

Görüldüğü üzere vakıflar, üye temelli STÖ’ler değildir, “yasadaki” kriterlere uygun malvarlığının vakfa özgülenmesi yeterlidir. Bu nedenle kurucu sayısı ile ilgili herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Mevzuatta, vakıf kurulabilmesi için vakfa özgülenmesi gereken asgari malvarlığına ilişkin bir kısıtlama da söz konusu değildir.

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, rapor sadece çağdaş mülhak vakıfları kapsamaktadır. Çağdaş mülhak vakıflar açısından da diğer vakıflar gibi, kurucu sayısı ve asgari malvarlığı konusunda “yasal” bir kısıtlama bulunmamaktadır. Ancak uygulamada, çağdaş mülhak vakıfların kuruluşunda, kuruluş malvarlığı olarak 10.000 USD gösterilmesi beklenmektedir.

b. Kurucu olabilecek kişiler

İlke olarak herkes STÖ kurucusu olabilir ancak STÖ’lerin kurucuları için bazı nitelikler aranabilir. Kurucu olmak isteyen kişilerin geçmişteki faaliyetleri kurucu olmalarına engel teşkil edebilir. Örneğin; hakkında iflas kararı olan bir kişinin STÖ kurucusu olması engellenebilir veya sermayesi olduğunu göstermesi istenebilir. Bir kişinin, STÖ kurucusu olmak için elverişsiz olduğunu gösteren bir suçtan mahkum olması halinde de bu kişinin kurucu olması engellenebilir. Ancak bu konularda getirilen yasakların kapsamı ve süresi orantılı olmalıdır. Yasağın süresiz ve kapsamının belirsiz olması bu kurala aykırıdır.²⁵

Uluslararası insan hakları belgeleri, eşitlik ve ayrımcılık yasağına ilişkin genel yükümlülükler ek olarak, kişilerin cinsiyetleri ve cinsel yönelimleri ne olursa olsun, örgütlenme özgürlüğü de dahil tüm haklardan eşit şekilde yararlanabilmeleri için özel önlemler alma yükümlülüğü getirmektedir. Bu nedenle devletler, cinsiyeti ve cinsel yönelimi ne olursa olsun herkesin dernek kurucusu ve/veya üyesi olmasını garanti altına almakla yetinmemeli, aynı zamanda farklı grupların örgütlenme özgürlüğünü kullanmasını kolaylaştıran bir ortam yaratmalıdır.²⁶ Devletler, STÖ’lerin potansiyel üyelerine karşı cinsiyetleri, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri temelinde ayrımcılık yapmalarını yasaklamalıdır. Bu yöndeki “yasal düzenlemeler”, örgütlenme hakkına yönelik meşru kısıtlamalar olarak kabul edilir.²⁷

“Dernekler Yasası’na” göre, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı, 18 (onsekiz) yaşını tamamlamış ve fiil ehliyetine sahip 5 (beş) gerçek ve/veya tüzel kişi tarafından önceden izin almaksızın dernek kurulabilir veya kurulmuş olan derneklere üye olunabilir.” Bu düzenleme gerçek kişilerin, tüzel kişilerin ve bunların oluşturdukları grupların kurucu olmasına imkan verdiği için uluslararası standartlara uygundur. “Yasadaki” yurttaşlık ile ilgili şartlar, aşağıda “Yabancılar” bölümünde ele alınmaktadır.

“Evkaf ve Vakıflar Yasası’na” göre vakıf, vakfetmeye ehil bir kişi tarafından, “yasada” öngörülen amaçlar ve vakıf konusu olabilen mallar için, “yasada” öngörülen şekilde yapılabilir. “Yasanın” “Vakfetmeye ehil kişiler” başlıklı 5. maddesine göre, “İslâm dinine mensup olup sözleşme yapma ehliyeti olan herhangi bir kişi, elden çıkarabileceği herhangi bir malı vakıf olarak vakfedebilir.” “Yasadaki” gibi bir dine mensup olma şartının aranması örgütlenme özgürlüğüne aykırıdır, değiştirilmesi gerekmektedir. Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili mevzuatta, yaş, doğum, renk, cinsiyet, cinsel kimlik, sağlık durumu, göçmenlik veya ikametgah durumu, dil, yurttaşlık, etnik veya sosyal köken, fiziksel veya zihinsel engellilik, siyasi veya diğer görüşler, mülkiyet, ırk, din veya inanç, cinsel yönelim veya bir başka statü temelinde hiç kimseye veya gruba karşı ayrımcılık içeren düzenlemelere yer verilemez. Örgütlenme/örgüt kurma konusunda, bir kişi veya bir grup bir başka kişi veya gruba göre haksız şekilde avantajlı veya dezavantajlı duruma sokulamaz. STÖ’nün üye temelli olup olmaması ayrımcı muamele için temel oluşturamaz.²⁸

“Hayır Kurumları Yasası’nda”, herhangi bir eğitsel, edebi, bilimsel veya kamusal amacı olan herhangi bir hayır kurumunun ilgili zamandaki mütevellilerinin, kendilerine tüzel kişilik kazandıran bir kayıt belgesi verilmesini isteyebileceği belirtilmektedir. “Yasa”, bir örgütün hayır kurumu olarak kaydedilmesi ile ilgili örgütün amacı dışında bir açıklık içermemektedir. Mevzuatta muğlak düzenlemelerin yer alması keyfiyete neden olma potansiyeli taşıdığından, hayır kurumları ile ilgili düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

²⁵ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 10, para. 30 ve s. 34, para. 69.

²⁶ Guidelines, s. 51, para. 132.

²⁷ Guidelines, s. 52, para. 138.

²⁸ Guidelines, s. 23, para. 30.

i. Çocuklar

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 15. maddesi "Taraflar Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanamaz" düzenlemesini içermektedir. Devletler çocukların örgütlenme özgürlüklerini açıkça ve özel olarak tanımalıdır.

"Dernekler Yasası'nda" 7-15 yaş ile 15 yaş üstü çocuklar açısından farklı düzenlemeler söz konusudur. 7-15 yaş arası çocuklar dernek kurucusu olamazken, 15 yaşından gün almış çocukların sadece çocuk derneklerine kurucu olabileceği düzenlenmiştir. On beş yaşından gün almış çocuklar veli ve/veya vasilerinin yazılı izni ile bilim, spor, sanat, çevre ve hayvan hakları gibi çocukların üstün yararını koruyup geliştiren konularda çocuk dernekleri kurabilirler. Çocuklar bakımından örgütlenme özgürlüğünün kullanımı ancak veli veya vasilerinin yazılı izni ile gerçekleşebilmektedir. Veli/vasi izni uluslararası hukukta kabul gören bir yaklaşım değildir.²⁹ Kıbrıs'ın kuzey kesimi gibi, "... belirli bir yaşın altındaki çocukların derneklere katılmalarını yasaklayan ya da bu katılımı ana-baba iznine tabi tutan yasal düzenlemelere sahip ... [başka devletler de vardır; ancak] Sözleşme ... çocukların dernek kurma özgürlüklerine getirilecek keyfi sınırlamaları destekleyici bir içerik taşımamaktadır."³⁰ Çocukların örgütlenme özgürlüğünün geliştirilmesi için bu izin şartı ortadan kaldırılmalıdır. Böyle bir şart koşulması keyfi bir sınırlamayı gündeme getirebilecek niteliktedir ve bu şekilde bir izin şartı Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uyumsuzluk taşımaktadır.

ii. Yabancılar

Gerçek veya tüzel kişilerin veya gerçek ve tüzel kişilerden oluşan karma grupların, yurttaş olsun olmasın, STÖ kurma hakkı vardır.³¹ AİHS'in 11. maddesinde örgütlenme özgürlüğünün öznesi herkeştir ve kişinin bir ülkenin yurttaş olup olmaması veya vatansız olmasının önemi yoktur. Vatansızlar, mülteciler ve göçmenler de dahil yurttaş olmayanlar örgütlenme özgürlüğüne sahiptir ve bu statüleri yüzünden ayrımcılığa uğramaları kabul edilemez.³²

Kıbrıs'ın kuzey kesiminin mevzuatında, "Anayasa" da dahil, örgütlenme özgürlüğü ile ilgili düzenlemelerde yabancılik unsuruna yönelik istisnalar ve kısıtlamalar dikkat çekmektedir. "Dernekler Yasası'na" göre "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde daimi ikamet iznine sahip ve/veya kesintisiz en az 6 (altı) yıl süreyle çalışma ve/veya ikamet izniyle bulunan, 18 (onsekiz) yaşını tamamlamış ve fiil ehliyetine sahip yabancı gerçek kişiler dernek kurabilir veya kurulmuş olan derneklere üye olabilirler."

"Dernekler Yasası" "yabancı" tanımında, "Yabancılar ve Muhaceret Yasası'na" atıf yapmaktadır. "Yabancılar ve Muhaceret Yasası'nda" "Yabancı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı veya Kıbrıs yerlisi olmayan bir kişi" olarak tanımlanır. Bu "yasaya" göre, kendisi veya babası Kıbrıs'ta veya 1974 itibariyle Kıbrıs'ın kuzey kesiminde doğan veya ilgili "yasalar" uyarınca İngiliz yurttaşlığı alan kişi ile bu kişinin karısı, on sekiz yaşını doldurmayan çocuğu/üveyçocuğu/evlatlığı, yabancı bir ülkede bulunmalarına rağmen buldukları ülkenin yurttaşlığını almamışlarsa "Kıbrıs yerlisi" sayılırlar. Görüldüğü gibi "Kıbrıs yerlisi" sayılanların yurttaşlara eklenmesiyle, kısmen de olsa, yabancı tanımı daraltılmıştır.

"Yasada" ikamet ve çalışma izniyle ilgili bir dizi hükme yer verilmiştir. Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki yabancılar ancak öngörülen şartları yerine getirdiklerinde dernek kurabilmektedir. Örgütlenme özgürlüğünün kullanımına yabancılar bakımından getirilen ve uluslararası standartlara aykırı olan bu sınırlama "yasadan" çıkarılmalıdır.³³

²⁹ Japan, CRC/C/15/Add.23126 February 2004, para. 29-30.

³⁰ Rachel Hodgkin ve Peter Newell, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Uygulama Elkitabı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 2002, s. 216.

³¹ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 7, para. 2 ve s. 8, para. 16.

³² Guidelines, s. 52-53, para. 139-140.

³³ "Dernekler Yasası'nda" yer alan "yabancı dernek", "yabancı üst kuruluş" ve "yabancı uyruklu dernek" hakkındaki düzenlemeler, "Yabancı STÖ'lerin Tüzel Kişiliği" bölümünde ele alınmaktadır.

Vakıflarla ilgili temel düzenleme olan “Evkaf ve Vakıflar Yasası’nda” yabancıların vakıf kuruculuğu ile ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, vakıfların sadece İslam dinine mensup kişilerce ve İslam kurallarına uygun amaçlarla vakfedebileceği düzenlenmektedir. Belli bir din ve inançla bağlantılı örgütler kurulabilir ancak tüm vakıfların tek bir dine mensup kişilerce ve o dinin kurallarına uygun amaçlarla kurulması yönündeki düzenleme örgütlenme özgürlüğü ile bağdaşmamaktadır. Uygulamada çağdaş vakıflar olarak anılan vakıfların bu düzenlemeye rağmen varolabilmesi tamamen günümüzün gerektirdiği ihtiyaçların giderilmesi için “yasaların esnetilmesine” dayanmaktadır. Bu durum da keyfiyet riskini her zaman beraberinde getirmektedir. Bu düzenlemenin yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

iii. Kamu Görevlileri

AİHS’in 11. maddesinde örgütlenme özgürlüğünün öznesi herkeştir. Ancak madde metninde “Bu madde, bu hakların silahlı kuvvetler, emniyet veya devlet idaresi mensuplarıncı kullanılmasına yasaya uygun olarak kısıtlama getirilmesini engellemeyecektir” denilmektedir. Bu durum hakkın özüne getirilen tek istisnadır. Ancak devletlere sınırsız bir yetki verildiği düşünülmemelidir. Polis ve silahlı kuvvetler dahil bazı kamu görevlilerinin örgütlenme özgürlüklerini kullanmaları ile ilgili bazı kısıtlamalar getirilebilir. Bu kısıtlamalar bir STÖ kurmanın veya üye olmanın kamu görevleriyle çatıştığı ve/veya kamu görevlilerinin siyasi tarafsızlığını tehlikeye atacağı durumlarda haklı bulunabilir. Bununla birlikte AİHM’e göre, bu kısıtlamalar sınırlı olmalıdır. Ayrıca her kısıtlama orantılılık ilkesine uygun olmak zorundadır. Örneğin, bir öğretmenin siyasal parti üyeliği okulda partinin ideolojisini teşvik edeceği gerekçesiyle yasaklanamaz veya silahlı kuvvetler mensuplarının sendika üyelikleri tamamen yasaklanamaz. AİHM polis memurlarının siyasal partilere üyeliklerinin yasaklanabileceğini kabul etmekle birlikte, farklı şekillerde siyasi faaliyetlerde bulunabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca memurların, polislerin ve silahlı kuvvetler mensuplarının sendikali olmalarına ve çalışma hayatına ilişkin haklarını korumalarına pozitif bakılması gerektiği akılda tutulmalıdır.³⁴

“Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası’na” göre “Güvenlik Kuvvetleri” mensupları; subay, astsubay, askeri memur, sivil personel, aylıkçı, mukaveleli ve mükellef erbaş ve erler ile askeri öğrencilerdir. “Yasanın” 12. maddesinde “Güvenlik Kuvvetleri’nin” her türlü siyasi tesir ve düşüncelerin dışında ve üstünde olduğu

belirtilerek, “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının derneklere girmeleri veya bunların faaliyetleri ile ilişkide bulunmaları, ne türden olursa olsun gösteri veya toplantı işlerine karışmaları ve bu amaçla nutuk veya demeç vermeleri veya yazı yazmaları yasaklanmaktadır. “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası”, “Kıbrıs Türk Federe Devleti Güvenlik Kuvvetlerinde görevli sürekli personel (muvazzaf subay, astsubay, aylıkçı er ve erbaş, askeri memur), sözleşmeli personel, geçici personel, işçi ve yurt ödevi yükümlüsü olarak ...” hizmet görenler ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. “Yasanın” 40. maddesinde, bu “yasa” kapsamına girenlerin dernek kuramayacakları düzenlenmiştir. “Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası’nda” dernek kuruculuğu ile ilgili açık bir düzenleme yer almazken, “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası’nda”, “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının dernek kurucusu olması açıkça yasaklanmıştır. İki “yasada” da vakıflar ve hayır kurumları ile ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Söz konusu düzenlemeler ile getirilen sınırsız yasağın kaldırılması gerekmektedir.

“Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası’na” göre, polis mensupları, kendi aralarında, maaş, çalışma koşulları ve özlük haklarını ilgilendiren konularla mesleki konularda faaliyet gösteren polis derneği kurabilirler. Polis derneği ile başka bir dernek arasında hiçbir şekilde ilişki kurulamaz. “Yasaya” göre polis mensubu, Polis Örgütü’nde, polislik hizmetlerini yerine getirmek üzere görevlendirilen üniformalı veya üniformasız meslek memurlarını ve trafik hizmetlerini yürüten trafik polisini, itfaiye hizmetlerini yürüten itfaiyecileri ve sivil hizmet görevlilerini kapsar. Sivil hizmet görevlileri, Polis Örgütü’ndeki fiili polislik ve itfaiye hizmetleri dışında kalan yazı, hesap, kayıt gibi kitabet hizmetleriyle teknik hizmetleri gerçekleştirmek için, “Polis Hizmetleri Komisyonu” tarafından atanan sürekli, geçici, sözleşmeli memur veya işçi statüsündeki görevlilerdir. “Yasada” vakıflar ve hayır kurumları ile ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Polis mensupları ile ilgili düzenlemeler güvenlik kuvvetleri mensuplarına göre daha özgürlükçü olsa da, polis mensupları için de sadece polis derneklerine kuruculuğa izin verilmektedir.

³⁴ Guidelines, s. 54-55, para. 144-146.

“Güvenlik Kuvvetleri” mensupları ile Polis Örgütü mensupları “... açısından öngörülen örgütlenme özgürlüğünü neredeyse tamamen ortadan kaldıran yasal düzenlemelerde kapsamlı değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Her meslek grubu için örgütlenme özgürlüğü açısından ilgili meslek grubuna özgü bazı sınırlamalar öngörülebilecekse de bu şekilde özgürlüğü tamamen ortadan kaldıran düzenlemeler örgütlenme özgürlüğünün açıkça ihlalini oluşturmaktadır ... Yapılacak yeni düzenlemede sadece kamu görevlilerinin yerine getirdiği göreve özgülenmiş sınırlamalar getirilmelidir. Bu sınırlamalar mümkün olduğunca dar tutulmalı ve belirsizlik içermemelidir.”³⁵

2. Tüzük ve Vakfiye

Tüzel kişiliğe sahip STÖ’lerin, genelde, tüzüğü olması gerekir. Bu tüzük, kuruluş senedi veya tüzel kişilik belgesi ve mümkün olduğu hallerde STÖ’nün hangi koşullarda faaliyet göstereceğini düzenleyen herhangi bir belgeden oluşmalıdır. STÖ’ler, özellikle de tüzel kişiliğe sahip olanlar, çeşitli grupların (üyeleri, kurucuları, yararlanıcıları, fon sağlayıcıları, personeli ve kamu otoriteleri vb.) söz konusu STÖ’nün örgütlenme ve karar alma usulleri ile ilgili ihtiyaçlarına karşılık vermek zorundadır. Tüzel kişiliğe sahip bir STÖ’nün bunu yapmasının en kolay yolu, hangi koşullarda faaliyet göstereceğini açıkça düzenlediği, kurulduğu yerin hukukuna uygun bir tüzüğe sahip olmasıdır. Bununla birlikte, bazı hukuk sistemlerinde (örneğin; Hollanda’da biçimsel olmayan/resmi olmayan örgütler için) resmi olarak kabul edilen bir tüzük olmaksızın bu hedefe ulaşmak mümkündür. Tüzel kişiliğe sahip bir STÖ’nün tüzüğünde, genellikle STÖ’nün adının, amaçlarının, görev ve yetkilerinin, en üst yönetim organının, bu organın toplanma sıklığının ve toplantıya çağırılma usulünün, bu organın mali veya diğer raporları hangi şekilde kabul edeceğinin, STÖ’nün tüzüğün nasıl değiştirileceğinin, STÖ’nün nasıl feshedileceğinin veya başka bir STÖ ile nasıl birleşeceğinin yer alması beklenir. Tüzükte yer alması beklenen bu unsurlar, STÖ’nün hangi koşullarda faaliyet göstereceğine ilişkin önemli hususlardır. STÖ’ler tüzüklerinde kuruluş ve üyelik ile ilgili ek unsurlara yer verebilirler ama bu konuda STÖ’lere herhangi bir yükümlülük getirilemez. Üye temelli STÖ’lerin en üst yönetim organı, üyelerinden oluşmalı ve tüzüklerinin değiştirilmesinde bu organ yetkili kılınmalıdır. En üst yönetim organının üyelerden oluşması, üyelerin örgütlenme özgürlüğünün tezahürüdür. Üyelik temelli olmayan STÖ’lerin en üst yönetim organı ister, kuruluş aşamasında kurucuları tarafından hazırlanmış isterse

sonradan değiştirilmiş olsun, kuruluş belgelerine veya tüzüklerine göre belirlenmelidir.³⁶

“Dernekler Yasası’na” göre, her derneğin bir tüzüğü olmalıdır. Dernek tüzüğünde, derneğin adı ve varsa kullanacağı kısa ismi ile merkezinin açık adresi ve iletişim adresleri; derneğin amaçları; kurucu üyelerin adı, soyadı, ikamet adresi, mesleği, kimlik kartı numaraları ve imzaları; derneğe üye olma, üyelikten çıkma ve çıkarılma şartları; dernek şubesi tesis edilecekse, şubelerin açılma usul ve esasları; üyelerin ödeyecekleri aidat miktarının belirlenme usulleri; genel kurulun toplanma şekli ve zamanı, görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri ile genel kurula davet usulü ; olağanüstü genel kurulun toplanma, davet, nisap ve karar alma usulü; derneğin temsil organının ve denetleme organının görev ve yetkileri ile nasıl seçileceği, asıl ve yedek üye sayısı; yapılacak olan ilk genel kurul toplantısında denetleme organının oluşturulmasına ilişkin usul ve kurallar; dernek gelirlerinin toplanmasında kullanılacak belgelerin şekli ile bunların basımı ve onaylanmasına ilişkin usul ve kurallar; derneğin ne şekilde fesih edileceği ve fesih halinde malvarlığının tasfiyesiyle ilgili usul ve kurallar ve dernek tüzüğünün değiştirilmesiyle ilgili usul ve kurallar bulunmak zorundadır. Dernek tüzüğünde yer alması zorunlu unsurların hemen hemen tamamı, üst kuruluşlar (federasyon ve konfederasyonlar) için de geçerlidir. Her üst kuruluşun bir tüzüğü bulunmalı ve bu tüzük “Yasada” aranan zorunlu unsurları içermelidir.

“Dernekler Yasası’nda” derneklerin ve üst kuruluşların tüzüklerinin içermesi gereken zorunlu unsurların bir kısmı yukarıda belirtilen gerekliliklerle uyumlu gözükmeyle birlikte, tüzüğün bu kadar ayrıntılı düzenlenmesi (örneğin; kurucuların ikamet adresi ve mesleği gibi unsurların dernek tüzüğünde yer almasının anlamlı bir amacı bulunmamaktadır), örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırmaktadır. Tüzükte yer alması zorunlu olan unsurların mümkün olduğunca sınırlı tutulması daha uygun olacaktır.

³⁵ Gökçeçişek Ayata ve Ulaş Karan, Sivil Topluma Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler, TÜSEV Yayınları, Mayıs 2015, s. 46, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/12/16/MevzuatRapor_TUSEV.pdf

³⁶ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 8-9, para 18-20 ve s. 29-30, para. 48-51.

Dernekler ve üst kuruluşlar, kuruluş amaçları ile ilgili bulunsun veya bulunmasın, “yasalarla” yasaklanmayan alanlarda kendi aralarında veya vakıf, sendika ve diğer STÖ’ler ile ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile platformlar, ağlar ve inisiyatifler oluşturabilirler. Bu yapıların kendi tüzel kişilikleri bulunmamaktadır ama talep üzerine “İçişleriyle Görevli Bakanlık”, ulusal veya uluslararası kurumlara sunulmak üzere ilgili platform, ağ veya inisiyatif adına düzenlenecek bir kayıt belgesi verir. “Yasada” bu yapılar için kuruluş belgesi veya tüzük zorunluluğu getirilmemiştir.

STÖ’lerin tüzük değişikliklerinde söz hakkı, özerklik ilkesi gereği STÖ’nün kendisine ait olmalıdır. STÖ’lere, tüzük değişikliklerinde kamu makamlarından izin alma zorunluluğu getirilmemelidir. Ancak yapılan değişikliği kamu makamlarına bildirilmesi şeklinde bir usul öngörülebilir. Bunun istisnası, STÖ’lerin isimlerinde ve tüzüklerinde yer alan amaçlarında yapacakları değişikliklerdir. Bu iki istisnai durumda getirilebilecek olan izin şartı, STÖ’lerin kuruluşundakine benzer usulde yürütülmeli ancak yeni bir STÖ kuruluşu gibi anlaşılmalıdır.³⁷

“Dernekler Yasası’na” göre, dernek tüzüğünün değiştirilmesiyle ilgili usul ve kurallar dernek tüzüğünde, üst kuruluş tüzüğünün ne şekilde değiştirilebileceği ise üst kuruluş tüzüğünde yer almak zorundadır. “Yasa”, dernek ve üst kuruluşlara tüzük değişikliklerinde izin şartı getirmemektedir. Derneklerin ve üst kuruluşların, tüzük değişikliklerini 15 gün içerisinde “kaymakamlığa” bildirmeleri yeterli görülmüştür.

Vakıflar, yeterli bir malın veya o malın kullanımının ya da ondan elde edilen gelirin şartsız ve süresiz şekilde hayır işlerine özgülmesiyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır. Kuruluşları farklı şekilde gerçekleşmektedir. Taşınmaz mallar, taşınmaz bir malın tamamlayıcısı veya donanımı olarak elde bulundurulmuş veya kullanılan taşınır mallar ve kullanım yolu ile tüketilemeyen taşınır mallar vakfedilebilir. Ancak mali vakfedecek kişi, vakfetme zamanında malın sahibi olmadıkça hiçbir mal vakıf olarak vakfedilemez.

“Taşınmaz Mal (Tasarruf, Kayıt ve Kıymet Takdiri) Yasası’na” göre taşınmaz mal araziyi; herhangi bir arazi veya binaya veya başka inşaat veya yapıya bağlı binalar ve başka inşaat, yapı veya müstemilatı; ağaç, bağ ve araziye dikilmiş olan veya arazi üzerinde yetişmekte olan herhangi başka şeyler ve bunların koparılmamış ürünleri; herhangi bir arazi ile birlikte veya araziden ayrı

olarak sahip olunan pınar, kuyu sular ve sulardaki hakları; herhangi bir arazi veya herhangi bir bina veya başka inşaat veya yapıya bağlı olan veya varsayılan imtiyaz, serbesti, irtifak hakkı veya başka herhangi çeşit hak ve menfaatleri; ve bu belirtilen mallardaki taksim edilmemiş hisseleri içerir. “Yasanın”, “Taşınmaz malı vakıf yapmak” başlıklı 36. maddesi, bu “yasanın” yürürlüğe girmesinden önce “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürünün” imzaladığı ve “ilçe tapu dairesine” yatırılmış kadastro haritası üzerinde bu madde amaçları için belirtilmiş bölgelerde bulunan ve İslam dinine bağlı olan herhangi bir kişi adına kayıtlı bir taşınmaz mal, geçerli bir vakıf senedi ile vakıf yapılabileceğini düzenlemektedir. Maddeye göre, belirtilen bölgeler dışında bulunan ve İslam dinine mensup bir kişi adına kayıtlı olan ve “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürünü” tatmin edecek şekilde yeteri kadar ağaç veya bağ ekilmiş olan veya üzerinde bina bulunan bir taşınmaz mal da geçerli bir vakıf senedi ile vakıf yapılabilir. Ancak, bu gibi bir malın kayıtlı kıymetinin dörtte birine eşit bir harç, mal sahibi tarafından “Devlet gelirlerine” yatırılır ve bu harç yatırılmadıkça böyle bir mal vakıf yapılmaz. “Taşınmaz Mal (Tasarruf, Kayıt ve Kıymet Takdiri) Yasası” yürürlüğe girdikten sonra vakıf yapılan herhangi bir taşınmaz mal, vakıf senedi uyarınca ilgili zamanda mütevellil olma hakkına sahip kişinin adına kaydedilir.

Vakfetme hayatta olan kişiler tarafından yapılmışsa, vakıf beyanı, vakıf yoluyla tahsis etme (dedication) niyetini gösteren uygun kelimelerle yazılı olarak yapılmalı ve “yasaya” uygun şekilde tescil ettirilmelidir. Yazılı vakıf beyannamesi, sözleşme yapma ehliyetine sahip en az iki tanık önünde vakfeden kişi tarafından imzalanmalıdır. Vakfeden okuma yazma bilmiyorsa, beyanname imzayı tasdik edecek memur önünde iki tanık tarafından imzalanmalıdır. Vasiyetname yoluyla da vakıf yapılabilir.

3. Üyelik

Gerçek veya tüzel kişi, yurttaş veya değil, fark etmeksizin herkesin üye temelli STÖ’lere üyelik hakkı vardır. STÖ’lere üye olma hakkı örgütlenme özgürlüğünün ayrılmaz parçasıdır. STÖ’lere üyelikle ilgili, haksız müdahaleler ve ayrımcılık içeren yasal düzenlemeler yapılmamalıdır. Üyelik bir hak olmakla birlikte, STÖ gibi varlık gösteren kanunla kurulmuş meslek örgütlerine üyelik dışında,

³⁷ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 11-12, para. 43.

hiç kimse bir STÖ'ye katılma konusunda yasal veya bir başka zorunluluğa tabi tutulmamalıdır. Üyelik şartları, öncelikle STÖ'lerin kendilerinin hazırladıkları tüzükler ile belirlenmelidir. Yasal düzenlemeler üyelik hakkını güvence altına aldığı gibi, bir STÖ'nün üyelerini kendi tüzüğüne aykırı şekilde üyelikten çıkarılmasına karşı da güvence sağlamalıdır. STÖ üyeleri, bu üyelikleri nedeniyle herhangi bir yaptırımla karşı karşıya kalmamalıdır. Bu konuda belirli meslek grupları için sınırlama getirilmesi mümkündür, ancak sınırlamaların belirli bir makam veya mesleğe özgülenmesi gerekmektedir.³⁸ AİHS'in 11. maddesinde de örgütlenme özgürlüğünün öznesi herkeştir ve kişinin bir ülkenin yurttaşı olup olmaması veya vatansız olmasının önemi yoktur.

i. Çocuklar

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, devletler yasalarında çocukların örgütlenme özgürlüklerini açıkça ve özel olarak tanımalıdır. "Dernekler Yasası'nda" çocuklarla ilgili düzenlemeler mevcuttur. "Yasada" çocukların dernek üyelikleri, dernek kurucusu olabileme şartlarına göre daha özgürlüktür. "Yasada" 7-15 yaş arası çocuklar ile 15 yaş üstü çocuklar bakımından farklı düzenlemeler söz konusudur. Yedi yaşından büyük, 15 yaşından küçük çocuklar, veli ve/veya vasilerinin yazılı izni ile sadece çocuk derneklerine üye olabilirler. Ancak, derneğin temsil ve denetim organlarında görev alamazlar. On sekiz yaş üstü kişilerin çocuk derneklerine üye olması mümkün değildir. Bu derneklere üye çocukların dernek üyeliği 18 yaşını tamamlamaları halinde kendiliğinden sona erer. 7-15 yaş arası çocukların çocuk dernekleri dışında derneklere üye olmaları mümkün değildir.

"Dernekler Yasası'nın" 4. maddesine göre; "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı, 18 (onsekiz) yaşını tamamlamış ve fiil ehliyetine sahip 5 (beş) gerçek ve/veya tüzel kişi" tarafından kurulan derneklere, 15 yaşından gün almış çocuklar veli ve/veya vasilerinin yazılı izni ile üye olabilirler. Ancak, derneğin temsil ve denetim organlarında görev alamazlar. Madde metninde "bu fıkrada anılan kişilerin 15 (onbeş) yaşından gün almış çocukları" ifadesi yer almaktadır. Bundan kasıt, her çocuğun değil "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı" olanların 15 yaşından gün almış çocuklarının derneklere üye olabileceğidir. "Yasa" sadece yetişkinler açısından³⁹ değil, çocuklar açısından da yurttaşlığı dikkate almaktadır.

Çocuklar bakımından örgütlenme özgürlüğünün kullanımı ancak veli veya vasilerinin yazılı izni ile

gerçekleşebilmektedir. Yukarıda "Kurucu Olabilecek Kişiler" bölümünde değinildiği gibi, veli/vasi izni uluslararası hukukta kabul gören bir yaklaşım değildir.⁴⁰ Çocukların örgütlenme özgürlüğünün geliştirilmesi için bu izin şartı ortadan kaldırılmalıdır. Böyle bir şart koşulması keyfi bir sınırlamayı gündeme getirebilecek niteliktedir ve bu şekilde bir izin şartı Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uyumsuzluk taşımaktadır. Bununla birlikte, yurttaşlık ile ilgili getirilen kriter de uluslararası standartlara aykırıdır ve değiştirilmesi yerinde olacaktır.

ii. Yabancılar

AİHS'in 11. maddesinde örgütlenme özgürlüğünün öznesi herkeştir ve kişinin bir ülkenin yurttaşı olup olmaması veya vatansız olmasının önemi yoktur. Vatansızlar, mülteciler ve göçmenler de dahil yurttaş olmayanlar örgütlenme özgürlüğüne sahiptir ve bu statüleri yüzünden ayrımcılığa uğramaları kabul edilemez.⁴¹

Yukarıda "Kurucu Olabilecek Kişiler" bölümünde değinildiği gibi, Kıbrıs'ın kuzey kesiminin mevzuatında, "Anayasa" da dahil, örgütlenme özgürlüğü ile ilgili düzenlemelerde yabancılik unsuruna yönelik istisnalar ve kısıtlamalar dikkat çekmektedir. "Dernekler Yasası'na" göre "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde daimi ikamet iznine sahip ve/veya kesintisiz en az 6 (altı) yıl süreyle çalışma ve/veya ikamet izniyle bulunan, 18 (onsekiz) yaşını tamamlamış ve fiil ehliyetine sahip yabancı gerçek kişiler ... kurulmuş olan derneklere üye olabilirler." "Dernekler Yasası" "yabancı" tanımında, "Yabancılar ve Muhaceret Yasası'na" atıf yapmaktadır. "Yabancılar ve Muhaceret Yasası'nda", "Yabancı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı veya Kıbrıs yerlisi olmayan bir kişi" olarak tanımlanır. Bu "Yasa'ya" göre, kendisi veya babası Kıbrıs'ta veya 1974 itibarıyla Kıbrıs'ın kuzey kesiminde doğan veya ilgili "yasalar" uyarınca İngiliz yurttaşlığı alan kişi ile bu kişinin karısı, on sekiz yaşını doldurmayan çocuğu/üvey çocuğu/evlatlığı, yabancı bir ülkede bulunmalarına rağmen buldukları ülkenin yurttaşlığını

³⁸ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 9, para. 21-24.

³⁹ Yetişkinler ile ilgili durum, aşağıda "Yabancılar" bölümünde ele alınmaktadır.

⁴⁰ Japan, CRC/C/15/Add.23126 February 2004, para. 29-30.

⁴¹ Guidelines, s. 52-53, para. 139-140.

almamışlarsa “Kıbrıs yerlisi” sayılırlar. Görüldüğü gibi “Kıbrıs yerlisi” sayılanların yurttaşlara eklenmesiyle, kısmen de olsa, yabancı tanımı daraltılmıştır. “Yasa’da” ikamet ve çalışma izniyle ilgili bir dizi hükme yer verilmiştir. Kıbrıs’ın kuzey kesimindeki yabancılar ancak öngörülen şartları yerine getirdiklerinde derneklere üye olabilmektedir. Örgütlenme özgürlüğünün kullanımına yabancılar bakımından getirilen bu sınırlama “Yasa’dan” çıkarılmalıdır.⁴²

iii. Kamu Görevlileri

AİHS’in 11. maddesinde örgütlenme özgürlüğünün öznesine dair tek istisna, silahlı kuvvetler, emniyet veya devlet idaresi mensuplarının örgütlenme haklarının kullanılmasına yasaya uygun olarak kısıtlama getirilebileceğidir. Ancak bu istisna, yukarıda “Kurucular olabilecek kişiler” bölümünde de değinildiği gibi, devletlere sınırsız bir yetki vermemektedir. “Her meslek grubu için örgütlenme özgürlüğü açısından ilgili meslek grubuna özgü bazı sınırlamalar öngörülebilecekse de ... özgürlüğü tamamen ortadan kaldıran düzenlemeler örgütlenme özgürlüğünün açıkça ihlalini oluşturmaktadır.”⁴³

“Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası’na” göre “Güvenlik Kuvvetleri” mensupları subay, astsubay, askeri memur, sivil personel, aylıklı, mukaveleli ve mükellef erbaş ve erler ile askeri öğrencilerdir. “Yasa’nın” 12. maddesinde, “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının derneklere girmeleri veya bunların faaliyetleri ile ilişkide bulunmaları yasaklanmaktadır. “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarıyla ilgili kısıtlama sadece derneker açısından geçerli değildir; siyasi parti, sendika ve meslek kuruluşlarını da kapsamaktadır. “Yasa’da” bu konuda bir istisnaya yer verilmiştir: “Güvenlik Kuvvetleri mensupları, derneklere ve spor kulübü üyeliklerine, Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığından yazılı izin alarak girebilirler. Ancak girdikleri derneklere Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığından izin almadan faal üye olarak çalışamazlar.”

“Yasa” hem üyeliği hem de faal üye olarak çalışmayı iki ayrı izin prosedürüne bağlamıştır. Bu durumda, “Güvenlik Kuvvetleri” mensupları eğer faal üye olarak çalışma izni alamazlarsa, kağıt üzerinde bir üyelik söz konusu olacak, üye oldukları dernek veya spor kulübünün üyelerine sunduğu hizmetler varsa sadece bu hizmetlerden yararlanabileceklerdir. Oysa örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğüyle sıkı ilişki içerisindedir, ifade özgürlüğünün toplu şekilde kullanılmasıdır. Kişinin örgütlenmesine izin

verip faal üyeliğini ayrı bir izne bağlamak, o kişinin üyesi olduğu STÖ’nün amaç ve hedefleri doğrultusunda diğer üyelerle birlikte faaliyet göstermesini zorlaştırmaktadır. İzin şartı korunacaksa da en azından tek bir izinle yetinilmesi, üyelik için izin alındıktan sonra faal üyelik için ayrıca izne gerek duyulmaması yönünde düzenleme yapılması gerekmektedir.

“Kıbrıs Türk Federe Devleti Güvenlik Kuvvetlerinde görevli sürekli personel (muvazzaf subay, astsubay, aylıklı er ve erbaş, askeri memur), sözleşmeli personel, geçici personel, işçi ve yurt ödevi yükümlüsü olarak ...” hizmet görenler ile ilgili düzenlemeleri içeren “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası’nın” 40. maddesi de benzer bir yasak içermektedir. Maddeye göre, bu “yasa” kapsamına girenler kurulmuş derneklere üye olamazlar. Sadece “... müsaade edilebilecek spor derneklere görevlerini aksatmayacak ve meslek şeref ve haysiyetini rencide etmeyecek faaliyetlerde ...” bulunabilirler. “Yasanın” 38. maddesinde de bu “yasa” kapsamına girenlerin, siyasi amaçlı derneklere üye olamayacakları düzenlenmektedir. “Yasada” yer verilen “siyasal amaçlı dernek” ve “meslek şeref ve haysiyetini rencide etmeyecek faaliyetler” ifadesinin içinin nasıl doldurulacağı belirsizdir. Hakın kısıtlanması, açık ve denetlenmesi mümkün kriterlere bağlanmalıdır.

“Mahkemelerin Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası”, askerlerle ilgili disiplin düzenlemelerini içermektedir. “Yasaya” göre “asker kişi” ifadesi “Subaylar, astsubaylar, yedek subaylar, askeri öğrenciler, yurt ödevini yapmakta olan mükellefler, emeklilik hakkını kazanmış er ve erbaşlar, mukaveleli personel, Kıbrıs Ordusu Türk Personeli, Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığında daimi veya geçici statüde görevli memur ve diğer müstahdemler ile askeri

⁴² “Dernekler Yasası’nda” yer alan “yabancı dernek”, “yabancı üst kuruluş” ve “yabancı uyruklu dernek” hakkındaki düzenlemeler, “Yabancı STÖ’lerin Tüzel Kişiliği” bölümünde ele alınmaktadır.

⁴³ Ayata ve Karan, s. 50.

hizmette buldukları sürece yedekleri anlatır.” “Yasada”, “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığınca tesbit edilen listede adları bulunmayan dernek ve benzeri teşekküller veya spor kulüplerinin faal üyeliklerine girmek” disiplin kabahatleri arasında sayılmıştır. “Yasada” yer alan “faal üyelik” ifadesinin kapsamı belirsiz, yoruma ve keyfiyete açıktır. Ayrıca “yasada” bahsi geçen liste kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Şeffaflık sağlanmadığından, listenin içeriğinin nasıl belirlendiği bilinmemekte ve içeriğin denetimi mümkün olmamaktadır.

Bir disiplin kabahati söz konusu ise, Disiplin Mahkemesi “Sanığı, belirli bir süre için sulh ve sükûnu korumak ve iyi ahlâk sahibi olmak için 1.500 TL’ye kadar kefaletle bağlama veya iki ayı aşmayan göz veya oda hapsi cezası” verme yetkisine sahiptir. Disiplin Mahkemesi’nin yetkisi dahilinde cezalandırılan disiplin kabahatlerinin “hafif olması” olması halinde askeri kişiler disiplin amirince cezalandırılabilirler. Disiplin amirleri uyarı, sıra harici hizmet, izin kesme, maaş kesme, göz hapsi ve oda hapsi cezalarını vermeye yetkilidir. Disiplin Mahkemesi kararlarına karşı itiraz, disiplin amiri kararlarına karşı şikayet yoluna gidilebilir. “Yasada”, kabahatlerin ne zaman “hafif” sayılacağı açık değildir. Mahkemenin verebileceği cezaların daha ağır olduğu düşünüldüğünde, kabahatlerin ne zaman Mahkeme ne zaman disiplin amiri tarafından ele alınacağı önem kazanmaktadır. Bu konuda somut düzenlemelere ihtiyaç vardır. Ayrıca, “yasanın” 79. maddesine göre, “Disiplin Mahkemesi yetkisine giren herhangi bir kabahatle ilgili olarak tutuklu ve hükümlü bulunan kişinin tutuklu bulundurulduğu süre için maaş ve diğer özlük hakları verilmez.” Bu düzenleme orantısızdır, yürürlükten kaldırılmalıdır.

Yukarıdaki değinilen üç “yasa” ile ilgili temel sorun, aynı gruba yönelik düzenlemeler içermelerine rağmen birbirleriyle çelişiyor olmalarıdır. “Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası”, “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığının” yazılı izni ile derneklere ve spor kulüplerine üyeliğe izin verirken, “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası” sadece müsaade edilebilecek spor derneklerine üyeliğe izin vermekte, “Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası” ise “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığınca” hazırlanan listede adları bulunmayan dernek ve benzeri teşekküller veya spor kulüplerinin faal üyeliklerine girmeyi disiplin kabahati saymaktadır. “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının, dernek ve spor kulüplerine mi spor derneklerine mi yoksa dernek, benzeri teşekküller ve spor kulüplerine mi üye olmalarının mümkün olduğu belirsizdir. “Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası’nda”

yer alan “ve benzeri teşekküller” ifadesi belirsizliği artırmakta, “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının uyması gereken kuralları daha da muğlak hale getirmektedir. Söz konusu üç “yasa” arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi gerekmektedir.

“Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası’na” göre, polis mensupları, kendi aralarında, maaş, çalışma koşulları ve özlük haklarını ilgilendiren konularla mesleki konularda faaliyet gösteren polis derneği kurabilirler. “Yasaya” göre polis mensubu, Polis Örgütünde, polislik hizmetlerini yerine getirmek üzere görevlendirilen üniformalı veya üniformasız meslek memurlarını anlatır ve trafik hizmetlerini yürüten trafik polisini, itfaiye hizmetlerini yürüten itfaiyecileri ve sivil hizmet görevlilerini de kapsar. Sivil hizmet görevlileri, Polis Örgütündeki fiili polislik ve itfaiye hizmetleri dışında kalan yazı, hesap, kayıt gibi kitabet hizmetleriyle teknik hizmetleri gerçekleştirmek için, Polis Hizmetleri Komisyonu tarafından atanan sürekli, geçici, sözleşmeli memur veya işçi statüsündeki görevlilerdir. “Yasada” polis mensupları, “... Polis Derneği dışında başka bir birlik veya derneğe üye olamazlar. Ancak, “Polis Genel Müdürünün” yazılı izni ile sportif veya kültürel veya sosyal amaçlı kulüp, dernek veya birliklere üye olabilirler” düzenlemesine yer verilmiştir. Görüldüğü gibi, polis mensuplarına dair düzenlemeler, Güvenlik Kuvvetleri mensupları ile ilgili düzenlemelere göre daha özgürlüktür.

“Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası” ile, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları ile karasuları ve hava sahası içinde, bu Yasada öngörülen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere, Başbakanlığa bağlı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Polis Örgütü kurulur. Örgüt, bu Yasadan kaynaklanan görev ve yetkilerini Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığına bağlı olarak yerine getirir. Örgütün işleyişi, çalışması, yönetimi, gözetimi, disiplini ve denetimi Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yürütülür. Güvenlik Kuvvetleri Komutanı, bu görev ve yetkileri bakımından Başbakana karşı sorumludur.” “Yasa”, polis mensuplarının disiplin davalarına bakmak üzere, Polis Örgütü Disiplin Komisyonu oluşturulmasını hükmeder. “Yasayı”, “Güvenlik Kuvvetlerine” bağlı olarak “Polis Genel Müdürü” yürütür.

“Yasada”, polis mensuplarına verilen disiplin cezalarının ve bu disiplin cezalarını gerektiren eylem ve davranışların düzenlendiği 115. maddede, meslekten çıkarma veya rütbe indirimi cezası gerektiren eylem ve davranışlar

arasında, siyasal partilere üye olmak veya bunların yararına veya zararına çalışmak veya siyasal eylemlerde bulunmak; sendika kurmak veya herhangi bir sendikaya üye olmak; ; toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek veya bunlara katılmak veya destekleyicisi veya teşvikçisi olmak yer almaktadır. Ancak söz konusu maddede dernek, vakıf, hayır kurumları vb. STÖ'ler ile ilgili hüküm bulunmamaktadır. "Yasanın" Polis Örgütü içindeki sivil hizmet görevlileri ile ilgili 115/A maddesinde ise, sendika kurmak veya herhangi bir sendikaya kayıtlı bulunmak; dernek yönetim kurulu başkanı veya üyesi olmak; gösteri yürüyüşüne katılmak, grev yapmak veya bunların teşvik ve tahrikçiliğini yapmak kamu görevinden çıkarma cezasını gerektiren eylem ve davranışlar arasında düzenlenmiştir. Sendika kurmak, bir sendikaya üye olmak, bir derneğin yönetiminde yer almak vb. eylemler için öngörülen kamu görevinden çıkartılma cezası (meslekten çıkarılan polis mensubu kamu görevinden de çıkarılmış sayılır), çok ağır ve orantısızdır. Bu eylemlerin disiplin cezası verilmesini gerektirdiği düşünülüyorsa da orantılı cezalar belirlenmelidir. Sivil hizmet görevlileri bakımından derneklerin yönetiminde yer almanın kamu görevinden çıkarılmayı gerektirdiğine ilişkin düzenlemede, söz konusu derneğin polis derneği olup olmaması dikkate alınmamış, tüm dernekler kapsama dahil edilmiştir. Polis mensuplarının, kendi aralarında, maaş, çalışma koşulları ve özlük haklarını ilgilendiren konularla mesleki konularda faaliyet göstermek için kurdukları polis derneklerine yönetici olmalarının kamu görevinden çıkarılmaya neden olmasının anlaşılır bir tarafı yoktur. İlgili düzenleme korunacaksa, polis derneklerinin bu düzenlemenin kapsamından çıkarılması gerekmektedir.

4. Sivil Toplum Örgütlerinin Kuruluş Amaçları

Kurulmaları için kabul edilen usuller ne olursa olsun, STÖ'lerin kuruluşlarının, amaçlarının ve faaliyetlerinin yasallığı karine olarak kabul edilmelidir.⁴⁴ Bir STÖ'nün kurucuları ve üyeleri, o STÖ'nün hedef ve amaçlarını belirlemede özgür olmalıdır. Bu konuda devlet veya üçüncü kişilerin haksız müdahalelerine maruz kalmamalıdır. Ancak, STÖ'lerin amaçları ve hedefleri demokratik toplumun gereklerine uygun olmalıdır.⁴⁵ Uluslararası hukukta örgütlenme özgürlüğünün kullanılmasında amaca ilişkin herhangi bir sınırlamaya gidilmemiştir. Bu noktada ortaya çıkmış belki de tek sınır nefret söylemi olarak kabul edilen görüşlerin savunulmasıdır.

"Dernekler Yasası'nda" derneklerin kazanç paylaşma dışında, "Anayasa" ve "yasalar" ile yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı veya amaçları gerçekleştirmek üzere kurulabileceği belirtilmiştir. Bu durumda derneklerin kazanç paylaşmama şartıyla "yasalarla" yasaklanmamış ortak herhangi bir amacı gerçekleştirmek için kurulabilmesi mümkündür. Amaçlara ilişkin bu sınırlama makul görünmektedir. Ancak "yasalarda" uluslararası standartlara aykırı veya keyfiligi mümkün kılacak muğlak bir takım düzenlemeler varsa, bu düzenlemeleri düzeltmek veya yürürlükten kaldırmak yerine, "yasalarca yasaklanmamış olma" kriterine dayanarak derneklerin amaçlarının kısıtlanması kabul edilemez.

Çocuk dernekleri, polis dernekleri, spor dernekleri ve tüketici örgütlerinin amaçları ile ilgili "yasalarda" bazı sınırlamalar mevcuttur. "Dernekler Yasası'nın" 2. ve 5. maddelerine göre çocuk dernekleri bilim, spor, sanat, çevre ve hayvan hakları gibi çocukların üstün yararını koruyup geliştiren konularda kurulabilir. "Polis Örgütü Kuruluş, Görev ve Yetkileri Yasası'na" göre polis dernekleri, polis mensuplarının kendi aralarında, maaş, çalışma koşulları ve özlük haklarını ilgilendiren konularla mesleki konularda faaliyet göstermek üzere kurulabilirler. Spor dernekleri, "Beden Eğitimi ve Spor Yasası" gereğince kuruluş amaçları arasında, mevcut spor federasyonları bünyesinde faaliyeti sürdürülen spor dallarından en az biri ile uğraşacağına dair kural bulunan derneklerdir. Tüketici örgütleri ise, "Tüketicileri Koruma Yasası'na" göre tüketici haklarını korumak amacıyla kurulmuş olan birlik, dernek veya vakıflardır.

Dernek ve üst kuruluşlar, kuruluş amaçları ile ilgili bulunsun veya bulunmasın, "yasalarla" yasaklanmayan alanlarda kendi aralarında veya vakıf, sendika ve diğer STÖ'ler ile ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere platform, ağ veya inisiyatif oluşturabilirler. Federasyonlar ve konfederasyonlar için ise durum farklıdır. Federasyonlar, kuruluş amaçları benzer veya ortak olan derneklerin, konfederasyonlar ise kuruluş amaçları benzer veya ortak olan federasyonların bir araya gelmesiyle oluşur. Görüldüğü gibi platform, ağ ve inisiyatiflerin amaçlarının bunları oluşturan STÖ'lerin kuruluş amaçları ile ilgili olması da kurucu

⁴⁴ Guidelines, s. 22, para. 26.

⁴⁵ Guidelines, s. 30, para. 47 ve Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 8, para. 11.

STÖ'lerin kuruluş amaçlarının birbirleriyle ortak veya benzer olması da beklenmemektedir. Federasyon ve konfederasyonlar açısından ise, kurucu STÖ'lerin kuruluş amaçlarının ortak veya benzer olması beklenmektedir.

“Dernekler Yasası’na” göre, Kıbrıs’ın kuzey kesiminde faaliyette veya işbirliğinde bulunmak için temsilcilik açmak isteyen bir yabancı uyruklu dernek veya üst kuruluşun spor, sağlık, insan hakları, çevre ve/veya engellilere yönelik eğitim faaliyetlerini yürütmek amacıyla kurulmuş olması ve yürüteceği faaliyet veya işbirliğinin kuruluş amaçlarına uygun olması gerekir. Sadece belli alanlarda faaliyet yürütmek amacıyla kurulmuş olan yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşlar temsilcilik için başvurabilmekte, ayrıca Kıbrıs’ın kuzey kesiminde yürüteceği faaliyet veya işbirliğinin de bu kuruluş amaçlarına uygun olması gerekmektedir. “Yasada”, yabancı STÖ’ler için getirilmiş olan kuruluş amacı ile ilgili sınırlamanın kaldırılması yönünde değişiklik yapılması uygun olacaktır.

Kıbrıs’ın kuzey kesimi mevzuatında, vakıfların amaçlarına ilişkin çok sayıda kısıtlama mevcuttur. “Evkaf ve Vakıflar Yasası’na” göre; İslam dininde “yasadışı olan” veya yasaklanan, sınırlı bir süre için olan, vakfetme zamanında başarısızlığa uğrayacağı görülen, bir şarta veya bir olayın gerçekleşmesine bağlı olan, bir velinin türbesi dışında özel bir mezarın bakım veya onarımı için olan, kesin olarak tarif yapılmayan bir amaç için vakıf yapılamaz. Bunlarla birlikte vakfetme amacının hayır işleri için olması gerekir. Bir vakıf, vakfedenin alacaklılarının haklarını ortadan kaldırmayı veya geciktirmeyi amaçlıyorsa veya yapıldığı zaman vakfeden borçlarını ödemekten aciz veya müflis ise o vakfın yapılması geçerli olmaz.

“Yasada” bir vakıf beyanında bulunmanın, genel bir hayır niyetinin kesin kanıtı olduğu kabul edilir. Genel bir hayır işi niyeti gösteren bir vakıf, belirli bir uygulama veya kullanım şekli saptamazsa ya da sona ermiş veya uygulanması imkansız hale gelmiş bir kullanım şekli saptarsa, mal mahkeme emriyle, vakfedenin niyetine mümkün derecede yakın ve benzeri hayır amaçlarına hasredilebilir. Bir vakfiye, belirli herhangi bir kelimenin sıkı bir yorumuna göre değil vakfedenin niyetine göre yorumlanır.

Bir vakfın niyet edilen amaçlarının bazılarının hayata geçirilemediği veya gerçekleştirilemediği durumlarda, vakfın öteki amaçlarının geçerliliği ondan etkilenmez. Ancak bunun istisnaları vardır. Vakıf, bir kısmı İslam’da “yasadışı veya yasak olan” (“yasadaki” ifadesiyle

“yasadışı amaç”) çeşitli amaçlar için yapılmışsa, “yasal” olan amaçlar gerçekleştirilir ve “yasadışı” amaçlar için vakfedilen mal, vakfedene veya şahsi temsilcisine geri döner. Bir vakfiyenin (vakıf beyanı) hükümlerini yorumlarken, galleharının (vakıf amacından yararlanacak olan herhangi bir kişi veya kişiler sınıfı) veya amaçlarının mevcut olmadığı görülürse, vakıf malın galleesi fakirlere verilir.

Vakfın amacı cami yapmak ise, aranan bazı özel şartlar vardır. Bir kişi cami olarak vakfetme amacıyla bir bina inşa ettiğinde veya inşa ettiği binayı cami olarak nitelendirdiğinde, bu malı taksim ederek geriye kalan malından ayırmalı, bu mala giriş için bir geçit yeri sağlamalı, malı köy cami komisyonuna devretmeli ve tasarrufunu komisyona teslim etmelidir. Vakfın amacı cami olduğunda, vakfeden böyle bir vakıf uyarınca kendisine herhangi bir yararlanma hakkı saklı tutamaz, bu yöndeki girişimler geçersiz ve etkisiz olur. Vakıf beyanına, caminin bir ibadet yeri olarak kullanılması ve bakımı ile ilgili masraflar için hükümler konulabilir. Mevcut bir cami yararına da vakıf yoluyla mal vakfedilebilir.

Görüldüğü gibi vakıfların amaçlarına ve bu konudaki yasalara dair pek çok düzenleme söz konusudur. Çalışmanın önceki bölümlerinde de üzerinde durulduğu gibi, Kıbrıs’ın kuzey kesimindeki vakıflar mevzuatı sistematik olmaktan ve günümüz ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Vakıflar ile ilgili düzenlemeler, vakıflar aracılığıyla örgütlenme özgürlüğünü kullanmak isteyen kişilerin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Vakfın amaçları ile ilgili getirilen yasaklardan, İslam dininde “yasadışı olan” veya yasaklanan amaçlar için vakıf yapılamaması hususu, vakıflar ile ilgili mevzuatın en sorunlu noktalarından biridir. Bu düzenleme hem yoruma açık olması hem de tek bir dinin tüm vakıf örgütlenmelerine hakim kılınması açısından sorunludur. Belli bir din ve inançla bağlantılı STÖ’ler kurulabilir ancak tüm vakıfların tek bir dine mensup kişilerce ve o dinin kurallarına uygun amaçlarla kurulması yönündeki düzenleme, örgütlenme özgürlüğünün ihlalidir. Uygulamada çağdaş mühlhak vakıflar olarak anılan vakıfların bu düzenlemeye rağmen varolabilmesi, ancak günümüzün gerektirdiği ihtiyaçların giderilmesi için “yasaların esnetilmesi” ile mümkün olabilmektedir. Ayrıca, vakfın amaçlarının İslam dininin yasakladığı amaçlardan olup olmadığının kimin tarafından ve ne şekilde yorumlayacağı da belirsizdir. Hukuka değil, dinlere dayandırılan bu tarz düzenlemelerin denetlenebilir bir standart oluşturması ve bu ve vakıflar mevzuatının örgütlenme özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartlarla

uyumlu şekilde değiştirilmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaçtan öte neredeyse zorunluluk halini almıştır.

5. Sivil Toplum Örgütlerinin İsimleri

Başkalarının haklarını ihlal etmediği, resmi bir kurum olduğu ya da hukuken özel bir statüye sahip olduğu gibi açık bir yanlış anlaşılmaya neden olmadığı veya başka bir STÖ ile karıştırılmasına yol açmadığı sürece, STÖ'lerin kullanacağı isimlerle ilgili getirilen yasaklamalardan kaçınılmalıdır.⁴⁶ Bir STÖ'nün ismi nedeniyle tescil edilmemesi veya bir STÖ'nün ismi nedeniyle kapatılmaya çalışılması örgütlenme özgürlüğüne açık bir müdahaledir.⁴⁷ Bu tür bir müdahalenin sınırlama rejimine uygun olması gerekmektedir.

STÖ'lerin isimleriyle ilgili temel düzenleme "Bazı İsim ve Deyimlerin Kullanılmasını Kısıtlayan Yasa'dır". Bu "yasa" dışında "Dernekler Yasası'nda" bu konuda tek bir düzenleme yer almaktadır. Bu düzenlemeye göre, derneklerin mevcut veya mahkeme kararıyla kapatılmış veya feshedilmiş bir siyasal partinin, bir sendikanın, üst kuruluşun veya bir derneğin adını, amblemini, rozetini ve benzeri işaretlerini kullanmaları yasaktır. Bu yasakla derneklerin isimlerine dair bir karışıklığın önüne geçilmesinin amaçlandığı açıktır. Mevcut siyasal parti, sendika, üst kuruluş ve dernekler ile yeni kurulacak derneklerin aynı ad, amblem, rozet ve benzeri işaretleri kullanamamaları makuldür. Mahkeme kararıyla kapatılanlara ilişkin yasağın dayanağı ise, muhtemelen, bu kapatma kararının genellikle bu örgütlerin faaliyetlerinin suç teşkil etmesine dayanması ve "yasa koyucunun" bu isimlerin yeniden canlandırılmasına yönelik olumsuz tutumudur. Söz konusu yasağın kendiliğinden sona eren STÖ'lerin ad, amblem, rozet ve benzeri işaretlerinin kullanılmasını kapsamadığı görülmektedir. "Yasa koyucu" bu düzenlemeyi, kendiliğinden sona eren STÖ'lerin yeniden canlandırılabilmesine ilişkin öngörüsüne veya olumlu yaklaşımına dayandırıyor aynı durum feshedilen STÖ'ler için de düşünülebilir. Ayrıca söz konusu düzenleme sadece dernekleri içermektedir, üst kuruluşların bu kapsamda olup olmadığı belirsizdir. Bu düzenlemenin feshedilen STÖ'ler ve üst kuruluşlar bakımından gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mahkeme kararıyla kapatılanların hangi gerekçeyle kapatıldığına ve kapatılmanın dayandığı olayın şartlarına bakılmaksızın toptan bir yasak getirilmesi de yerinde gözükmemektedir. Maddenin bu açıdan yeniden ele alınması yerinde olacaktır.

"Bazı İsim ve Deyimlerin Kullanılmasını Kısıtlayan Yasa" ile bazı kelimelerin kullanımı yasaklanmaktadır. "Yasanın" yürürlüğe giriş tarihinden önce tescil edilmiş ve uygulamada yerleşmiş bulunan kuruluş ve teşebbüslerin isimleri bu "Yasadaki" kurallara bağlı değildir. "Atatürk", "Bayraktar", "Sancaktar", "Mukavemet", "Mukavemetçi", "Mücahit", "Mücahide" kelimelerinin veya bunların birleştirilmesi veya değiştirilmesi ile oluşturulan ibare veya deyimlerin ya da bu kelimelerle ilişkili olarak "Bakanlar Kurulu" tarafından "yasa" kapsamına alınacak yeni isim veya deyimlerin kullanımı "Bakanlar Kurulunun" izne bağlıdır.

"Bakanlar Kurulunun" izni olmaksızın, "yasada" belirlenen "isim veya deyimlerin", siyasal ve sosyal amaçlı herhangi bir dernek, parti, grup, kurum, kulüp, cemiyet veya herhangi bir kuruluş tarafından isim olarak alınması veya herhangi bir maksat için kullanılması ve mesleki, sınai, ticari veya iktisadi amaçlı firma, topluluk, kurum ve kuruluşlarca isim olarak alınması veya reklam maksadıyla kullanılması yasaktır. "Atatürk" kelimesi hariç "yasada" belirtilen diğer isim ve deyimlerin, herhangi bir kişi tarafından özel ad veya soyadı olarak kullanılmak dışında, çıkar sağlamak amacıyla kullanılması veya ne şekilde olursa olsun istismarı yasaktır.

"Yasada" getirilen kısıtlama yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. Şehit isimlerinin veya ulusça manevi değer taşıyan kişi isimlerinin herhangi bir yer, sokak, yol, bina, kurum, kuruluş veya araca isim olarak verilmesi ve Ay-Yıldızın (Türk bayrağındaki ay-yıldız) ve Bozkurtun (Türk Mukavemet Teşkilatının amblemi) aynen veya şekillendirilerek veya başka şekilde amblem olarak kullanılması da "Bakanlar Kurulunun" iznine bağlıdır. "Yasada" anılan isim, deyim, resim veya şekillerin herhangi bir maksat için herhangi bir şekilde propaganda aracı yapılması yasaktır.

"Yasada" izin merci olarak sadece "Bakanlar Kurulunun" belirlenmesinin, bürokrasiyi artıracığı açıktır. Ayrıca "Bakanlar Kuruluna" verilen yetkinin keyfi bir şekilde kullanılması, bir başka deyişle belirtilen isim ve deyimleri kimi örgütlerin kullanımına izin verilmesi diğerlerine verilmemesi mümkün olabilecektir.

⁴⁶ Guideline, s. 60, para. 159

⁴⁷ Association of Citizens Radko & Paunkovski v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, Appl. No. 74651/01, 15.01.2009.

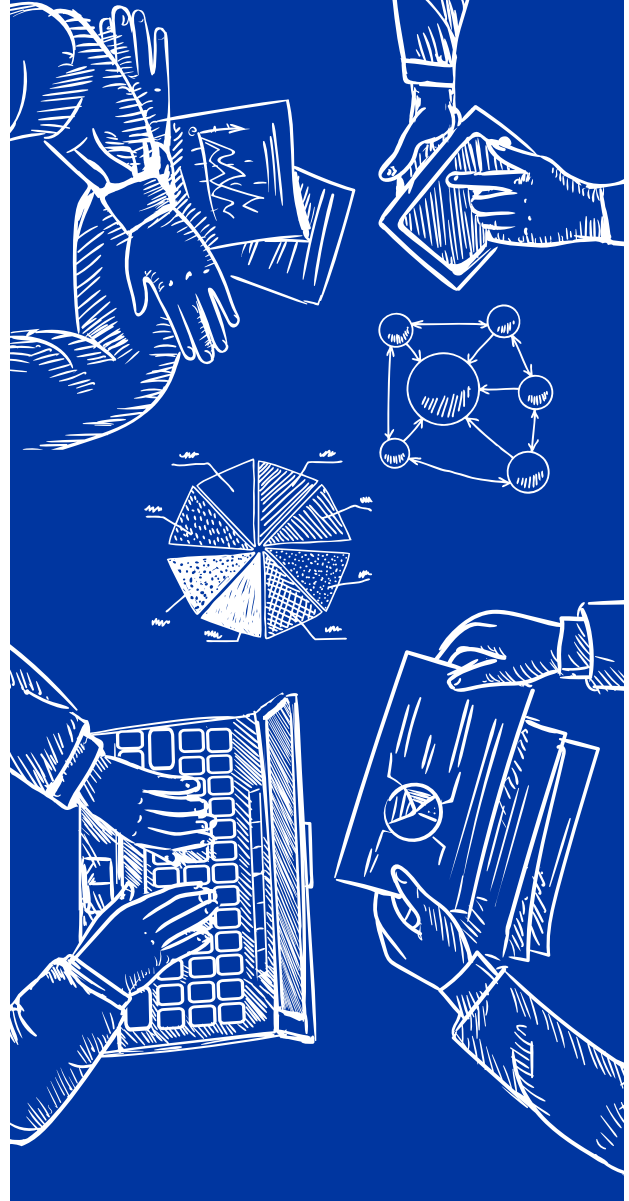
Bu isim ve deyimlerin ya izne bağlanmaksızın tümüyle yasaklanması ya da izne bağlanmaksızın tümüyle serbest bırakılması keyfi uygulamaların önüne geçecektir.

“Yasada” dernekler açıkça belirtilmişken vakıflardan bahsedilmemiştir. “Yasada” geçen “herhangi bir dernek, parti, grup, kurum, kulüp, cemiyet veya herhangi bir kuruluş” ifadesinin vakıfları da kapsadığı düşünülebilir. İzne bağlı kullanım uygulamasına devam edilecekse, kapsamın daha net şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Sınırları belli olmayan düzenlemeler, keyfiliğin önünün açılması riskini beraberinde getirmektedir. Ayrıca dernekler ve vakıflarla ilgili temel düzenlemeler olan “Dernekler Yasası” ile “Evkaf ve Vakıflar Yasası” dışında bu tür yasal düzenlemeler yapılması örgütlenme özgürlüğünün kullanımına dair mevzuatın sistematikliğini bozmaktadır. Bu nedenle bu tür düzenlemelerin ayrı yasalarla yapılmasından vazgeçilerek, yapılanlar da yürürlükten kaldırılarak, ilgili “temel yasanın” içine alınması daha doğru olacaktır.

“Yasada” cezai yaptırımlara da yer verilmektedir. “Yasaya” aykırı hareket edenler suç işlemiş olur. Para veya altı aya kadar hapis cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilirler. Ayrıca suçun işlenmesinde devam olunan her gün için mahkeme tarafından para cezası ödenmesine karar verilebilir. “Yasadaki” yasakların sürmesi durumunda, daha orantılı yaptırımlar öngörülmesi, hapis cezası yürürlükten kaldırılmalıdır. Ayrıca bu yaptırımlar uygulanmadan önce, STÖ’lerin konuyla ilgili uyarılması ve bu durumu düzeltmeleri için fırsat tanınması yerinde olacaktır. STÖ’nün seçtiği ismin mevzuata uygun olmadığı durumlar veya benzer kolayca giderilebilir ihlaller, kuruluş engeli olarak kabul edilmemeli veya feshedilme nedeni olmamalıdır. STÖ’ler, varolduğu iddia edilen ihlalle ilgili uygun şekilde uyarılmalı ve bunları düzeltmek için yeterli fırsat verilmelidir.⁴⁸

“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bayrak Yasası’na” göre, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşları ile tüzel kişiliğe sahip olan veya olmayan birlik, dernek, kurum ve kuruluşlar, taşınmaz mallarına, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bayrağı veya Türk Bayrağından herhangi birini, hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın, çekme ve kullanma hakkına sahiptirler.” Ancak, bu bayraklar hiçbir siyasi parti, dernek, teşekkül, vakıf, kulüp ve cemiyetin amblem, flama ve sembollerinde esas fon teşkil edecek şekilde kullanılamaz. Bu yasağa, bilerek ve isteyerek uymayanlar suç işlemiş sayılırlar. Mahkumiyetleri halinde, altı aya kadar hapis cezasına veya yüz bin Türk

Lirasına kadar para cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilirler. Yukarıda da değinildiği gibi, dernekler ve vakıflarla ilgili “temel yasalar” dışında, bu tür yasal düzenlemeler yapılması örgütlenme özgürlüğü ile ilgili mevzuatın sistematikliğini bozmaktadır. Bu tür yasal düzenlemelerin ilgili “temel yasaların” içinde yapılması doğru olur.

⁴⁸ Guidelines, s. 83, para. 253.

B. TÜZEL KİŞİLİK

1. Tüzel Kişilik Sıfatı

STÖ'ler tüzel kişiliğe sahip olmak zorunda değildir ancak kurumsal bir forma veya yapıya sahip olmaları beklenir.⁴⁹ STÖ'nün tüzel kişiliğe sahip olup olmaması, örgütlenme özgürlüğünden yararlanıp yararlanmamasında dikkate alınabilmektedir. Ancak bir örgüt sadece bu nedenle hakkın koruma alanının dışında bırakılamaz. Tüzel kişi olarak kayıtlı olmamakla birlikte sürekli ve belirli bir amaca yönelik toplanmalar/gruplar örgütlenme özgürlüğünün kapsamına girmektedir.⁵⁰ Bir örgüt, devlet tarafından zor koşullar belirlenmek suretiyle örgütlenme özgürlüğü etkili bir şekilde engellenerek, istemediği bir tüzel kişilik biçimini benimsemeye zorlanmamalıdır.⁵¹

“Dernekler Yasası’na” göre dernekler ve üst kuruluşlar, kuruluş amaçları ile ilgisi bulunsun veya bulunmasın, “yasalarla” yasaklanmayan alanlarda kendi aralarında veya vakıf, sendika ve diğer STÖ'ler ile ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile platformlar, ağlar ve inisiyatifler oluşturabilirler, ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyette bulunabilirler. Platform, ağ ve inisiyatiflerin, bunları oluşturan STÖ'lerden ayrı bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Ancak talep üzerine “İçişleriyle Görevli Bakanlık”, ulusal veya uluslararası kurumlara sunulmak üzere ilgili platform, ağ veya inisiyatif adına düzenlenecek bir kayıt belgesi verir. “Yasadaki” bu düzenleme, farklı örgütlenmelere imkan tanınması, tescil zorunluluğu olmaksızın kurulabilecek farklı STÖ türlerini kabul etmesi ve desteklemesi bakımından olumludur, fakat eksiktir. “Yasada” sadece ağ, platform ve inisiyatifler bakımından değil, diğer STÖ'ler bakımından da tescilin zorunlu tutulmaması yönünde bir düzenleme yapılması düşünülmelidir. “Dernekler Yasası’na”, “yasanın” sadece tescil edilen dernekler ve üst kuruluşlarla ilişkin düzenlemeleri içerdiğine dair bir cümlenin eklenmesi yerinde olacaktır. Ayrıca, üst kuruluşlar için tüzel kişilik sahibi olmalarından kaynaklanan güvencelerin platform, ağ ve inisiyatiflere sağlanmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. “Dernekler Yasası’nda” bu yönde bir değişiklik yapılması olumlu olacaktır.

Tüzel kişilik kazanılmasının STÖ kuruluşunun otomatik sonucu olmadığı durumlarda, yasal gerekliliklerin yerine getirilip getirilmediği ile ilgili bir değerlendirme süreci söz konusu olacaktır. Tüzel kişiliğin kazanılmasını

düzenleyen kurallar objektif ve kolay ulaşılabilir olmalı, ilgili kamu makamlarına sınırsız bir takdir yetkisi vermemelidir.⁵² “Söz konusu kurallar örgütlenme özgürlüğünün kullanılmasını zorlaştırmamalı ve mümkün olduğunca az masraflı olmalıdır. Bu durum tescil ile ilgili mevzuatın bürokratik değil esneklik taşıması anlamına gelmektedir.”⁵³

“Üye temelli bir STK'nın tüzel kişilik kazanmak amacıyla gerçekleştirdiği başvurusunda tüzüğü, adresi, kurucuların, yöneticilerin ve yasal temsilcilerin isimlerinin sunulması yeterli görülmelidir. Üye temelli olmayan STK'lar için ise belirlenen amacın yerine getirilebilmesi için sahip olunan mali kaynakların ispatlanması yeterli sayılmalıdır.”⁵⁴ STÖ'nün tescilini yapmakla sorumlu kamu kurumu, tescilin reddine ilişkin kararın gerekçelerini ayrıntılı ve yazılı şekilde sunmalıdır. Red nedenleri tescile ilişkin mevzuatta yer alan düzenlemelerin ötesine geçmemeli, bu düzenlemeler de uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu olmalıdır. Tescilin reddi, sadece uluslararası standartlara veya bunlarla uyumlu mevzuata göre belirlenmiş prosedüre uymama veya bunlara göre kabul edilemez sayılan isim ve amaçlara dayanabilir.⁵⁵

“Dernekler Yasası’na” göre, her derneğin bir tüzüğü olmalıdır. Dernek tüzüğünde, derneğin adı ve varsa kullanacağı kısa ismi ile merkezinin açık adresi ve iletişim adresleri; derneğin amaçları; kurucu üyelerin adı, soyadı, ikamet adresi, mesleği, kimlik kartı numaraları ve imzaları; derneğe üye olma, üyelikten çıkma ve çıkarılma şartları; dernek şubesi tesis edilecekse, şubelerin açılma usul ve esasları; üyelerin ödeyecekleri aidat miktarının belirlenme usulleri; genel kurulun toplanma şekli ve zamanı, görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri ile genel kurula davet usulü; olağanüstü genel kurulun toplanma, davet, nisap ve karar alma

⁴⁹ Guidelines, s. 15, para. 7.

⁵⁰ Harris, O'Boyle, Warbrick, s. 526.

⁵¹ Zhechev v Bulgaria, Appl. No. 57045/00, 21.06.2007, para 56.

⁵² Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 10, para. 28-29 ve s. 34, para. 67.

⁵³ Ayata ve Karan, s. 42.

⁵⁴ Ayata ve Karan, s. 47.

⁵⁵ Guidelines, s. 60, para. 162.

usulü; derneğin temsil organının ve denetleme organının görev ve yetkileri ile nasıl seçileceği, asıl ve yedek üye sayısı; yapılacak olan ilk genel kurul toplantısında denetleme organının oluşturulmasına ilişkin usul ve kurallar; dernek gelirlerinin toplanmasında kullanılacak belgelerin şekli ile bunların basımı ve onaylanmasına ilişkin usul ve kurallar; derneğin ne şekilde fesih edileceği ve fesih halinde malvarlığının tasfiyesiyle ilgili usul ve kurallar ve dernek tüzüğünün değiştirilmesiyle ilgili usul ve kurallar bulunmak zorundadır. Dernek tüzüğünün içermesi gereken zorunlu unsurların bu kadar ayrıntılı düzenlenmesi, örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırmaktadır.

Üst kuruluşların da (federasyon ve konfederasyon) tıpkı dernekler gibi bir tüzüğü bulunmalıdır ve dernek tüzüğü gibi üst kuruluş tüzüğü de çok sayıda unsuru barındırmak zorundadır. Yukarıda dernek tüzüğü ile ilgili getirilen öneri üst kuruluşlar açısından da geçerlidir.

“Yasaya” göre, dernek kuruluş bildirim ve tüzüğü, kurucu üyeler tarafından derneğin merkezinin bulunduğu “ilçe kaymakamlığına” sunulmalıdır. Dernek tüzüğü, “kaymakamlık” tarafından, “kaymakamlığa” verilmiş tarihten itibaren, “Anayasa” ve “Dernekler Yasası” gereğince aykırılık ve/veya eksikliklerin belirlenebilmesi için en fazla 60 günlük bir incelemeye tabi tutulur. “Kaymakamlık” en fazla 60 günlük sürenin sonunda, başvuru sahibine derneğin dernekler siciline kaydedildiğini veya kurulma talebinin reddedildiğini gerekçeli olarak bildirir. “Kaymakamlığın” 60 günlük sürenin sonunda derneğe herhangi bir cevap vermediği durumda dernek kurulmuş sayılır ve tüzel kişilik kazanmış olur. “Kaymakamlık” bu sürenin sonunda derneğin dernekler siciline sicil kaydını yapmakla yükümlüdür. Altmış günlük incelemenin sonunda aykırılık ve/veya eksiklik olduğu belirlenmişse, bunların giderilmesi “kaymakamlık” tarafından başvuru sahibinden yazılı olarak istenir. Başvuru sahibi tarafından tamamlanmış tüzük metni tekrar “kaymakamlığa” sunulur. “Kaymakamlık” tarafından en fazla 5 işgünü içinde incelendikten sonra aykırılık ve/veya eksikliklerin giderildiğinin belirlendiği gün, derneğin dernekler siciline kaydı gerçekleşir ve dernek tüzel kişilik kazanmış olur. Dernek tüzüğüne ilişkin inceleme için belirlenen üst sınırlar olan 60 gün, ilgili “kaymakamlığın” dernek tüzüğünü sadece “Anayasa” ve “yasalara” aykırılık ve/veya eksikliklerin belirlenmesi yönünde inceleyeceği yani şekli bir incelemenin söz konusu olduğu düşünüldüğünde oldukça uzundur, daha makul bir sürenin belirlenmesi yerinde olacaktır.

Üst kuruluşlar, derneklerden farklı olarak, kuruluş bildirimlerini ilgili “ilçe kaymakamlığına” vermek suretiyle tüzel kişilik kazanırlar. “Yasada” üst kuruluşların kaydının tutulduğu bir sistemden bahsedilmemektedir. Sicil kaydı tutulacaksa, bunun “Yasada” düzenlenmesi, uygulamada ortaya çıkabilecek keyfi uygulamaların önüne geçecektir.

“Beden Eğitim ve Spor Yasası’nın” 19. maddesinde spor kulüpleri ve spor derneklerinin “Dernekler Yasası’na” göre kurulacağı belirtilmektedir. Bir derneğin spor derneği bir kulübün de spor kulübü niteliğini kazanabilmesi için, kuruluş tüzüklerinde belirlenen amaçlarında, mevcut spor federasyonları bünyesinde faaliyeti sürdürülen spor dallarından en az biri ile uğraşacağına dair kural bulunması gerekmektedir. Ayrıca, “Dernekler Yasası” uyarınca yapılan işlemlerden sonra “Spor İşlerinden Sorumlu Bakanlık” tarafından ayrıca tescil edilmeleri gerekir. “Dernekler Yasası’nın” geçici 2. maddesinde de aynı düzenleme yer almaktadır. Maddeye göre, spor derneği veya spor kulübü tescil için önce “kaymakamlığa” başvurur. “Kaymakamlık”, “Spor İşlerinden Sorumlu Bakanlıktan” uygunluk onayı aldığı takdirde tescil işlemini tamamlar. Spor derneği ve spor kulüpleri “Bakanlık” onayı olmaksızın tüzel kişilik kazanmamaktadır. Geçici 2. madde, “yasanın” yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak üçüncü yılın sonunda kendiliğinden yürürlükten kalkacaktır. Ancak “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nda” aynı yöndeki düzenleme yürürlükten kaldırılmadığı takdirde spor dernekleri ve spor kulüpleri için “Bakanlıktan” onay şartı geçerli olmaya devam edecektir.

“Beden Eğitim ve Spor Yasası’na” göre, “Bakanlıkça” tescili yapılmayan bir spor kulübü veya spor derneği, herhangi bir spor federasyonuna üye olamaz. Etkinlikte bulunacak olan ve spor federasyonlarına üye olmayan spor kulüpleri ve spor dernekleri, “Bakanlığa” müracaat etmek zorundadır. Spor dernekleri veya spor kulüpleri “Bakanlıktan” onay almadıkları takdirde spor federasyonlarına üye olmadıklarından etkinlik düzenleyememektedir. Spor dernekleri ve spor kulüplerinin tüzel kişilik kazanmasını, spor federasyonlarına üye olmasını ve sportif faaliyet düzenlemesini zorlaştıran “Bakanlık” onayının yukarıda anılan iki “yasadan” da çıkartılması gerekmektedir. Ayrıca “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nda”, tescil işlemleri için bir defaya mahsus olmak üzere aylık asgari ücretin %20’si oranında harç alınacağı ve bu harcın, “Bakanlığa” bağlı Spor Fonuna aktarılacağı düzenlenmiştir.

Örgütlenme özgürlüğünü zorlaştıran bu düzenlemenin de yürürlükten kaldırılması yerinde olacaktır.

Spor federasyonları, “Dernekler Yasası’ndaki” üst kuruluşlardan ayrı düşünülmüş ve “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nda” bunlarla ilgili farklı düzenlemeler getirilmiştir. “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’na” bağlı olarak kurulan spor federasyonları, tüzel kişiliğe sahiptir ve tek spor dalında faaliyet gösterir. Yeni bir spor federasyonunun kurulması, “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’na” göre oluşturulan Genel Yönetim Kurulunca hazırlanacak Geçici Spor Federasyonu Tüzüğü’nün “Resmi Gazete’de” yayımlanması ile gerçekleşir. Genel Yönetim Kurulu, “Spor İşleriyle Görevli Bakanlık” bünyesinde görev yapar. Başkanı ve üç üyesi “Bakan” tarafından atanan, üç üyesi ise Spor Şurası tarafından seçilen toplam yedi üyeden oluşur. Görevleri arasında, yeni kurulacak spor federasyonlarının kuruluş tüzüklerini hazırlayıp “Bakanlar Kurulunun” onayına sunmak da vardır. Bir federasyon kurulduktan sonra, geçici tüzük yerine geçmek üzere kendi tüzüğünü hazırlar. Federasyonun organlarının oluşumuna ve çalışmalarına ilişkin usul ve esasları içeren kendisinin hazırladığı tüzük, “Bakanlar Kurulu” tarafından onaylanmalıdır. Spor federasyonları, kendi spor dalında faaliyet gösteren, “Bakanlığa” kaydını yaptırmış ve tüzüğünde öngörülen niteliklere sahip spor kulüplerini ve spor derneklerini üyeliğe kabul eder. Spor federasyonları en az beş üyeleri bulunduğu takdirde, genel kurullarını toplayarak kendi yetkili organlarını kendileri belirleyebilir ve bu sayede özerklik kazanmış olurlar. Bir spor federasyonunun faal spor derneği ve spor kulübü üye sayısının beşin altına düşmesi halinde ilgili spor federasyonu özerkliğini kaybeder.⁵⁶

Yeni bir spor federasyonunun kurulması için, “Spor İşleriyle Görevli Bakanlık” bünyesinde görev yapan Genel Yönetim Kurulunun bir kuruluş tüzüğü/geçici tüzük hazırlayıp “Bakanlar Kurulunun” onayına sunması gerekmektedir. Federasyon da kurulduktan sonra, geçici tüzük yerine geçmek üzere kendi tüzüğünü hazırlamalı ve gene “Bakanlar Kurulu” onayına sunulmalıdır. Tüm bu prosedür tamamlanmış olsa da federasyon ancak faal beş spor derneği veya spor kulübü üyesi olduğu takdirde özerk olabilmektedir. Görüldüğü gibi, yeni bir spor federasyonu kurulması da bu federasyonun özerk olması da oldukça ağır şartlara bağlanmıştır. Spor federasyonları için de “Dernekler Yasası’ndaki” federasyonlar ile ilgili düzenlemeler uygulanmalı, “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’ndaki” düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalıdır.

Vakıflar, yeterli bir malın veya o malın kullanımının ya da ondan elde edilen gelirin şartsız ve süresiz şekilde

hayır işlerine özgülenmesiyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır. Taşınmaz mallar, taşınmaz bir malın tamamlayıcısı veya donanımı olarak elde bulundurulmuş veya kullanılan taşınır mallar ve kullanım yolu ile tüketilemeyen taşınır mallar vakfedilebilir. Ancak malı vakfedecek kişi, vakfetme zamanında malın sahibi olmadıkça hiçbir mal vakıf olarak vakfedilemez.

“Taşınmaz Mal (Tasarruf, Kayıt ve Kıymet Takdiri) Yasası’na” göre taşınmaz mal araziyi; herhangi bir arazi veya binaya veya başka inşaat veya yapıya bağlı binalar ve başka inşaat, yapı veya müstemilatı; ağaç, bağ ve araziye dikilmiş olan veya arazi üzerinde yetişmekte olan herhangi başka şeyler ve bunların koparılmamış ürünleri; herhangi bir arazi ile birlikte veya araziden ayrı olarak sahip olunan pınar, kuyu sular ve sularındaki hakları; herhangi bir arazi veya herhangi bir bina veya başka inşaat veya yapıya bağlı olan veya varsayılan imtiyaz, serbesti, irtifak hakkı veya başka herhangi çeşit hak ve menfaatleri; ve bu belirtilen mallardaki taksim edilmemiş hisseleri içerir. “Yasanın” “Taşınmaz malı vakıf yapmak” başlıklı 36. maddesi, bu “yasanın” yürürlüğe girmesinden önce “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürünün” imzaladığı ve “ilçe tapu dairesine” yatırılmış kadastro haritası üzerinde bu madde amaçları için belirtilmiş bölgelerde bulunan ve İslam dinine bağlı olan herhangi bir kişi adında kayıtlı bir taşınmaz mal, geçerli bir vakıf senedi ile vakıf yapılabileceğini düzenlemektedir. Belirtilen bölgeler dışında bulunan ve İslam dinine mensup bir kişi adına kayıtlı olan ve “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürünü” tatmin edecek şekilde yeteri kadar ağaç veya bağ ekilmiş olan veya üzerinde bina bulunan bir taşınmaz mal da geçerli bir vakıf senedi ile vakıf yapılabilir. Ancak, bu gibi bir malın kayıtlı kıymetinin dörtte birine eşit bir harç, mal sahibi tarafından “devlet gelirlerine” yatırılır ve bu harç yatırılmadıkça böyle bir mal vakıf yapılmaz. “Taşınmaz Mal (Tasarruf, Kayıt ve Kıymet Takdiri) Yasası” yürürlüğe girdikten sonra vakıf yapılan herhangi bir taşınmaz mal, vakıf senedi uyarınca ilgili zamanda mütevellil olma hakkına sahip kişinin adına kaydedilir. “Yasada” yer alan “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürünü tatmin edecek şekilde yeteri kadar ağaç veya bağ ekilmiş” ifadesi keyfiyete çok açıktır, “yasadan” çıkartılmalıdır.

⁵⁶ Bu konudaki eleştiri ve öneriler için “Kurucu Sayısı ve Malvarlığı” bölümüne bakınız.

“Evkaf ve Vakıflar Yasası’na” göre vakıf, vakfetmeye ehil bir kişi tarafından, “yasada” öngörülen amaçlar ve vakıf konusu olabilen mallar için, “yasada” öngörülen şekilde yapılabilir. “Yasanın” “Vakfetmeye ehil kişiler” başlıklı 5. maddesine göre, “İslâm dinine mensup olup sözleşme yapma ehliyeti olan herhangi bir kişi, elden çıkarılabileceği herhangi bir malı vakıf olarak vakfedebilir.”⁵⁷ Vakfetme hayatta olan kişiler tarafından yapılıyorsa, vakıf beyanı (vakfiye), vakıf yoluyla tahsis etme (dedication) niyetini gösteren uygun kelimelerle yazılı olarak yapılmalıdır. Yazılı vakıf beyannamesi, sözleşme yapma ehliyetine sahip en az iki tanık önünde vakfeden kişi tarafından imzalanmalıdır. Vakfeden kişi okuma yazma bilmiyorsa, beyanname sözleşme yapma ehliyetine sahip iki tanık ve imzayı tasdik memuru önünde imzalanmalıdır.

Vakfeden kişi veya usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş vekili, vakfiyeyi ikamet etmekte olduğu yerde veya vakfın konusunun bulunduğu yerde bölgesel yargı yetkisine sahip bir Aile Mahkemesi yargıcına sunar. Yargıç vakfiyeyi, “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürü” ile Evkaf Müdürüne göndererek bildirimde bulunur. Bildirimin alınmasından itibaren on gün içerisinde (veya yargıcın müsaade edeceği daha uzun bir süre içinde) “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürü” ve Evkaf Müdüründen vakfiyenin tescili için herhangi bir engel bulunduğu dair bir bilgi gelmezse, yargıç vakfiyeyi tescil eder. Tescili, “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürü” ile Evkaf Müdürüne ve vakfedene bildirir. “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürü” veya Evkaf Müdürü vakfiyeyi almaları üzerine herhangi bir engel bulunduğu kanısında ise durumu yargıca bildirir. Yargıç böyle bir bildirim aldığı takdirde, vakfedene veya usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş vekiline ve varsa öteki ilgili tüm kişilere bildirimde bulunur ve vakfiyenin neden tescil edilmesi gerektiği hususunda sebep göstermeye çağırır. Evkaf Müdürü ile “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürüne” bu konuda bildirimde bulunur. Yargıç, tüm tarafları dinledikten sonra karar verir. Vakfiyenin tescil edilmesine karar verdiğinde, vakfiyeyi tescil eder ve durumu “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürüne”, Evkaf Müdürüne ve vakfedene bildirir. Evkaf Müdürü vakfın tescilini bir bildiri halinde en az bir Türkçe gazetede yayımlar ve bildiride vakfın adı ile vakıf konusu malın ayrıntılarını verir. Buna uyulmaması, vakfın geçerliliğini etkilemez. Bir vakfiyenin yukarıda öngörüldüğü şekilde tescili üzerine vakıf konusu mal vakfedene ait olmaktan çıkar ve tüm niyet ve amaçlar için vakıf sayılır.

Vasiyetname yolu ile de vakfetme gerçekleştirilebilir. Vakfedilen malın değeri, vasiyet edilebilen bölümün (disposable portion) değerini aştığında, bu değeri aşan

her hangi bir malın vakfedilmesi, varisler (mirasçılar) rıza göstermedikçe geçerli olmaz. Bir vakfın galleharları (vakıf amacından yararlanacak olan herhangi bir kişi veya kişiler sınıfı) vasiyetçinin varisleri ise, varisler rıza göstermedikçe, varislerin vakıf gelirini yasal miras haklarından farklı oranda bölüşmeleri hususunda vasiyetçinin vereceği hiçbir talimat geçerli olmaz. Bir vakfın galleharları (vakıf amacından yararlanacak olan herhangi bir kişi veya kişiler sınıfı) vasiyetçinin varisleri ise, varisler rıza göstermedikçe, varislerin vakıf gelirini yasal miras haklarından farklı oranda bölüşmeleri hususunda vasiyetçinin vereceği hiçbir talimat geçerli olmaz. Bu şartlara uyulduğu takdirde, vasiyetname yukarıda aktarılan prosedür uyarınca vakfiye olarak tescil edilir. Vakfedenin hayatta olan kişiler tarafından yapılması veya vasiyetname yoluyla yapılması farketmeksizin, vakfiyenin tescili üzerine, vakıf malı ne vakfeden ne de müteveli tarafından başkasına bırakılmaz veya devredilemez ya da bunların varisleri vakıf malı miras yolu ile alamaz.

Vakıfların tescili için oldukça meşakkatli bir yol seçilmiştir. Bildirim yerine izin sistemine bağlanan vakıf tescili, yargıç kararına bağlanmıştır. Ancak bununla yetinilmemiş yargıcın, her durumda “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürü” ve Evkaf Müdürü ve gerektiğinde vakfeden veya vekili ve varsa öteki ilgili tüm kişiler ile iletişime geçmesi, bildirimde bulunması ya da bilgilerine başvurması yolu öngörülmüştür. Tescilin herhangi bir kamu makamı yerine yargıç kararına bağlanması daha güvenceli olsa da, vakıfların tescilinin kolaylaştırılmasının, raporda ele alınan çağdaş mülhak vakıfların kurulmasının önündeki engelleri azaltacağı ve bu sayede günümüz vakıflar anlayışına uygun daha fazla sayıda vakfın kurulabileceği açıktır.

“Hayır Kurumları Yasası’na” göre; herhangi bir eğitsel, edebi, bilimsel veya kamusal amacı olan herhangi bir hayır kurumunun ilgili zamandaki mütevellileri, kendilerine tüzel kişilik kazandıran bir kayıt belgesi verilmesini “Bakanlar Kurulundan” isteyebilirler. “Bakanlar Kurulu” böyle bir tüzel kişiliğin verilmesini uygun görürse, mütevellilerin nitelik ve sayıları, görev süreleri veya görevden ayrılmaları ve yeni müteveli atama yöntemi hususunda kayıt belgesine koymayı

⁵⁷Bu konudaki eleştiri ve öneriler için “Kurucu Olabilecek Kişiler” bölümüne bakınız.

uygun göreceği koşullara bağlı olarak, istenilen tüzel kişilik kayıt belgesini verebilir.

STÖ'lerin kuruluşundaki gönüllülük tüzel kişiliğe sahip STÖ'lerin tüzel kişiliklerinin sonlandırılmasında da geçerlidir. Bir STÖ'nün tüzel kişiliğinin sonlandırılmasına üyeleri karar vermelidir. Üye temelli olmayan STÖ'lerde ise yönetim kurulu iflas, uzun süreli faaliyet göstermeme hali ya da görevi kötüye kullanma halinde tüzel kişiliğin sonlandırılması karar verme yetkisine sahiptir.⁵⁸ Bir STÖ'nün "... feshi ancak demokrasi açısından açık bir tehlike oluşturduğunda, demokratik ilkeleri reddettiğinde, şiddete teşvik ettiği veya şiddete başvurduğunda meşru kabul edilebilir.⁵⁹ Ayrıca bir STÖ, tüzüğünde nefret söylemine, şiddete teşvik ve çağrı niteliğinde ifadeler yer vermediği sürece tüzüğünün mevzuata aykırı olması nedeniyle kapatılmamalıdır.⁶⁰ Kapatma yaptırımı son çare olarak uygulanmalı ve bu tür tehdidin varlığı açıkça delillendirilmelidir. Yaptırım ile ilgili yasal düzenlemeler açık olmalı, belirsizlik içermemelidir."⁶¹

"Anayasa'nın" dernek kurma hakkını düzenleyen 33. maddesinde "Dernekler, yasanın öngördüğü durumlarda, yargıç kararıyla kapatılabilir; ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan durumlarda da, yargıç kararına kadar, yasanın açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir." düzenlemesi yer almaktadır. "Dernekler Yasası'nda" bu konu 27. maddede düzenlenmiştir; "Dernek veya üst kuruluşun faaliyetlerinin ulusal güvenlik, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla Bakanlığın [İçişleriyle Görevli Bakanlık] veya Kaymakamlığın talebiyle açılacak dava üzerine Mahkeme, derneğin veya üst kuruluşun kapatılmasına karar verebilir. Mahkeme dava sırasında faaliyetten alıkoyma da dahil gerekli gördüğü bütün önlemleri alabilir." Raporun "Örgütlenme Özgürlüğü ve Anayasa" bölümünde değinildiği gibi, "Anayasa'nın" 33. maddesindeki düzenleme, yargıç kararı olmaksızın, derneklerin faaliyetten alıkonulmasına olanak sağlamakta, bunu da "gecikmede sakınca bulunan durumlarda" sınırlandırmaktadır. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan durumun ne olduğu ve bu durumu kimin takdir edeceği belirsizdir. Ayrıca faaliyetten alıkonulmasına yönelik müdahale ile ilgili yargıç onayı alınmasında bir süre sınırı belirlenmemiştir. Düzenleme bu haliyle keyfi müdahalenin önünü açarak, örgütlenme

özgürlüğüne yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır, kaldırılması yerinde olacaktır. Bunun yanı sıra hem "Anayasa'da" hem "Dernekler Yasası'nda" yer alan "genel ahlakın korunması" ifadesi yargı organlarına oldukça geniş bir takdir yetkisi vermektedir. Ahlak kavramının göreceliliği örgütlenme özgürlüğüne keyfi sınırlamaları olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle, bu ifadenin ilgili maddelerden çıkartılması yerinde olacaktır.

"Dernekler Yasası'na" göre, derneklerin ve üst kuruluşların feshi kararları genel kurulları tarafından verilebilir. Genel kurul tarafından alınan feshi kararı, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde yayınlanan bir yerel gazetede yayımlanarak kamuoyu bilgilendirilir. Genel kurulun feshi kararı almasından itibaren 15 gün içerisinde derneğin mali durumunu gösteren mali rapor "kaymakamlığa" sunulur. Genel kurul kararı gereğince tasfiye işlemleri tamamlandıktan sonra derneğin dernekler sicilindeki kaydı silinir. Dernek ve üst kuruluşların feshinde izlenecek yöntem, toplantı ve karar yeter sayısı tüzüklerinde düzenlenir. Hakkında dava açılmış bir dernek dava sonuçlanıncaya kadar, genel kurul kararı ile kendini fesh edemez. Mahkeme tarafından kapatma kararı verilirse dernek feshedilmiş sayılır.

İlk genel kurul toplantısının "yasada" öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olması, tüzük gereğince temsil organının oluşturulmasının olanaksız hale gelmesi, olağan genel kurul toplantısının ilk çağrıdan itibaren 6 ay içerisinde yapılamaması durumunda dernekler ve üst kuruluşlar kendiliğinden sona ererler. Ayrıca, üst kuruluşların üye sayısının ikiden aşağı düşmesi ve bu durumun 3 ay içinde giderilmemesi, üst kuruluşlar bakımından kendiliğinden sona erme nedenidir. Dernekler, kuruluş işlemlerinin tamamlanarak tescil edildikleri ile ilgili yapılan yazılı bildirim izleyen 6 ay içinde ilk genel kurul toplantısını yapmak ve organlarını oluşturmakla yükümlüdürler. Üst kuruluşların ilk genel kurul toplantısı için "yasada" bir süre belirtilmemiştir.

⁵⁸ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 12, para 44.

⁵⁹ Tourkiki Enosi Xhantis and Others v. Greece, Appl. No. 26698/05, 27.03.2008.

⁶⁰ IPSD et Autres c. Turquie, Rec. No. 35832/97, 25.10.2005.

⁶¹ Ayata ve Karan, s. 66

“Dernekler Yasası’nın” geçici 1. maddesine göre, “yasanın” yürürlüğe girdiği tarihten önce dernek, birlik, cemiyet vs. isimler altında kurulmuş ve tüzel kişilik kazanmış olan dernekler, “yasanın” yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç 1 yıl içerisinde dernek tüzüklerini “yasaya” uygun şekilde değiştirmek zorundadırlar. Bunu yapmayan dernekler federasyon kuramazlar, kurulmuş olan federasyonlara üye olamazlar ve bu dernekler hakkında “yasadaki” kendiliğinden sona erme kuralları uygulanır.

Derneğin temsil organı üyelerinin üçte ikisi veya “kaymakam”, yetkili kaza mahkemesinden derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini isteyebilir. Bu durumda, genel kurul kararıyla fesih ile ilgili kurallar uygulanır. Yani derneğin kendiliğinden sona erdiği Kıbrıs’ın kuzey kesiminde yayınlanan bir yerel gazetede yayımlanmalı ve derneğin mali durumunu gösteren mali rapor “kaymakamlığa” sunulmalıdır.

Genel kurul kararı ile feshedilen veya kendiliğinden sona erdiği tespit edilen derneğin ve üst kuruluşun para, mal ve haklarının tasfiyesi, tüzüklerinde gösterilen esaslara göre yapılır. Dernek ve üst kuruluş, mahkeme kararı ile kapatılmışsa, derneğin bütün para, mal ve hakları ve üçüncü kişilerin rücu hakları saklı kalmak koşuluyla mahkeme kararıyla “Maliye İşleriyle Görevli Bakanlığın” uygun göreceği bir bütçe kalemine devredilir. Mali rapordaki bilgilerin doğruluğundan temsil organı sorumludur. Yanlış beyandan ve/veya fesihden doğacak tüm zararlar için üçüncü kişiler temsil organı üyelerine rücu edebilirler. Feshedilmesi için hakkında dava açılmış bir dernek, fesih ve buna bağlı olarak dernek mallarının devrine dair bir karar aldığı takdirde, dava sonuçlanıncaya kadar ilgili bütçe kalemine devir işlemi yapılmaz. Kendiliğinden sona erdiği tespit edilen veya feshine karar verilen derneklerin tasfiye ve devir işlemleri tamamlandıktan sonra dernekler sicilindeki kayıtları silinir.

Dernek ve üst kuruluşların fesih, sona erme ve tasfiyeleri ile ilgili düzenlemelerin bir kısmında sadece derneklerden bahsedilmektedir. Örneğin; hem derneklerin hem de üst kuruluşların feshini ve kendiliğinden sona ermesini düzenleyen 24. maddede, genel kurul tarafından alınan fesih kararından “itibaren 15 (on beş) gün içerisinde derneğin mali durumunu gösterir” bir mali raporu “kaymakamlığa” ibraz etmesi gerektiği hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme gereği fesih kararı sonrasında üst kuruluşlardan mali raporlarını sunmaları istenemez çünkü böyle bir yükümlülükleri bulunmamaktadır. “Yasa koyucu” bu düzenlemelerin üst

kuruluşlara da uygulanması yönünde bir amaç taşıyorsa, “Yasanın” ilgili bölümlerinde açık şekilde üst kuruluşlar ifadesine yer vermelidir. Dernekler ve üst kuruluşların farklı kurallara tabi olması amaçlanan hallere ilişkin hükümlerse yoruma ihtiyaç duyulmayacak şekilde kaleme alınmalıdır. Aksi halde bu düzenlemelerin üst kuruluşlara uygulanması mümkün değildir. “Yasanın” diğer bölümlerinde de benzer muğlak düzenlemeler yer almaktadır. “Yasanın” bütününün söz konusu durum dikkate alınarak gözden geçirilmesi ve gereken değişikliklerin yapılması, bu belirsizliğin yol açabileceği keyfiyetin ve yanlış uygulamaların önüne geçecektir.

“Evkaf ve Vakıflar Yasasında” yer alan kurallar uyarınca tescil ettirilmiş bir vakfiye geri çekilemez ve vakfi yapan kişi böyle bir vakfi feshetme yetkisine sahip değildir. Ancak vakfeden kişi, vakfiyede böyle bir yetkiyi kendisine saklamışsa, herhangi bir vakfiyenin kayıt ve koşullarını değiştirebilir veya o kayıt ve koşullarda değişiklik yapabilir. Bu değişiklikler “yasadaki” kurallar uyarınca tescile tabidir.

Genel bir hayır işi niyeti gösteren bir vakıf, belirli bir uygulama veya kullanım şekli saptamazsa veya sona ermiş ya da uygulanması imkansız hale gelmiş belirli bir kullanım şekli saptarsa, vakfedilen mal mahkeme emriyle, vakfedenin niyetine mümkün derecede yakın ve benzeri hayır amaçlarına hasredilebilir. Bir vakıf beyanında bulunma, genel bir hayır niyetinin kanıtı kabul edilir.

2. Şube Açma

STÖ’lerin yurtiçinde veya yurtdışında şube açmak için yeniden bir izne ihtiyaç duymamaları gerekir.⁶² Bir STÖ’nün şube açması, kendi iç organizasyonu ile ilgili bir konudur ve yalnızca tüzüğünün gereklerine tabidir. Resmi izin gerektirebilecek tek durum, şubenin STÖ’den ayrı bir tüzel kişiliği olmasının amaçlanması halidir. Bu durumda, STÖ’lerin tüzel kişilik kazanması için aranan şartlar şubeler için de aranabilir.⁶³ STÖ’ler farklı tüzel kişiliğe sahip olmayan şube açmak için resmi bir izin almak zorunda olmamalıdır.⁶⁴

⁶² Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 11, para 42.

⁶³ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 38, para. 86

⁶⁴ Guidelines, s. 63, para. 175.

Kıbrıs'ın kuzey kesiminde, "Dernekler Yasası" uyarınca, derneklerin ve üst kuruluşların (federasyon ve konfederasyonlar) şube açabilmesi mümkündür. "Yasaya" göre şube, dernek faaliyetlerinin yürütülebilmesi için bir derneğe bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği olmayan alt birimi anlatır. Şubelerin ayrı bir tüzel kişilikleri yoktur, bu açıdan şubesi oldukları dernek veya üst kuruluşlara bağlıdırlar.

Bir derneğin veya üst kuruluşun şube açabilmesi için tüzüklerinde şube açabileceklerini belirtmiş olmaları gerekir. Dernekler şube açılma usul ve esaslarını tüzüklerinde belirtmelidir. Üst kuruluşlar da şube açacaklarsa tüzüklerinde, şubelerin nasıl açılacağını, kurulacağını, görev ve yetkilerini ve üst kuruluş genel kurulunda nasıl temsil edileceklerini düzenlemelidir. Derneklerin ve üst kuruluşların yurtdışında da şube açabilmesi mümkündür.

Dernek ve üst kuruluşların tüzüklerinde, şube kapanışına ilişkin düzenlemelere yer verme zorunlulukları bulunmamaktadır. Bu durum, STÖ'lere serbestlik sağlamakta, şube kapatılması kararını derneğin veya üst kuruluşun kendisinin belirlemesine olanak sağlamaktadır.

Şube açılırken dernek temsil organının yetkili kılacağı en az üç kişinin imzaladığı şube kuruluş bildirimimin şubenin açılacağı ilçe kaymakamlığına verilmesi gerekmektedir. Bu yükümlülük şubenin bulunduğu yerde en az üç dernek üyesinin bulunması lüzumu doğurmaktadır. Şube kuruluşu için gereken kişi sayısının bire indirilmesi yerinde olacaktır.

"Dernekler Yasası'na" göre şube kuruluş bildirimi, "ilçe kaymakamlığına" verildiği tarihten itibaren 30 gün içinde "kaymakam" tarafından veya görevlendireceği ilçe müfettişi tarafından incelenir. Yapılan inceleme sonucunda, bu "yasaya" ve/veya dernek tüzüğüne bir aykırılık veya eksikliğin tespit edilmesi halinde, söz konusu aykırılık veya eksikliğin 30 gün içinde giderilmesi, başvuranlardan yazılı olarak istenir. Aykırılıkları ve/veya eksiklikleri, yapılan tebligat üzerine süresi içinde gidermeyen dernekler şube açamazlar. "Yasada" yer alan "şube kuruluş bildirimi" ifadesi herhangi bir açıklık taşımamaktadır. Derneğin kuruluşu sırasında dernek tüzüğü'nün, dernek merkezinin bulunduğu ilçe "kaymakamlığı" tarafından incelendiği düşünüldüğünde, şube kuruluş bildirimi ne tür unsurları içermektedir ki yeniden bir "yasaya" uygunluk denetimine ihtiyaç vardır anlaşılabilir. Şube kuruluş bildiriminden ne kastedildiği açıkça yazılmalıdır. Şube kuruluşunu zorlaştırmamak ve maddeyi uluslararası standartlara

uygun hale getirmek için, bildirimde dernek tüzüğü'nün ilgili maddesine yapılan atıf ve yetkili imzaları dışında bir unsur aranması gerekir. Şube kuruluş bildirimi incelemesinin sadece şekli bir inceleme olduğu "yasada" belirtilmelidir. İnceleme, dernek tüzüğü'nde şube açılmasına ilişkin bir düzenlemenin var olup olmadığına ve bildirim "yasada" belirtildiği üzere temsil organının yetkili kılacağı kişilerin imzasını taşıyıp taşımadığına bakılması ile sınırlı kabul edilmelidir. Şube kuruluş bildirimine ve yapılacak incelemenin içeriğine dair muğlaklık, şube kuruluş usulünü idarenin takdir yetkisine bırakılmaktadır. Bu usulün somutlaştırılması gerekmektedir.

Şube kuruluş bildirimindeki aykırılık ve/veya eksikliklerin incelenmesi için idareye verilen 30 gün, yukarıda bahsedilen hususlar göz önüne alındığında, uzundur. Bu sürenin tekrar gözden geçirilip azaltılmasında gerekmektedir.

"Yasada" üst kuruluşların şube açabilecekleri düzenlenmekle birlikte "Şubeler" başlıklı 9. maddede sadece derneklerden bahsedilmektedir. "Yasaya" göre, üst kuruluşlar, kuruluş bildirimlerini ilgili "ilçe kaymakamlığına" vermek suretiyle tüzel kişilik kazanırlar. Dernekler gibi incelemeye tabi tutulmazlar. Bu durumda, üst kuruluşların şube açarken sadece bildirimde bulunmalarının yeterli olacağı, incelemeye tabi olmayacakları kabul edilebilir. Ancak "yasadaki" boşluk keyfi uygulamalara yol açabileceğinden, "yasanın" şubeler ile ilgili 9. maddesinin üst kuruluşlar bakımından bağlayıcı olup olmadığına açık şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Madde üst kuruluşlar için de bağlayıcı kabul edilecekse, 9. maddeye ilişkin yukarıda dile getirilen değişiklik önerileri üst kuruluşlar açısından da dikkate alınmalıdır.

"Evkaf ve Vakıflar Yasası'nda" vakıfların şube açılması ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Mevzuattaki bu eksiklik vakıfların şube açması önünde engel oluşturmaktadır. Özellikle "çağdaş vakıflar" olarak anılan vakıflar açısından bu ciddi bir sorundur. Kıbrıs'ın kuzey kesiminde vakıflar ile ilgili yürürlükteki mevzuatın günümüz şartlarına ve örgütlenme özgürlüğü ile ilgili uluslararası standartlara uygun şekilde gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

3. Yabancı Sivil Toplum Örgütlerinin Tüzel Kişiliği

Örgütlenme özgürlüğünün kullanımı yurttaş olup olmamaya bağlanmamalıdır. Gerçek veya tüzel kişilerin ya da bunlardan oluşan grupların tümünün STÖ kurucusu olma hakkı olmakla birlikte, yabancı STÖ'lerin faaliyet yürütmesi ile ilgili izin şartı getirilebilir. Ancak bu konudaki düzenlemeler, yabancı olmayan STÖ'ler ile ilgili düzenlemelerle benzerlik taşımamalıdır. Yabancı STÖ'ler faaliyet yürütmek için yeni ve ayrı bir tüzel kişilik kurmak zorunda bırakılmamalıdır. Faaliyet izni iflas, uzun süreli faaliyet göstermeme hali ya da görevi kötüye kullanma hallerinde geri alınabilir.⁶⁵

“Dernekler Yasası’nda” “yabancı dernek”, “yabancı uyruklu dernek” ve “yabancı üst kuruluş” tanımları yapılmakta ve bunlarla ilgili diğer derneklerden farklı düzenlemeler getirilmektedir. Yabancı dernek, “kurucuları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde daimi ikamet iznine sahip olan ve/veya kesintisiz 6 (altı) yıl ikamet eden ve/veya çalışma iznine sahip yabancılar olan ve üyelerinin yarısından fazlası bu kişilerden oluşan” dernektir. Yabancı uyruklu dernek, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dışında başka bir devlette kayıtlı olan derneği anlatır ve merkezi yurtdışında olan üst kuruluşları da kapsar.” Yabancı üst kuruluş ise, üye derneklerinin en az yarısının yabancı derneklerden oluştuğu üst kuruluştur.

“Yasada” yer alan “yabancı uyruklu dernek” tanımı ve bunlara ilişkin, yukarıdaki uluslararası standartlara uygun şekilde, farklı düzenlemeler getirilebilmesi kabul edilebilir. Ancak “yasada” sadece kurucu veya üyelerinin tümünün veya bir bölümünün yurttaş olmamasına dayalı olarak oluşturulan “yabancı dernek” ve “yabancı üst kuruluş” kategorileri yürürlükten kaldırılmalıdır. Çünkü bu derneklere ve üst kuruluşlara yönelik yurttaşlığa dayalı farklı düzenlemeler getirilmesi örgütlenme özgürlüğünü ihlal etmektedir.

Bir derneğin yabancı dernek sayılma kuralları, “yasanın” 14. maddesinde “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşları tarafından veya dernek kurma hakkına sahip yabancılar tarafından kurulan herhangi bir dernek ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlarının oy çoğunluğuna sahip olduğu bir üst kuruluşta, üye çoğunluğunun yabancılar lehine değişmesi halinde; söz konusu üst kuruluş, bu Yasa uyarınca yabancı dernek ve/veya yabancı üst kuruluşlar için öngörülen kayıt ve şartlara tabi olur” şeklinde düzenlenmektedir. Aynı maddede, üye sayısının yabancılar lehine

değiştigi hallerde durumun 15 gün içerisinde ilçe “kaymakamlığına” bildirilmesi yükümlülüğü getirilmektedir. Üye yapısı yabancılar lehine değişen dernekler, yabancı dernek gibi faaliyette bulunabilir ve haklarını yabancı dernek gibi kullanabilir. Yabancılar tarafından kurulmuş derneklerde üye sayısının yarısından fazlasının yurttaş olması halinde dernek ve üst kuruluş statüsünde herhangi bir değişiklik yapılmaz. Yabancı dernekler, “Dernekler Yasası’nda” açıkça gösterilen istisnai haller dışında, hak ve yükümlülükler bakımından diğer derneklerin tabi olduğu kurallara tabidir.

Yukarıda değinilen 14. madde gereği, üye sayısı yabancılar lehine değişen dernek ve üst kuruluşlar, yabancı dernek ve yabancı üst kuruluşların tabi olacağı şartlara tabi olacaktır. Ancak “yasanın” üst kuruluşlarla ilgili 10. maddesinde, bir federasyona üye olabilecek yabancı dernek sayısının toplam üye dernek sayısının yarısına eşit veya daha fazla olamayacağı hükmü yer almaktadır. İki maddenin birbiriyle çeliştiği açıktır, “Yasada” bu çelişkinin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

İdarenin denetim yetkisini düzenleyen 20. maddede dernek ve üst kuruluşların faaliyetlerine ilişkin beyannameyi yıllık olarak ilgili “ilçe kaymakamlığına” sunması yeterli görülürken, yabancı uyruklu dernekler için bu süre 6 aylık periyodlar şeklinde belirlenmiştir. Dernekler ve üst kuruluşlar, yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan alacakları aynî yardımları ve bankalar aracılığıyla alabilecekleri nakdî yardımları “kaymakamlığa” bildirmekle yükümlüdür. Yabancı dernekler ve yabancı uyruklu derneklerin ise, aynî yardım ve bankalar aracılığıyla alabilecekleri nakdî yardım alması “İçişleriyle Görevli Bakanlığın” iznine bağlıdır. Görüldüğü gibi, “yasada” yabancı uyruklu dernekler ile yabancı derneklerin denetimlerine ve yardım kabul edebilmelerine ilişkin diğer derneklerden farklı hükümler yer almaktadır. Bürokrasiyi artıran söz konusu düzenlemeler, örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırdığından tüm dernek ve üst kuruluşların aynı hükümlere tabi olması yönünde “yasada” değişiklik yapılması yerinde olacaktır.

Yabancı uyruklu dernekler ve üst kuruluşlar faaliyetleri için Kıbrıs’ın kuzey kesiminde temsilcilik açabilirler. “Yasaya” göre temsilcilik, “yabancı uyruklu derneklerin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde faaliyetlerini

⁶⁵ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 12, para 45.

yürütebilmeleri için Dışişleri ile Görevli Bakanlığın görüşü alınmak suretiyle [İçişleriyle Görevli] Bakanlığın iznine bağlı olarak açılan tüzel kişiliği anlatır.” Kıbrıs’ın kuzey kesiminde faaliyette veya işbirliğinde bulunmak için temsilcilik açmak isteyen bir yabancı uyruklu dernek veya üst kuruluşun spor, sağlık, insan hakları, çevre ve/veya engellilere yönelik eğitim faaliyetlerini yürütmek amacıyla kurulmuş olması ve yürüteceği faaliyet veya işbirliğinin kuruluş amaçlarına uygun olması gerekir. Temsilcilik açacak yabancı uyruklu dernek veya üst kuruluş kuruluş bildirimini, siciline kayıtlı olduğu ülkeden alacağı onaylı tüzüğü ile Türkçeye tercüme edilmiş onaylı bir suretini, temsilciliğin adresi ve atanacak temsilcinin kimlik kartı veya pasaportunun fotokopisini “İçişleriyle Görevli Bakanlığa” vermekle yükümlüdür. “Bakanlık”, gerekli araştırmayı ve evrak üzerindeki incelemesini tamamlayarak 60 gün içerisinde yanıt verir. “Anayasa” ve yürürlükteki herhangi bir “yasaya” aykırı faaliyetlerinin saptanması halinde verilen izin “Bakanlık” tarafından iptal edilir.

Yabancı uyruklu dernek veya üst kuruluşların Kıbrıs’ın kuzey kesiminde faaliyet yürütmek için temsilcilik açabilmesi oldukça zordur. Diğer derneklerin şube açması ile yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşlar tarafından temsilcilik açılmasına ilişkin düzenlemeler birbirinden çok farklıdır. Söz konusu düzenlemelerdeki ilk sorun, kuruluş amacına yönelik getirilen kısıtlamadır. Sadece spor, sağlık, insan hakları, çevre ve/veya engellilere yönelik eğitim faaliyetlerini yürütmek amacıyla kurulmuş olan yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşlar temsilcilik için başvurabilmektedir. Ayrıca Kıbrıs’ın kuzey kesiminde yürüteceği faaliyet veya işbirliğinin de bu kuruluş amaçlarına uygun olması gerekmektedir. Üzerinde durulması gereken ikinci nokta, temsilcilik açılmasının izne bağlanmasıdır. Temsilcilik açılması, “Dışişleri ile Görevli Bakanlığın” görüşü alındıktan sonra “İçişleriyle Görevli Bakanlığın” iznine bağlanmıştır. Diğer dernekler ve üst kuruluşların bu tarz işlemleri “kaymakamlıklar” tarafından yürütülürken, yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşların iki “bakanlıkla” birlikte bu süreci yürütmesi istenmektedir. Üçüncü sorun alanı, ilgili “bakanlıkların” değerlendirmelerinde kullanacağı kriterlerin belli olmamasıdır. “Dışişleri ile Görevli Bakanlığın” hangi kriterlere dayanarak görüş bildireceği belirsizdir. Dahası, “yasada” “İçişleri ile Görevli Bakanlığın” yapacağı değerlendirmeden bahsedilirken “gerekli araştırma” ifadesine yer verilmiştir. Bununla ne kastedildiği meçhuldür. Son olarak, tıpkı diğer derneklerin kuruluş ve tescilinde olduğu gibi yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşların

temsilcilik açmasında da değerlendirme için 60 günlük uzun bir süre belirlenmiştir. Görüldüğü gibi, temsilcilik açılması için belirlenen usul aşılması zor, keyfiyete açık ve fazlasıyla bürokratiktir. Yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşlarla ilgili izin usulü öngörülebilecekse de, “yasada” belirlenen usul örgütlenme özgürlüğünün kullanımını neredeyse imkansız hale getirmektedir. Kuruluş amacı ile ilgili sınırlamanın kaldırılması, izin için “kaymakamlıklara” başvurulabilmesi ve diğer derneklerin kuruluş ve tescilinde olduğu gibi sadece “Anayasa” ve “yasalara” uygunlukla ilgili şekli bir değerlendirme ile yetinilmesi yönünde “yasada” değişiklik yapılması uygun olacaktır.

C. YÖNETİM

Üye temelli STÖ’lerde yönetimden sorumlu olan kişiler, en üst yönetim organı tarafından ya da bu organın görevlendirdiği bir başka organ tarafından seçilmeli veya belirlenmelidir. Üye temelli olmayan STÖ’lerde ise, yönetim organı o STÖ’nün tüzüğüne uygun şekilde belirlenmelidir. STÖ’ler yönetim ve karar organlarını tüzüklerine uygun şekilde oluşturmalıdır. STÖ’ler yapılarını ve iç kurallarını değiştirme konusunda bir kamu otoritesinin iznine ihtiyaç duymamalıdır. Yöneticilerin atanmaları, seçilmeleri ve değiştirilmeleri konusundaki düzenlemeler, uluslararası standartlarla uyumlu yasalara ve STÖ’nün tüzüğüne aykırı olmamak kaydıyla STÖ’lerin kendileri tarafından belirlenmelidir. Bunun istisnası, söz konusu kişilerin, bu göreve elverişsiz olduklarını gösteren bir suçtan dolayı mahkûm olmaları halidir. Bu durumda STÖ’lerin takdir yetkisi ortadan kalkarak, bu kişilerin yönetimde yer almaları engellenebilir. Ancak böyle bir müdahale, kapsam ve süre bakımından orantılı olmalıdır.⁶⁶ STÖ’lerin yönetimlerine, son derece istisnai durumlarda müdahale edilebilir. Sadece, ilgili STÖ’nün yasal yükümlülüklerle ilişkin bir ihlali engelleme konusunda başarısız olması ya da engellenmediği takdirde ciddi sonuçlara yol açacak yakın bir ihlalin söz konusu olması gibi, yasal yükümlülüklerle ilişkin ciddi bir ihlale son vermek için gerçekleştirilen müdahaleler kabul edilebilir. Normalde, STÖ üyeleri, kendi hakları ile ilgili yaşadıkları uyuşmazlıkları, açacakları davalar ile kendileri takip etmelidir.⁶⁷ Bir kişinin bir STÖ’nün yönetiminde

⁶⁶ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 28-29, para 46-48.

⁶⁷ Guidelines, s. 63, para 177.

yer alması, yurttaş olması şartına bağlanmamalıdır. Kamu görevlilerinin STÖ'lerin yönetiminde yer almalarına dair kısıtlamalar mevcutsa, bunların aynı görevlilerin STÖ'lere üye olması ile ilgili getirilen kısıtlamalarla uyumlu olması gerekir.⁶⁸

"Dernekler Yasası'na" göre, her derneğin ve üst kuruluşun (federasyonlar ve konfederasyonlar) genel kurul, denetim organı ve temsil organı olmalıdır. Dernekler ve üst kuruluşlar, bu zorunlu organları dışında, görev ve yetkileri tüzüklerinde açıkça düzenlenmiş olmak koşuluyla başka organlar da oluşturabilirler. Ancak, oluşturacakları bu organlara zorunlu organların görev, yetki ve sorumluluklarını devredemezler. "Yasada", genel kurulun toplanma şekli ve zamanı, görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri; genel kurula davet usulü; olağanüstü genel kurulun toplanma, davet, nisap ve karar alma usulü; derneğin temsil organının ve denetleme organının görev ve yetkileri ile nasıl seçileceği, asıl ve yedek üye sayısı; yapılacak olan ilk genel kurul toplantısında denetleme organının oluşturulmasına ilişkin usul ve kurallar dernek tüzüğünde yer alması zorunlu hususlar arasında sayılmıştır. Üst kuruluşlar ile ilgili düzenlemede ise, genel kurulun toplanma şekli ve zamanının, görev ve yetkilerinin, oy kullanma ve karar alma usul ve şekillerinin; temsil organının ve denetim organının görev ve yetkilerinin, ne şekilde seçileceğinin, asıl ve yedek üye sayısının üst kuruluşun tüzüğünde yer alması zorunlu tutulmaktadır.

Genel kurul, derneğe veya üst kuruluşa kayıtlı üyelere oluşur ve derneğin veya üst kuruluşun en yetkili karar organıdır. Derneğin/üst kuruluşun tüzüğünde daha kısa bir zaman öngörülmediği takdirde genel kurul iki yılda bir toplanır. Derneğin/üst kuruluşun organlarını seçer, denetler ve tüzükte kendisine verilen diğer görevleri yerine getirir. Temsil organı, iki üyeden az olmamak üzere derneğin/üst kuruluşun tüzüğünde belirtilen sayıda üyeden oluşur, derneğin/üst kuruluşun, yürütme ve temsil organıdır. Görevini "Dernekler Yasası'na" ve dernek/üst kuruluş tüzüğüne uygun olarak yerine getirir. Temsil organı üyelerinden biri başkan ve/veya koordinatör olarak seçilebilir ve derneği/üst kuruluşu temsil organı adına temsil edebilir. Temsil organı oluşturulduktan sonra yürütme ve temsil görevlerini yerine getirmek üzere bir veya birden fazla üye yetkilendirilebilir. Denetim organı, üç üyeden az olmamak üzere dernek/üst kuruluş tüzüğünde belirtilen sayıda üyeden oluşur. Denetleme görevini, derneğin/üst kuruluşun tüzüğünde belirtilen esas ve usullere göre yaparak sonuçlarını bir raporla temsil organına ve genel

kurula sunar.

"Dernekler Yasası'nda" yer alan bildirim yükümlülüğünün gereği olarak, dernekler ve üst kuruluşlar genel kurulu izleyen 15 gün içerisinde, temsil organı ve denetim organı ile eğer oluşturulduysa derneğin/üst kuruluşun diğer organlarına seçilen asıl ve yedek üyeleri "kaymakamlığa" bildirmekle yükümlüdür. Dernek ve üst kuruluşlar organlarında meydana gelen değişiklikleri de 15 gün içerisinde "kaymakamlığa" bildirilir.

"Dernekler Yasası'nda", 7-15 yaş aralığındaki çocuklar ile 15-18 yaş aralığındaki çocuklar için farklı düzenlemeler yer almaktadır. Yedi yaşından büyük, 15 yaşından küçük çocuklar, veli ve/veya vasilerinin yazılı izni ile sadece çocuk derneklerine üye olabilirler. Ancak, derneğin temsil ve denetim organlarında görev alamazlar. Onbeş yaşından gün almış çocuklar ise, kurulmuş derneklere veli ve/veya vasilerinin yazılı izni ile üye olabilirler ancak bu derneklerin temsil ve denetim organlarında görev alamazlar. Onbeş yaşından gün almış çocuklar, çocuk dernekleri kurabilirler ve bunların yönetiminde yer alabilirler.

"Güvenlik Kuvvetleri" mensuplarının STÖ'lere üyelikleri üç farklı "yasada" düzenlenmiştir. Bunlar; "Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası", "Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası" ve "Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası'dır". Bu "yasalar" arasında "Güvenlik Kuvvetleri" mensuplarının STÖ'lere üyeliklerine ilişkin düzenlemelerde tutarsızlıklar bulunmaktadır.⁶⁹ Söz konusu "yasalara" göre, "Güvenlik Kuvvetleri" mensuplarının üye olabildikleri derneklerin yönetiminde yer almalarını engelleyen bir yasak bulunmamaktadır.

"Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası'na" göre, polis mensupları, kendi aralarında, maaş, çalışma koşulları ve özlük haklarını ilgilendiren konularla mesleki konularda faaliyet gösteren polis derneği kurabilirler. Polis derneği ile başka bir dernek arasında hiçbir şekilde ilişki kurulamaz.

⁶⁸ Guidelines, s. 62, para 173.

⁶⁹ Bu konu, "Üyelik" bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Polis mensupları, dernekle ilgili faaliyetlerde bulunurken, “Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası’ndaki” kuralların dışına çıkamazlar ve polis derneği dışında başka bir derneğe üye olamazlar. Ancak, “Polis Genel Müdürlüğünün” yazılı izni ile sportif, kültürel veya sosyal amaçlı kulüp, dernek veya birliklere üye olabilirler.⁷⁰ “Yasada”, dernek yönetiminde yer alma konusunda, sivil hizmet görevlileri bakımından disiplin cezası düzenlenirken diğer polis mensupları açısından bir disiplin cezası öngörülmemiştir. Polis Örgütü içindeki sivil hizmet görevlilerinin dernek yönetim kurulu başkanı veya üyesi olması kamu görevinden çıkarma cezasını gerektiren eylem ve davranışlar arasında düzenlenmiştir. Bu ceza (meslekten çıkarılan polis mensubu kamu görevinden de çıkarılmış sayılır), çok ağır ve orantısızdır. Bu eylemin disiplin cezası gerektirdiği düşünülüyorsa da orantılı bir ceza belirlenmelidir. Ayrıca, ilgili düzenleme polis derneklerinin yönetiminde yer almayı da kapsamaktadır. Sivil hizmet görevlilerinin polis derneklerine yönetici olmalarının, kamu görevinden çıkarılmaya neden olmasının anlaşılır bir tarafı yoktur. İlgili düzenleme korunacaksa, polis derneklerinin bu düzenlemenin kapsamından çıkarılması gerekmektedir.

“Evkaf ve Vakıflar (Mülhak Vakıflar) Nizamnamesi’ne” göre “1980 yılından itibaren kurulan ve Yüksek Meclis⁷¹ kararı ile ‘Çağdaş Vakıf’ olarak nitelendirilen mülhak vakıflar ... vakfiyelerinde belirtildiği üzere mütevellî veya mütevellî heyet tarafından yönetilir. Bu tür vakıfların mütevellî veya mütevellî heyet üyeleri, vakfın yetkili organı tarafından vakfiyeye ve işbu Nizamnamenin ... kurallarına uygun olarak belirlenir ve Evkaf Dairesi’ne yazılı olarak bildirilir.” Bir kişinin mütevellî olabilmesi için, Kıbrıs’ın kuzey kesiminde daimi şekilde ikamet etmesi; reşid olması; şeref veya haysiyetini ilgilendiren herhangi bir suçtan veya altı aydan fazla hapis cezası ile cezalandırılabilen bir suçtan mahkûm olmaması (Polis makamlarından alınacak onaylı belge ile ispat edilecektir); vakfın muvafık bir şekilde idaresi için bedenen ve aklen müsait olması (Yüksek Meclis tarafından uygun bulunan bir doktordan alınacak onaylı belge ile ispat edilecektir); her bakımdan hüsnü ahlak sahibi olması; daha evvel herhangi bir vakfın mütevellîliğinden azledilmemiş olması; vakfın muvafık bir şekilde idaresi için lazım olan dirayet ve bilgiye sahip olup olmadığını anlamak için yapılacak sınavda başarılı olması (Bir Tali Okul veya daha yüksek bir ilim müessesesinden mezun olanlar bu sınavdan muaf tutulacaklardır); ilgili vakfiyede (vakıf beyanı) vakıf mallarına bakma görevi için tesbit edilen gerekli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Ayrıca kendisinden istenilen teminatı da ödemesi gerekmektedir. Mevzuatta, istenilen teminatın

miktarı ve nasıl belirlendiği yer almamaktadır. Ancak uygulamada istenilen teminat meblağı 10.000 USD’dir.

Nizamnameye göre, çağdaş mülhak vakıfların yönetim organı (mütevellî veya mütevellî heyet üyeleri) vakfiyeye ve Nizamnameye uygun olarak belirlenir. Nizamnamede, mütevellî veya mütevellî heyeti üyesi olabilmek için çok sayıda şart düzenlenmiştir. Nizamnamede yer alan şartlardan biri, bir kişinin mütevellî veya mütevellî heyeti üyesi olabilmesi için “şeref veya haysiyetini ilgilendiren herhangi bir suçtan veya altı aydan fazla hapis cezası ile cezalandırılabilen bir suçtan mahkûm olmaması” gerekliliğidir. “Şeref ve haysiyeti ilgilendiren suçlar” ile hangi suçların kastedildiği belirsizdir. “Ceza Yasası’nda” bu kategori altında düzenlenmiş suç ve cezalar bulunmamaktadır. Hırsızlık, dolandırıcılık, rüşvet, yolsuzluk, irtikap vb. vakfın iyi yönetilemeyeceği yönünde şüphe oluşturan suçlardan mahkûm olmanın, bir kişinin mütevellî veya mütevellî heyeti üyesi olabilmesini etkilemesi kabul edilebilir. Ancak “şeref ve haysiyeti ilgilendiren suçlar” gibi içine hangi suçların girdiği belirsiz olan muğlak bir kategori belirlenemez. “Ceza Yasası” ile birlikte değerlendirildiğinde, “altı aydan fazla hapis cezası ile cezalandırılabilen bir suçtan mahkûm olmaması” şartının da sorunlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin; “Herhangi bir düğün veya panayırda veya genelev veya alkollü içki satma ruhsatı olan yerlerde üzerinde sivri uçlu bıçak bulunduran veya taşıyan herhangi bir kişi, hafif bir suç işlemiş olur ve iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir ... mahkûm ettiği kişiye özgü güçlükleri ve benzeri hafifletici sebepleri dikkate almak dahil, meselenin tüm koşullarını göz önünde bulundurarak daha hafif bir ceza veya başka bir emir vermeyi uygun görmedikçe, en az bir yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir.” Bu düzenleme gereğince, “bıçak bulundurma” suçunu işleyen bir kişinin, söz konusu suçun vakfın yönetimi ile hiçbir ilgisi olmamasına rağmen mütevellî veya mütevellî heyeti üyesi olabilmesi mümkün değildir. Ayrıca Nizamnamede “mahkûm olmama” şartı

⁷⁰ Bu konu, “Üyelik” bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

⁷¹ “Evkaf ve Vakıflar Yasası’nın” “Yüksek Meclis” başlıklı 43. maddesi göre; “Yüksek Meclis (High Council) Türk Cemaat Meclisinin 12/60 sayılı Türk Cemaat Meclisi Vakıflar ve Din İşleri Teşkilat Kanununun 55. maddesi ile ilga edilmiş olduğundan bu maddenin hükmü kalmamıştır.”

ile kişilerin örgütlenme özgürlüğüne mutlak ve süresiz bir yasak getirilmektedir. Nizamnamede yer alan bir diğer şart “vakfın muvafık bir şekilde idaresi için beden ve aklen müsait” olunmasıdır. Bu düzenleme engellilerin mütevelli veya mütevelli heyeti üyesi olabilmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Nizamnamedeki bir başka şart, objektif olarak değerlendirilmesi mümkün olmayan ve keyfiyetin önünü açan, “her bakımdan hüsnü ahlak sahibi” olunması şartıdır. Görüldüğü gibi, Nizamnamede mütevelli veya mütevelli heyeti üyesi olunabilmesi için aranan şartların hemen hepsi örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırmakta veya örgütlenme özgürlüğünü açıkça ihlal etmektedir. Bu şartların tümünün yürürlükten kaldırılması ve Nizamnamenin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

D. BAĞIŞ TOPLAMA, MÜLKİYET HAKKI VE KAMUSAL DESTEK

1. Bağış Toplama

STÖ'lerin kaynak geliştirme faaliyetleri örgütlenme özgürlüğünün parçasıdır. STÖ'ler sadece kendi devletlerinin kamu kurumlarından değil, aynı zamanda kurumsal veya bireysel destekçilerden, başka bir devletten veya çok uluslu örgütlerden de aynı veya nakdi destek istemek veya kabul etmek konusunda özgür olmalıdır. Ancak gümrük, döviz ve kara para aklama, seçimlerin ve siyasal partilerin finansmanı ile ilgili yasal düzenlemelere dayanılarak bağış toplamaya ilişkin kısıtlamalar getirilebilir.⁷²

“Dernekler Yasası'nın” 16. maddesine göre “Dernek ve üst kuruluşların gelirleri; üyelik aidatları, katılım ve katkı payları, bağış ve yardımlar, dernek faaliyetlerinden elde edilen gelirler, dernek varlıklarından elde edilen gelirler, kamu kurum ve kuruluşlarından bankalar aracılığıyla alınan yardımlar ve diğer yasal gelirlerden oluşur.” Dernek ve üst kuruluşlar, yardım toplama faaliyetlerini “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası” kuralları uyarınca yürütürler. “Evkaf ve Vakıflar Yasası'nda” yardım toplama ile ilgili bir düzenleme yer almamaktadır. STÖ'lerin yardım toplamasına ilişkin maddelerin “Dernekler Yasası”, “Evkaf ve Vakıflar Yasası” gibi ilgili STÖ tipinin düzenlendiği “temel yasa” içerisinde düzenlenmesi, STÖ'lerin “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası” dışında tutulması, STÖ'ler haricinde yardım toplayan gerçek kişiler ve diğer tüzel kişiler bakımından bu “yasanın” uygulanması daha yerinde bir tercih olacaktır.

“Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası'nda” yardım toplama, “yardım yapacak kişilerin, herhangi bir yasa, sözleşme veya başka yasal yükümlülük uyarınca, vadesi gelmiş veya gelmesi yaklaşan para veya mal borcu olmayan bir para veya başka malı karşılık olarak veya karşılıksız vermesi için, evden eve ziyaret yapmak suretiyle veya sokaklarda veya öteki halka açık yerlerde istemek suretiyle veya her iki yöntemle halka veya belirli bir halk kesimine yapılan bir çağrı” olarak tanımlanmıştır. Yardım toplamak için düzenleme yapmak isteyen herhangi bir kişi ruhsat almak zorundadır. Ruhsat vermeye Ruhsatlandırma Makamı yetkilidir. Ruhsatlandırma Makamı, herhangi bir “belediye” sınırları içinde, başkanı “ilçe kaymakamı” ve üyeleri “belediye başkanı” ve “ilçedeki polis müdürü” veya temsilcisi olan ruhsat merciidir. “Belediye” sınırları içinde olmayan bir bölgede ise Ruhsatlandırma Makamı, “ilçe kaymakamıdır”.

“Yardım toplamayı izne tabi tutma yönündeki düzenleme özgürlükçü yaklaşımla bağdaşmamaktadır. Maddi yardımın özel hukuk gerçek veya tüzel kişileri tarafından yapıldığı durumlarda devletten izin alınmasına dair bir zorunluluk getirilmesi örgütlenme özgürlüğüne yönelik meşru olmayan bir müdahale sayılmaktadır.”⁷³ Dernek ve vakıfların beyannameleri ile yardım toplama faaliyetleri takip edilebilir. Bu nedenle, ayrı bir denetim mekanizmasına gerek olup olmadığı gözden geçirilmelidir. Ayrı bir yasal düzenlemeye veya denetime ihtiyaç olduğu düşünülüyorsa dahi, örgütlenme özgürlüğünü ihlal eden yöntemlerden vazgeçilmeli, uluslararası standartlara uygun, özgürlükçü yöntemler belirlenmelidir.

Ruhsat almak için, Ruhsatlandırma Makamının başkanı olarak “kaymakama” dilekçe verilmesi ve dilekçede yardım toplama amacının belirtilmesi gerekmektedir. Ruhsat verilmesi Ruhsatlandırma Makamının mutlak takdirine bırakılmıştır. Ruhsat verebilir veya vermeyebilir ya da uygun göreceği kayıt ve koşullara bağlı olarak ruhsat verilebilir. Ruhsatlandırma Makamının mutlak yetkisini sınırlandıran tek istisna, Makam eğer yardım toplama amacının yasadışı, hayali veya kamu yararı

⁷² Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 13, para 50.

⁷³ Ayata ve Karan, s. 77.

açısından sakıncalı olduğu kanısına varırsa ruhsat vermez. Bunun dışındaki kabul ve red nedenleri tamamen Ruhsatlandırma Makamının inisiyatifine bırakılmıştır. Ruhsatı, Ruhsatlandırma Makamı başkanı olarak kaymakam imzalar. Ruhsat alınması ile ilgili “yasadaki” gereklilikler yerine getirilmedikçe yardım toplanamaz. Dernek ve üst kuruluşların yardım toplama faaliyetleri ruhsat alma şartına bağlanmış, ruhsat verme yetkisine sahip Ruhsatlandırma Makamı bu konuda sınırsız bir yetkiyle donatılmıştır. Dernek ve üst kuruluşların yardım toplamalarına dair kurallar “Dernekler Yasası’nda” düzenlenmelidir. Bu yönde bir değişiklik yapılmayacaksa, “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nın” STÖ’ler için getirdiği ruhsat alma şartı yürürlükten kaldırılmalı ve bildirim ile yetinilmelidir. Ayrıca yardım toplanması için izin veya bildirim istensin farketmeksizin, Ruhsatlandırma Makamına verilen yetki sınırlandırılmalıdır. Ruhsatlandırma Makamı, idari bir organdır ve kararlarına karşı idari dava açılabilir ancak bu ucuz bir yol değildir. Yardım toplama konusunda izin veya bildirim merciinin uymak zorunda olduğu objektif kriterler belirlenmeli, uluslararası standartlara uygun, açık ve anlaşılır düzenlemeler yapılmalıdır.

Geçerli olan bir ruhsat bulunmaksızın yardım toplanması “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’na” göre suçtur. Yardım toplanmasını düzenlemek için yetki veren ve yardımın toplanmakta olduğu süre boyunca geçerli olan bir ruhsat yoksa, söz konusu yardımı düzenleyen kişi/kişiler ile varsa onun yetkisiyle hareket etmekte olan kişi/kişiler suç işlemiş olur. Bu kişi ve/veya kişiler para cezasına veya bir yıla kadar hapis cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilir. Ruhsatlandırma Makamının verdiği herhangi bir ruhsata konan kayıt ve koşulların herhangi birine aykırı bir davranışta bulunan veya onlara uymayan herhangi bir kişi, suç işlemiş olur. Herhangi bir yardım toplanması ile ilgili olarak teşhirine veya kullanılmasına yetki verilen arma veya yetki belgesi dışında, arma veya yetki belgesi teşhir eden veya kullanan ya da yetkili bir yardım toplayıcı olmadığı halde, herhangi bir kişinin yetkili toplayıcı olduğuna inanmasına neden olmak niyetiyle, kanısıyla veya ihtimaliyle bunları teşhir eden veya kullanan suç işlemiş olur. Yardım toplama konusunda herhangi bir bilgi verirken, esasa ilişkin bir hususta bilerek veya doğru olup olmadığını umursamadan gerçek dışı beyanda bulunan herhangi bir kişi suç işlemiş olur. “Yasada” düzenlenen suçlardan birini işleyen herhangi bir kişi, söz konusu suç için özel bir ceza öngörülmediği takdirde, para cezasına veya altı aya kadar hapis cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilir. “Yasada”, özel suç tipleri oluşturulmuş, bu

suçlar için para cezasının yanında 6 ay ila 1 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Yardım toplanması ile ilgili suçlar için öngörülen hapis cezası ağır bir yaptırımdır. Üstelik “Yasada”, aynı anda hem para hem de hapis cezasına hükmedilebileceği düzenlenmiştir. “Ceza Yasası’nda” dolandırıcılık vb. suçlar düzenlenmişken, “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nda” özel suç tipleri oluşturulması ayrıca bu suç tipleri için hapis cezası öngörülmesi yerinde değildir. “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nda” suçlarla ilgili düzenlemelere yer verilmemesi, bu konuda “Ceza Yasası’na” atf yapılması, bu yapılmayacaksa da yardım toplama ile ilgili suçlarda hapis cezası öngörülmesinden vazgeçilmesi uygun olacaktır.

Polis Örgütünün üniformalı bir mensubu, “yasaya” aykırı suç işlemekte olan herhangi bir kişiyi müzekkeresiz⁷⁴ olarak tutuklayabilir. Tutukladığı kişinin topladığı para ve mallara el koyabilir. Bu oldukça ağır bir önlemdir. “Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası’nın” 14. maddesine göre, belirli hallerde polis memuru müzekkeresiz tutuklama yapabilmektedir. 14. maddede sayılan hallerden biri de, yürürlükteki mevzuatta müzekkeresiz olarak tutuklanabileceği düzenlenen herhangi bir kişinin, polis memuru tarafından müzekkeresiz olarak tutuklanabileceğidir. “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nda” da üniformalı polis memurlarına bu yetki verilmektedir. Özellikle ruhsatı olmadığı yani izin alınmadan gerçekleştirildiği için yardım toplama faaliyetinin suç kabul edilmesi, bu hallerde tutuklama yapılması ve aynı zamanda toplanan para ve mallara herhangi bir araştırma yapılmaksızın ve istisnasız şekilde el konulması ağır bir yaptırımdır. Yukarıda değinildiği gibi, “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nda” suçlarla ilgili düzenlemelere yer verilmemesi, yer verilecekse de bu suçlarda hapis cezası öngörülmesinden vazgeçilmesi uygun olacaktır. Bununla bağlantılı olarak, üniformalı polis memurlarına verilen müzekkeresiz tutuklama yetkisi geri alınmalıdır.

“Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’ndaki” kurallara aykırı bir davranıştan ötürü bir kişi aleyhine kovuşturma başlatılması halinde, “yasa” kuralları uyarınca Ruhsatlandırma Makamından ruhsat

⁷⁴ Müzekkere: Yargılama makamının, bir kararın yerine getirilmesi konusunda belli bir makama yazdığı yazı.

aldığını kanıtlama yükü suçlanan kişiye aittir. Herhangi bir tüzel kişinin, cemiyetin, derneğin veya gerçek kişilerin oluşturduğu bir grubun “yasada” düzenlenen suçlardan birini işlemesi halinde, o tüzel kişinin, cemiyetin, derneğin veya grubun iş veya faaliyetlerini denetiminde bulunduran veya yöneten ya da denetim veya yönetimi ile yükümlü veya ilgili olan herkes, o suçu işlemiş sayılır ve uygun cezaya çarptırılabilir. Ancak böyle bir kişi, kendi ihmal veya kusuru olmadan, suçun işlenmekte olduğu veya işlenmesinin başlamak üzere olduğundan haberi bulunmadığını veya işlenmesini önlemek için tüm makul önlemleri aldığını kanıtlarsa, cezaya çarptırılmaz.

“Yasadaki” bir suç ile ilgili yargılama mahkumiyet ile sonuçlanırsa, mahkeme kendisine sunulan veya kendisinin, polisin yahut herhangi bir kamu görevlisinin muhafazasında bulunan ve mahkemenin söz konusu suç sonucu elde edildiğine kanaat getirdiği herhangi bir para veya malın, sahibi bilinirse, sahibine iade edilmesini veya müsadere edilmesini⁷⁵ ya da el konulmasını⁷⁶ emredebilir. “Yasada” sahibi belirlenemeyen para ve malların müsadere edilmesi ya da bunlara el konulması düzenlenmiştir. Müsadere ve el koyma, mülkiyet hakkına ceza hukuku aracılığıyla yapılan en etkili müdahalelerdir. Bu nedenle, ne şekilde ve hangi durumlarda uygulanacağı sıkı şartlara bağlı olmalıdır. Geçerli olan bir ruhsat bulunmaksızın yardım toplanması “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’na” göre suçtur. Sadece izin şartı gerçekleşmediği için yardım toplamanın suç sayılması ve toplanan para ve malların müsadere edilmesi veya bunlara el konulması hem ağır bir yaptırım hem de mülkiyet hakkına çok ciddi bir müdahaledir. “Yasada” düzenlenen diğer suçlarla ilgili yukarıda getirilen eleştiriler ve öneriler baki olmakla birlikte, özellikle izin şartı gerçekleşmeksizin yardım toplamanın suç olmaktan çıkartılması uygun olacaktır.

“Bakanlar Kurulu”, “Resmi Gazetede” yayımlanacak bir bildiri ile, koymayı uygun göreceği kayıt ve koşullara bağlı kalmak koşuluyla, herhangi bir kişiyi, “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’ndaki” düzenlemelerden bağışık tutabilir. “Bakanlar Kuruluna” verilen bu yetki, STÖ’ler arasında eşitsizliğe ve uygulamada keyfilığe yol açma potansiyeli taşımaktadır. “Bakanlar Kurulunun” bir STÖ’yü “yasadaki” düzenlemelerden bağışık tutmak için uygun göreceği kayıt ve koşulların içeriğinin nasıl belirleneceği ve objektifliğinin nasıl sağlanacağı meçhuldür. Ayrıca bazı STÖ’lerin “yasadaki” düzenlemelerden bağışık tutulması yoluyla farklı şartlara tabi olması eşitliği bozmaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için yardım toplamanın

sadece bildirim tabi olması yönünde bir düzenleme getirilmesi daha yerinde olacaktır.

“Dernekler Yasası’na” göre, dernek ve üst kuruluşlar piyango ve çekiliş düzenleyerek gelir elde edebilirler. Ancak bir derneğin piyango veya çekiliş düzenlemesi için üye sayısı 25’ten fazla olmalıdır. Piyango ve çekiliş için “kaymakamlıktan” yazılı izin almak şarttır. Bu izinde basılacak biletin sayısı, biletlerin satış değeri ile dağıtılacak ödül belirtilmelidir. Dernekler ve üst kuruluşlar, yıl sonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını düzenleyecekleri beyannamelerini yasal süresinde sunmamışlarsa, bu yükümlülüğünü yerine getirmeden piyango ve çekiliş gerçekleştirmek için başvuruda bulunamazlar.

Dernek ve üst kuruluşların, piyango ve çekiliş faaliyetlerini, “Piyangolar Yasası” kurallarına göre yürütmeleri gerekmektedir. “Piyangolar Yasası’nın” 7. maddesi, “Özel Piyangoların Muafiyeti” başlığı altında STÖ’lerin piyango düzenlemesine ilişkin kuralları belirlemektedir. Maddeye göre, dernekler “özel piyango” düzenleyebilirler. Madde kapsamında, “dernek” hangi ad altında olursa olsun kulüp, kuruluş, örgüt veya kişilerin kurduğu başka birlikleri de içerir ve bir derneğin yerel veya derneğe bağlı her branş ya da şubesi ayrı ve bağımsız bir dernek sayılır. Özel piyangolarda, bilet satın alabilecek veya piyangoya katılabilecek kişiler; kumar, bahse tutuşma veya piyango ile ilgili olmayan amaçlar için kurulmuş ve çalıştırılmakta olan bir derneğin üyeleri veya hepsi aynı işyerinde çalışan kişiler ya da hepsi aynı binada ikamet eden kişiler ile sınırlıdır. Düzenleyicilerin

⁷⁵ Müsadere: Bir şeyin mülkiyetinin devlete geçmesini sonuçlayan bir yaptırımdır. İşlenen bir suç karşılığı olarak, suçlunun malvarlığının tamamı veya bir bölümü üzerindeki mülkiyete son verilmesi ve bu mülkiyetin devlete devredilmesi anlamına gelen ve bir yaptırım çeşididir.

⁷⁶ El koyma: Suçun önlenmesi amacıyla veya suçun delili olabileceği ya da müsadereye tâbi olduğu için bir eşya üzerinde, rızası olmamasına rağmen zilyedin (eşyayı elinde bulunduran) tasarruf yetkisinin kaldırılması işlemidir.

de bilet satın alabilecek veya piyangoya katılabilecek kişi veya kişilerden olması gerekmektedir. Piyangonun bir derneğin üyeleri için düzenlenmesi halinde, düzenleyici, derneğin yönetim kurulu tarafından piyangoyu düzenlemesi için yazılı olarak yetkilendirilmiş olmalıdır. Tüm bunlarla birlikte özel piyangolar, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde düzenlenmelidir.

“Piyangolar Yasası’na” göre, özel piyangolar yasa dışı piyango sayılmazlar. Ancak, piyangonun düzenlenmesi ve yürütülmesi ile ilgili olarak 7. maddede belirtilen koşullara uyulmalıdır. Özel piyangodan elde edilen tüm hasılat, baskı ve kırtasiye için yapılan harcamalar çıkarıldıktan sonra, bilet satın alan kişilere ikramiye olarak dağıtılmak üzere ayrılmalıdır. Bir derneğin üyeleri için düzenlenen bir piyango söz konusu ise, baskı ve kırtasiye masrafları çıkarıldıktan sonra kalan meblağ, ya ikramiye olarak dağıtılmalı ya dernek amaçları için ayrılmalı ya da bir kısmı ikramiye olarak dağıtıldıktan sonra kalanı dernek amaçları için ayrılmalıdır. Özel piyangolar ile ilgili yazılı duyuru veya reklam gösterilemez, yayımlanamaz veya dağıtılamaz. Sadece, piyango bir derneğin üyeleri için düzenlenmişse dernek binasına ve bir iş yerinde çalışan veya binada ikamet eden kişiler için düzenlenmişse iş veya ikamet yerine piyango ile ilgili bir bildiri asılabilir. Buna ek olarak, biletlerin üzerinde piyangonun duyurusu veya reklamı yapılabilir. Özel piyangolarda, her bilet veya şans fişi bedeli aynı olmalı ve bilet bedeli bilette gösterilmelidir. Biletlerin ön yüzünde özel piyango düzenleyicisinin adı ve adresi, düzenleyicilerin bilet satmaya yetkilendirdiği kişiler hakkında bilgi ve ikramiyenin, kazanan bilet veya şans fişini satın alan kişiden başka bir kişiye verilmeyeceği veya teslim edilmeyeceği yönünde bir açıklama bulunmalı ve ikramiye sadece bu açıklama uyarınca verilmeli veya teslim edilmelidir. Düzenleyiciler, sadece satış yoluyla ve bilet veya şans fişinin tam bedelini aldıkları takdirde bilet veya şans fişlerini verebilirler veya ayırabilirler. Bilet veya şans fişi bedeli olarak alınan veya toplanan para veya değerli şeyler hiç bir halde iade edilmez. Piyango biletleri posta ile gönderilemez. Piyango düzenleyicileri yukarıdaki belirtilen koşullardan herhangi birine aykırı davranırlarsa her biri ve aykırı davranışta bulunanın düzenleyicilerden biri olmadığı hallerde aykırı davranan o kişi de suç suç işlemiş olur. Bu suç için, 6 aya kadar hapis cezasına veya para cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilir. Ancak, piyangonun düzenleyicisi olarak aleyhine dava açılan kişi, suçun kendi bilgisi olmadan işlendiğini kanıtarsa, bu durum kendisi için bir savunma oluşturur.

Dernekler ve üst kuruluşların gelir elde etmek için

piyango veya çekiliş düzenleyebilmeleri olumlu olmakla birlikte, “Dernekler Yasası’ndaki” ve “Piyangolar Yasası’ndaki” düzenlemeler bunu büyük oranda zorlaştırmaktadır. Özellikle piyango veya çekiliş düzenlemek için aranan minimum üye sayısı, piyango veya çekilişin sadece dernek üyelerine veya aynı işyerinde çalışanlar ya da aynı binada ikamet edenlere yönelik düzenlenebilmesi, basılacak biletlerde uyulması gereken kurallar, “Piyangolar Yasası’nda” sayılan kurallara uymamanın suç olarak kabul edilmesi ve hapis cezası öngörülmesi ile ilgili düzenlemeler piyango veya çekiliş düzenlenmesini güç hale getirmektedir. STÖ’lerin amaç ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için kaynağa ihtiyaçları olduğu, kaynak geliştirmenin örgütlenme özgürlüğü ile bağlantısı açıktır. Bu nedenle STÖ’lerin kaynak geliştirmelerinin önüne bu kadar çok engel çıkartılmamalıdır. STÖ’lerin düzenledikleri piyango ve çekilişlerde minimum üye şartının kaldırılması ve izin yerine bildirim ile yetinilmesi, piyango ve çekilişlerin sadece belli kişilere yönelik değil kamuya açık şekilde de gerçekleştirilebilmesi yönünde düzenlenme yapılması daha uygun olacaktır. “Piyangolar Yasası’nda”, bu “Yasadaki” kurallara aykırılık suç olarak tanımlanmış, suç işleyenlerin hapis cezasına veya para cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilmesi düzenlenmiştir. “Dernekler Yasası’ndaki” ilgili düzenlemelere aykırı davranışlar da suçtur ve bu suçlar için para cezası öngörülmektedir. Piyango ve çekiliş düzenleme ile ilgili cezai yaptırımlara ihtiyaç olduğu düşünülüyorsa bile hapis cezası ağır bir yaptırımdır, bunun yerine orantılı bir para cezası belirlenmelidir.

“Dernekler Yasası’nın”, “Yurt Dışından Yardım Alınması ve Bakanlık İzni” başlıklı 22. maddesine göre, dernekler ve üst kuruluşlar, yurt dışındaki kişi kurum ve kuruluşlardan bankalar aracılığıyla nakdi yardım alabilirler. Ancak alacakları nakdi yardımla ilgili projelerini “kaymakamlığa” bildirmekle yükümlüdürler. Aynı şekilde, yurt dışındaki kişi kurum ve kuruluşlardan alacakları aynı yardımları da her ne ad altında olursa olsun “kaymakamlığa” bildirmeleri gerekmektedir. Dernekler ve üst kuruluşların yurt dışından alacakları yardımlarla ilgili bildirim şartı getirilmiştir. Dernekler ve üst kuruluşların gelir ve giderleri ile ilgili “ilçe kaymakamlığına” yıllık beyanname verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğe ek olarak yurt dışından gelen her yardımın bildirilmesi bürokratik yüküdür, kaldırılması düşünülmelidir.

“Yasanın” 22. maddesinde yabancı dernekler ve yabancı uyruklu dernekler ile ilgili düzenlemeler de yer almaktadır. Bu düzenlemelere göre, yabancı dernekler ve yabancı uyruklu dernekler bankalar aracılığıyla aldıkları

nakdi yardımları “İçişleri ile Görevli Bakanlığın” izniyle kabul edebilirler. Ayrıca, yabancı dernekler alacakları aynı yardımları “İçişleri ile Görevli Bakanlığın” izniyle kabul edebilirler. Maddenin yabancılık unsuru taşıyan derneklerle ilgili düzenlemelerinde, madde başlığından farklı olarak, yardımların yurt dışından olup olmaması dikkate alınmamış, yardımların kabul edilebilmesi için “Bakanlık” izni getirilmiştir. Maddede yabancı derneklerin alacakları aynı yardımlardan bahsedilmiş ancak yabancı uyruklu derneklerle ilgili bölümde sadece bankalar aracılığıyla alınan nakdi yardımlardan bahsedilmiştir. Öncelikle madde metninin daha açık ve anlaşılır hale getirilmelidir. Hangi dernek için hangi kuralın uygulanacağına dair kafa karışıklığına ve bununla bağlantılı olarak uygulama farklılıklarına ya da keyfiyete yol açacak belirsizlikler madde metninden çıkarılmalıdır. İkinci olarak, mevzuata uygun olarak Kıbrıs’ın kuzey kesiminde faaliyette bulunma hakkına sahip olmuş olan yabancılık unsuru taşıyan bir STÖ’nün, diğer STÖ’lerle aynı usullerle yardım toplayabilmesi gerekir. “Bakanlıktan” izin istenmesi zorunluluğundan vazgeçilmesi, yabancı dernekler ve/veya yabancı uyruklu dernekler için oluşturulan farklı usuller ortadan kaldırılmalıdır.

2. Mülkiyet Hakkı

Mülkiyet hakkı “Anayasa’da” sadece yurttaşlar bakımından güvence altına alınmıştır. “Anayasa’ya” göre her yurttaş mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. İlgili “Anayasa” maddesine göre; “Mülkiyet hakkının kullanılmasına, kamu güvenliği, genel sağlık, genel ahlak, kent ve ülke planlaması veya herhangi bir malvarlığının kamu yararı için geliştirilmesi ve faydalı kılınması veya başkalarının haklarının korunması için kesin olarak gerekli kısıntı veya sınırlamalar yasa ile konabilir.” AİHS’nin 1 No.lu Ek Protokolü’nün 1. maddesinde mülkiyetin korunması; “Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir” şeklinde düzenlenmektedir. Görüldüğü gibi “Anayasa’da” yer alan düzenleme ile Sözleşmedeki düzenleme birbirleriyle uyumamaktadır. Sözleşmede hakkın öznesi herkeştir, tüm gerçek ve tüzel kişiler, “Anayasa’da” ise sadece yurttaşların mülkiyet hakkına sahip olduğu düzenlenmektedir. Sözleşmede hakkın kamu yararı amacıyla ve yasallık ilkesine uygun şekilde sınırlanabileceği belirtilirken, “Anayasa’da” genel ahlak, kent ve ülke planlaması gibi başka sınırlama nedenlerine

de yer verilmiştir. “Anayasa’nın” mülkiyet hakkı ile ilgili hükmü, hem hakkın öznesi hem de sınırlama nedenleri bakımından uluslararası standartlara uygun hale getirilmelidir.

“Tüzel Kişiler (Taşınmaz Mal Kayıt) Yasası’na” göre, tüzel kişiler taşınmaz mal sahibi olabilirler. “Yasadaki” tüzel kişi kapsamına “Ticari kazanç için kurulmamış veya çalıştırılmayan herhangi bir hayır, yardım veya atletizm kurumu veya cemiyeti veya sosyal kurum veya cemiyet” de girmektedir. Tüzel kişinin edindiği ve adına kaydedilen tüm taşınmaz mallar, o tüzel kişi tarafından ve onun adına müştereken elde bulundurulmuş sayılır. Hayır, yardım veya atletizm kurumu veya cemiyeti veya sosyal bir kurum veya cemiyet adına taşınmaz mal kaydedilmesi için başvurulduğunda, böyle bir kurum veya cemiyetin ticari kazanç için değil, tamamen yardım, hayır veya atletizm araçları veya sosyal amaçlar için kurulduğuna dair komite veya yönetim kurulu başkanından bir yemin varakasının “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürüne” sunulması gerekmektedir. “Tapu ve Kadastro Dairesi Müdürü” bir tüzel kişinin yaptığı veya onun adına yapılan işlemlerin geçerliliğini herhangi bir meselede incelemeye veya karara bağlamaya görevli değildir ve kayıt ve devir işlemleri ile ilgili olarak sunulan belge ile evrakın “yasa” kuralları uyarınca doğru olarak düzenlendiğini görürse, herhangi bir kaydı yapabilir veya tüzel kişinin adında kayıtlı taşınmaz malların elden çıkarılmasına izin verebilir.

“Dernekler Yasası’nda”, dernekler ve üst kuruluşların, genel kurullarının yetki vermesi üzerine temsil organı kararıyla taşınmaz mal satın alabilecekleri veya taşınmaz mallarını satabilecekleri düzenlenmektedir. Ancak yabancı dernek ve yabancı uyruklu derneklerin taşınmaz mal edinmeleriyle ilgili işlemler, “Taşınmaz Mal Edinme ve Uzun Vadeli Kiralama (Yabancılar) Yasası” kuralları çerçevesinde yürütülür. Bu “yasaya” göre yabancı, yurttaş olmayan gerçek kişiyi anlatır ve yabancı tüzel kişileri de kapsar. “Yasada”, yabancı tüzel kişiler arasında, “Oy çoğunluğu yabancıların veya oy kullanma haklarını yabancılar adına kullanmakta olan kişilerin elinde bulunan kurum, kuruluş, dernek, vakıf, kulüp ve benzeri sivil toplum örgütleri” ve “Kontrolü herhangi bir biçimde yabancıların elinde bulunan ... dernek, vakıf, kulüp ve benzeri sivil toplum örgütleri” de sayılmaktadır.

“Taşınmaz Mal Edinme ve Uzun Vadeli Kiralama (Yabancılar) Yasası” uyarınca, “Bakanlar Kurulu” yayımlayacağı bir tüzükle yabancıların, tüzük tarihinden sonra tüzükte belirlenecek bölgeler içinde miras dışındaki yollarla herhangi bir taşınmaz mal üzerinde mülkiyet hakkı elde edemeyeceklerini saptayabilir.

Böyle bir tüzük kurallarına aykırı olarak ilgili “Tapu ve Kadastro Dairesinde” yapılan herhangi bir kayıt geçersiz sayılır. Ayrıca, “Bakanlar Kurulu” alacağı bir kararla, bazı yabancı gerçek veya tüzel kişilerin veya yabancı tüzel kişilerin direktör, yönetici, hissedar veya üyelerinin taşınmaz mal satın almalarını veya uzun vadeli kiralama yapmalarını, bu kişilerin özel statüleri gereği veya satın alınacak veya kiralanacak malın, ulusal güvenliği veya kamu düzenini tehlikeye düşürebilecek bir taşınmaz mal olması sebebiyle kısıtlayabilir. Böyle bir karara aykırı olarak ilgili “Tapu ve Kadastro Dairesinde” yapılan herhangi bir kayıt geçersiz sayılır. Bu kurallar, bir yabancı tarafından yasal yollardan edinilmiş bulunan herhangi bir taşınmaz malın mülkiyetinin başka bir yabancıya devredilmesinde de uygulanır.

“Taşınmaz Mal Edinme ve Uzun Vadeli Kiralama (Yabancılar) Yasası’nın” 9. maddesine göre, veya tüzel kişiler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hudutları içerisinde önceden Bakanlar kurulu izni alınması koşulu ile taşınmaz mal satın alabilirler.” Ancak bu konuda, “Yasanın” 8. maddesinde yer alan kurallar uygulanır. Taşınmaz mal arazi ise, yüzölçümü 1 dönümden fazla olamaz, bir konut veya bir apartman dairesi ise arazinin yüzölçümü 5 dönümden fazla olamaz ve arazi üzerine başka bir konut veya apartman dairesi yapılamaz. Yatırım amaçlı satın almalarda yüzölçümü ile ilgili kurallara bakılmaksızın “Bakanlar Kurulu” satın almaya izin verebilir. Böyle bir iznin verilmesi için yatırım amaçlı satın almayı yapacak yabancıların Kıbrıs’ın kuzey kesiminde faaliyet gösteren herhangi bir bankaya en az üç milyon Euro yatırması ve bu meblağı yatırım amaçlı kullanması gerekmektedir. “Bakanlar Kurulu”, bu meblağın yatırım amaçlı kullanılmadığını tespit ederse verilen izni iptal eder.

“Dernekler Yasası’nın” 25. maddesinde dernek ve üst kuruluşların tasfiyeleri düzenlenmektedir. Maddeye göre, genel kurul kararı ile feshedilen veya kendiliğinden sona erdiği tespit edilen derneğin ve üst kuruluşun para, mal ve haklarının tasfiyesi, tüzüğünde gösterilen esaslara göre yapılır. Ancak dernek ve üst kuruluş, mahkeme kararı ile kapatılmışsa para, mal ve hakları üçüncü kişilerin rücu hakları saklı kalmak koşuluyla mahkeme kararıyla “Maliye İşleri ile Görevli Bakanlığın” uygun göreceği bir bütçe kalemine devredilir. Dernek veya üst kuruluşun faaliyetlerinin ulusal güvenlik, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla açılacak dava üzerine mahkeme, derneğin veya üst kuruluşun kapatılmasına karar

verebilir. Mahkeme tarafından kapatılan dernek ve üst kuruluşların mal ve haklarının tüzüklerine ve kapatılma gerekçelerine bakılmaksızın doğrudan “Maliye İşleri ile Görevli Bakanlığın” uygun göreceği bir bütçe kalemine devredilmesi yerinde değildir. Dernek veya üst kuruluşun mal varlığının tümünün işlenen bir suç sonucu edinilmesi gibi bir durum söz konusuysa -ki bu durumun gerçekleşme olasılığı çok azdır- bu yaptırım düşünülebilir ama aksi halde üyelerin iradesini yok sayan, mülkiyet hakkına yönelik bu müdahalenin “yasadan” çıkarılması yerinde olacaktır.

Evkaf ve Vakıflar Yasası’nın” 22. maddesine göre, bir vakfın süre bakımından sınırlı olduğu açıkça ifade edilmediği veya sınırlı olduğu gösterilmediği durumlarda, vakıf ebediyen kalıcı olarak yapılmış sayılır ve o şekilde etkili olur. Vakfiyenin tescilli üzerine, vakıf malı ne vakfeden ne de mütevellî tarafından başkasına bırakılmaz veya devredilemez ya da bunların varisleri vakıf malı miras yolu ile alamaz. Bunun yasadışı şekilde gerçekleşmesi halinde, vakfın amacıyla ilgili herhangi bir kişi iptal için dava açabilir. Vakfiyede vakfedene, vakıf konusunu teşkil eden herhangi bir araziye başka bir araziye karşılık değiştirilmesi veya araziyi satması ve ona karşılık eşit değerde başka arazi satın alması için yetki verilebilir. “Yasanın” 34. maddesine göre, vakıf beyannamesinde mütevellînin vakıf malı satabileceği veya ipotek verebileceği konusunda yetki veren herhangi bir hüküm yoksa, mütevellî vakıf malı satamaz veya ipotek veremez. Eğer mahkeme, vakıf arazinin vakıf amaçlarına uygun olmaktan çıktığı konusunda tatmin olursa, vakıf arazinin satılmasını emredebilir. Böyle bir yetkisi olmadan fiilde bulunan herhangi bir mütevellî suçlu addolunur ve bu fiilinden dolayı mahkeme emri ile görevinden uzaklaştırılabilir.

3. Kamusal Destek

STÖ’lerin amaçlarını gerçekleştirmeleri için faaliyetlerini sürdürebilmeleri, bunun için de yeterli kaynağa sahip olmaları gerekir. STÖ’lerin üyelik aidatlarının, devlet kurumları ve uluslararası kuruluşlardan veya bağışçılardan alınan maddi ve ayni yardımların, yatırımlar, kira bedeli, telif ücretleri, ekonomik aktiviteler ve mülkiyetle ilgili işlemlerden edinilen gelirlerinin, gelir vergisi ve diğer vergiler veya harçlardan muaf tutulması, aynı zamanda vergi indirimleri, krediler veya bağışların teşvik edilmesi gibi kamu finansmanı ve diğer destekleyici yollarla STÖ’lerin amaçlarını gerçekleştirmeleri desteklenmelidir. Kamusal destek alınabilen durumlarda, bu olanak açık şekilde düzenlenmeli ve objektif ölçütlere bağlanmalıdır.

STÖ'lerin faaliyetlerinin niteliği veya faaliyet yararlanıcılarının kimler olduğu, kamusal desteğe erişiminde belirleyici olabilir. Kamusal desteğin, belirli bir kategorideki veya belirli bir tüzel kişiliğe sahip STÖ'lere özgülenmesi mümkündür. Kamu kaynaklarından yararlanan bir STÖ'nün tüzüğünde veya faaliyetlerinde yaşanan esaslı bir değişiklik, kamu kaynağının sonlanmasına veya kapsamının değişmesine neden olabilir.⁷⁷

"Maliye, Teftiş ve İnceleme Kurulu Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları Yasası'nın" amacı, "Maliye, Teftiş ve İnceleme Kurulunca Devletin mal varlığının Anayasa'ya ve yasalara uygun olarak sağlanmasını, yönetimini, elden çıkarılmasını Devlet ve Yurttaş yararlarını bir arada gözeterek ilgili mevzuata göre Mali ve İdari Yönden teftiş etmek, incelemek ve gerekli hallerde ilgililer hakkında, tazminat, ceza ve disiplin soruşturma ve kovuşturmaları açtırmaktır." Bu "yasada" belirtilen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere Maliye, Teftiş ve İnceleme Kurulu oluşturulur. Kurul, doğrudan "Maliye İşleri ile Görevli Bakanlığa" bağlı olarak çalışır ve bir başkan, iki başkan yardımcısı ve yeterli sayıda teknik personelden oluşur. Kurulun görevleri arasında, "devletten" yardım alan dernek, kurum ve vakıfları denetlemek de yer almaktadır.

"Kurumlar Vergisi Yasası" gereği, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler için kurumlar vergisi ödenir. "Yasanın" 5. maddesine göre, dernek ve vakıflara ait veya bağlı olup, devamlı faaliyet gösteren, sermaye şirketleri dışında kalan ticari, sınai, turistik ve tarımsal işletmeler ile aynı nitelikteki yabancı işletmeler, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleridir. Bunların kazanç gayesi gütmemeleri, tüzel kişiliklerinin olmaması, ayrı muhasebeleri ve kendilerine tahsis edilmiş sermayelerinin bulunmaması yükümlülüklerini etkilemez. Kurumlar vergisi, derneklere ve vakıflara ait iktisadi işletmelerden tüzel kişiliğe sahip olmayanların bağlı oldukları dernek veya vakıf adına tarh⁷⁸ olunur.

Kurumlar vergisi, yükümlünün veya vergi sorumlusunun beyanı üzerine belirlenir. Beyanname, ilgili bulunduğu hesap döneminin sonuçlarını içerir. Her yükümlü, vergilendirme dönemi içinde, faaliyet gösterip göstermemesine, geliri olup olmasına bakılmaksızın, beyanname verir ve bu beyanname vergiye tabi kazancının tümünü ihtiva eder. Dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmelerden her biri için, bunların bağlı oldukları dernek ve vakıflar tarafından ayrı ayrı beyanname verilebilir.

"Kurumlar Vergisi Yasası'nın" 7. maddesi uyarınca, dernek veya vakıflara ait olup, belirtilen amaç ve gayelerle işletildikleri ilgili bakanların görüşü alınmak suretiyle "Maliye İşleri ile Görevli Bakanlık" tarafından kabul edilen bilim, fen ve güzel sanatlar ile tarım ve hayvancılığı öğretmek, yaymak, ıslah ve teşvik etmek amacıyla işletilen okullar, okul atölyeleri, konservatuvarlar, genel kütüphaneler, tiyatrolar, müzeler, sergiler, nümune fidanlıkları, tohum ve hayvan ıslah ve üretme istasyonları, kitap, gazete ve dergi yayınevleri ve benzeri kuruluşlar; genel insan ve hayvan sağlığını korumak ve tedavi etmek amacıyla işletilen hastahane, bakımevleri, klinik, dispanser, prevantoryum, senatoryum, çocuk bakımevleri, hayvan hastahaneleri ve dispanserleri, hayvan bakımevleri, veteriner, bakteriyoloji, seroloji, immünoloji gibi kuruluşlar; toplumsal amaçlarla işletilen şefkat, rehin ve yardım sandıkları, fukara aşhaneleri, ceza ve ıslah evleri, atölyeleri, darülaceze atölyeleri, toplumsal sigorta kurumları, öğrenci yurtları ve pansiyonları gibi kuruluşlar; "Bakanlar Kurulunun" veya yetkili idare mercilerinin izni ile açılan yerel, milli veya milletlerarası nitelikteki sergiler fuarlar, panayırlar kurumlar vergisinden muafır. Derneklere ait spor ve gençlik kuruluşları ile derneklere ait olup sadece üyelerin yararlanmasına tahsis edilen ve alkollü içki verilmeyen lokal, gazino ve lokanta işletmeleri de kurumlar vergisinden muafır. Ancak, derneklerin ticari amaçlı üretim, hizmet ve faaliyetlerinden sağlanan gelirler, bu maddenin tanıdığı muafiyetlerin kapsamına girmez.

"Kurumlar Vergisi Yasası'nın" 14. maddesinde, ticari kazanç gibi hesaplanan kurum kazancının saptanmasında, eğitim, kültür ve hayır vb. "Meclis'in" onayladığı amaçlar için dernek, vakıf vb. hayır kurumlarına makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar ayrıca hasıllattan indirilebilir. Bağış ve yardımlar, yapıldıkları yılın gelirinden indirilebilir ancak vergiye tabi gelirin % 5'ini geçen bağış ve yardımlar gelirden indirilemez. Bağış ve yardımların tümünün gelirden indirilmesi ve STÖ'lerin desteklenmelerinin teşvik edilmesi yönünde bir politika değişikliği sivil

⁷⁷ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s.14, para. 57-61.

⁷⁸ Tarh: Vergi idaresinin çeşitli biçimlerde belirlediği matraha vergi tarifelerinin uygulanmasıyla vergi borcunun hesaplamasına yönelik idari işlem.

toplumun güçlenmesini hızlandıracak olumlu bir adım olacaktır.

“Gelir Vergisi Yasası” uyarınca, Kıbrıs’ın kuzey kesimi sınırları içinde yerleşmiş gerçek kişilerin bir takvim yılında Kıbrıs’ın kuzey kesimi sınırları içindeki ve dışındaki kazançları gelir vergisine bağlıdır yani bu durumdaki kişiler söz konusu kazançları için gelir vergisi ödemek durumundadır. Gelir vergisi hesaplanırken, net kazancın belirlenebilmesi için “yasada” sayılan gider kalemleri kazançtan düşülür. “Gelir Vergisi Yasası’nın” 8. maddesine göre; eğitim, sağlık, kültür-sanat, sportif ve bilimsel çalışmaları desteklemek amacıyla, “yasa” ile oluşturulan kuruluşlara, spor federasyonlarına kayıtlı ve faal durumda bulunan spor kulüplerine ve benzeri amaçlar için “Bakanlar Kurulu” tarafından onaylanan vakıflara ve hayır kurumlarına makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar, dış ülkelerde düzenlenen ulusal nitelikli ilmi, kültürel, sanatsal veya sportif yarışmalarda veya temsiliyetlerde başarı elde edenlere verilen armağan veya ödül giderleri, yapıldıkları yılın kazancından düşülebilir. Ancak bu miktar safi (net) kazancın %10’unu aşamaz. “Yasa” ile oluşturulan kuruluşlar, spor federasyonları veya spor federasyonlarına kayıtlı ve faal durumda bulunan spor kulüpleri ile yapılan sponsorluk anlaşmalarından doğan ve eğitim, sağlık, kültür-sanat, sportif ve bilimsel çalışmaları desteklemek amacıyla yapılan giderler, yapıldıkları yılın kazancına mahsup edilebilir. STÖ’lere yapılan yardımların gelir vergisinde hesaba katılması, STÖ’lerin mali olarak desteklenmesini kolaylaştırmak ve desteği artırmak açısından önemlidir.

“Katma Değer Vergisi Yasası’na” göre, dernek ve vakıflara ait veya bağlı olan veya bunlar tarafından kurulan veya işletilen müesseseler ile döner sermayeli kuruluşların veya bunlara ait veya bağlı diğer müesseselerin ticari, sınai, tarımsal ve mesleki nitelikteki teslim ve hizmetleri katma değer vergisine tabidir. “Katma Değer Vergisi Yasası’nın” 17. maddesinde kültür, eğitim ve sosyal amaçlı istisnalara yer verilmektedir. “Bakanlar Kurulunca” onaylanan sosyal amaçlı vakıf, kurum ve dernekler ile “Beden Eğitimi ve Spor Yasası” uyarınca tescil edilen federasyonların ilmi, fenni, güzel sanatları ve amatör sporu yaymak, islah ve teşvik etmek amacıyla yaptıkları işlem ve hizmetleri ile tiyatro, konser salonu, kütüphane, sergi, okuma ve konferans salonları, spor tesisleri ile müze işletmek veya yönetmek suretiyle yaptıkları kültür ve eğitim faaliyetlerine ilişkin işlem ve hizmetleri katma değer vergisinden muaftır. Yukarıda sayılan örgütlerin hastahane, dispanser, klinik, senatoryum, kan ve organ nakline mahsus bankalar, röntgen, tahlil laboratuvarı, huzur evleri gibi kuruluşları

işletmek veya yönetmek suretiyle yaptıkları her türlü sağlık ve sosyal amaçlı işlem ve hizmetleri; “Bakanlar Kurulunca” hayır kurumu olarak ilan edilen kurumların kuruluş amaçlarına uygun olarak yaptıkları yukarıda belirtilenler dışında kalan işlem ve hizmetleri ile “yasaların” gösterdiği gerek üzerine bedelsiz olarak yapılan mal teslimi ve hizmet ifaları ile yukarıda sayılan örgütlere bedelsiz olarak yapılan teslim ve hizmetler katma değer vergisinden muaftır. Derneklere ve vakıflara ilişkin vergi muafiyetleri olumludur. Ancak, “yasada” bahsi geçen “Bakanlar Kurulunca” onaylanan sosyal amaçlı vakıf, kurum ve dernekler listesinin hangi kriterlere dayanılarak oluşturulduğu muğlaktır. Ayrıca, getirilen muafiyetler sayesinde STÖ’ler arasında farklılık yaratan söz konusu listeye herkesin kolaylıkla erişmesi gerekirken bu da mümkün gözükmemektedir. Söz konusu listenin oluşturulma kriterleri ve içeriği bilinmeksizin “Bakanlar Kurulunun” bu konudaki tasarrufunun denetlenmesi mümkün olamamaktadır.

“Belediyeler Yasası’na” göre; meydan, yol ve sokaklarda, halka açık eğlence, satış ve işyerleri ile herkesin görebileceği yerlerde asılan, gösterilen ve dağıtılan ilanlarla her ne suret ve vasıta ile olursa olsun yapılacak ilan ve reklamlardan resim⁷⁹ alınır. Ancak “yasanın” 3. maddesi uyarınca, sosyal amaçlı derneklere, “belediyelerin” göstereceği yerlere asılacak afiş ve pankartlardan öngörülen harç alınmaz. “Yasada” geçen “sosyal amaçlı” ifadesi ile ne kastedildiği açık olmadığından belediyelerin söz konusu yetkilerini kullanırken keyfi davranıp davranmadıkları denetlenemez. “Yasada” bu konunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

“Belediyeler” sınırları içinde bulunan eğlence yerlerinden, eğlence izin harcı alınır. “Yasaya” göre eğlence yerleri, her çeşit sinema gösterisi yapılan, sahne oyunları oynanan sinema, tiyatro, opera gibi yerleri; her çeşit at yarışı ve spor gösterisi yapılan hipodrom, stadyum, kapalı spor salonu ve diğer yerleri; konser, müzik şöleni, müsamere verilen yerleri; kabare, bar ve pavyonları; varyeteli ve müzikli lokanta ve gazinoları; kulüp ve kulüp şeklinde gazinoları; lunapark ve sirkleri;

⁷⁹Resim: Belirli bir işin veya hizmetin yapılması için yetkili makamlar tarafından verilen izin karşılığında elde edilen vergi benzeri bir gelir.

festival yerlerini; patinaj yerlerini; ücretle girilen sergi, teşhir yerleri ve özel jimnastik salonlarını; talih ve şans oyunları yerlerini ve video gösterim yerlerini; dans salonlarını; diskotekleri; plaj ve açık ve kapalı yüzme havuzlarını, yat, sandal, gemi turlarını; bilardo, brîç, bezik, maç makinesi ve benzeri oyun yerlerini; balo ve sünnet düğünü yapılan yerleri; her ne ad altında olursa olsun yukarıda sayılanlara benzeyen yerleri ve asli iş sahası değişik olsa bile bu gibi yerleri bünyesinde bulunduran yerleri kapsar. Siyasal parti, kulüp, kurum, dernek, birlik, sendika, cemiyet, okul ve buna benzer kuruluşlar tarafından gösterilen filmler, verilen konser, temsil ve müsamereler, düzenlenen spor gösterileri, festivaller, balo vb. eğlenceler, defileler, bilmeceli eğlenceler, yılda sadece bir defaya mahsus olmak üzere ve “belediyeden izin alınmak kaydıyla”, eğlence resminden bağışık tutulurlar. Ancak, yurt dışından sanatçıların katılımı ile düzenlenecek gösteriler eğlence resminden bağışık tutulmaz. Harçtan muaf tutulma şartları arasında yer alan “yılda bir defaya mahsus olmak üzere” ve “belediyeden izin alınmak kaydıyla” ifadelerinin “Yasadan” çıkartılması yerinde olacaktır. STÖ’lerin kısıtlı kaynaklarıyla düzenledikleri etkinliklerden harç alınması STÖ’lerin faaliyetlerinin devamlılığını olumsuz yönde etkileyecektir. Kaldı ki “yasada” belirtilen etkinliklerin STÖ’lerin kaynak sağlamak için düzenlediği etkinlikler olma ihtimali oldukça yüksektir. Sivil toplumun desteklenmesi için, kaynak sağlamaya çalışan STÖ’lere harç yükümlülüğünün kaldırılması düşünülmelidir. En azından “yasadaki” muafiyetin sınırları genişletilerek “yılda bir defaya mahsus olma” şartından vazgeçilmesi yerinde olacaktır.

“Vasiyetnameler ve Veraset Yasası”, devamlı ikamet yerleri Kıbrıs’ın kuzey kesimi olan herkesin terekesinin⁸⁰ ve devamlı ikamet yerleri Kıbrıs’ın kuzey kesimi olmayan herkesin taşınmaz mallarının mirasçılara devri ile ilgili hususları düzenlemektedir. “Yasanın” 55. maddesi uyarınca, vakfedilen ve vakıf olarak tutulan herhangi bir taşınmaz mala bu “yasanın” içerdiği kurallar uygulanmaz.

Yukarıda önemli olanları aktarıldığı üzere, STÖ’ler bazı şartlarda vergi, resim, harç vb. yükümlülüklerden muaf tutulabilmektedir. Ancak STÖ’lerin tüm bu yasal düzenlemelere hakim olmaları neredeyse imkansızdır. STÖ’lerle ilgili düzenlemelerin mevzuatta tek bir yerde toplanması düşünülmeli, en azından bu düzenlemelerin hukukçu olmayanlar tarafından da anlaşılabilmesi şeklinde, devamlı güncellenen ve STÖ’lerin kullanımına sunulan rehberler hazırlanmalıdır. Aksi halde, STÖ’lerin muafiyetlerini ve yükümlülüklerini takip etmek için

profesyonelleşmek zorunda kalması ve mevcut bürokrasi yüzünden faaliyet gerçekleştirmez hale gelmesi riski doğurmaktadır.

Derneklerin faaliyetlerinin, “devlet” tarafından desteklenmesi ile ilgili en ayrıntılı ve açık düzenleme “Güzel Sanatlarla İlgili Derneklere Yardım Tüzüğü”dür”. Tüzük kapsamında dernek, “Dernekler Yasası” uyarınca “belirli bir ortak amacı gerçekleştirmek için kurulmuş olup güzel sanatlarla uğraşan insanlığın ve Kıbrıs Türk Halkının ilerlemesi için güzel sanatların tüm alanlarında toplumun anlayış ve beğenisini geliştirmeye yönelik kullandığı yöntemi ve tekniği de içine alan sürekli yaratıcılıkta bulunan amatör ve yarı amatör” derneklerdir. Yarı amatör dernekten kasıt, ticari amaçlar için kurulmuş olmayan ancak sanatsal etkinlikleri neticesinde kısmen getiri elde eden derneklerdir. Tüzükte, güzel sanatlar ile “dekorasyon, grafik, plastik sanatlar, müzik, halk dansları, tiyatro, edebiyat, güzel yazılar gibi insanda coşku ve hayranlık uyandıran sanatsal yaratılar” kastedilmektedir.

Tüzük kapsamında yapılacak yardımlardan yararlanmak isteyen dernekler, “Dernekler Yasası” uyarınca tescilli yapılmış ve “Dernekler Yasası’nın” gereklerini yerine getirmiş olmalıdır. Başvuru sahibi dernek, kendi kuruluş tüzüğü kurallarına göre en az iki yıldır faaliyet gösteriyor olmalı ve devamlılık arz etmelidir. Tüzük gereğince kurulan Değerlendirme Komisyonu’na sunacağı faaliyet raporları ile çalıştığı alanda kendisini kanıtlamış olmalıdır. Dernek, başvurusunu “Kültür Dairesi” tarafından yapılan duyuruda belirtilen son başvuru tarihine kadar yapmalı ve mali destek isteyeceği projeleri ve/veya planları hakkında daireye kapsamlı bilgi vermelidir. Dernek başvuru konusu proje ve/veya planları için başka yerden de maddi yardım talep edip etmediğini başvurusunda belirtmelidir. Dernekler başvurularını, “Kültür Dairesi’nden” temin edecekleri başvuru formu ile tüzükte sayılan bilgileri de içerecek şekilde ve varsa kanıtlayıcı belgeleri de ekleyerek yapmalıdır.

Dernekler aynı takvim yılı içerisinde en fazla iki proje sunabilirler. Derneklere yapılacak katkı miktarı toplam bütçe ödeneğinin en düşük %1 ve en yüksek %10 oranı ile sınılıdır, projelere yapılacak katkı payı miktarı talep edilenin %80’ini geçemez.

⁸⁰ Tereke: Bir kişinin ölümünde sahibi bulunduğu taşınır ve taşınmaz malları, hakları ve borçlarının tümü.

“Güzel Sanatlarla İlgili Derneklere Yardım Tüzüğü”, eksiklikleri ve iyileştirilmesi gereken yanları olmakla birlikte, STÖ'lere kamusal desteğin iyi örneklerindedir. Tüzük bu haliyle bile farklı alanlarda benzer düzenlemelerin getirilmesi için örnek gösterilebilecek bir metindir. Diğer kamu kurumları açısından da tüzüğün örnek alınması, süreçleri ve kriterleri net tanımlanmış kamu finansmanı örneklerinin çoğaltılması önemli ve gereklidir.

E. HESAPVEREBİLİRLİK

STÖ'lerin denetimine ilişkin tüm düzenlemeler ve uygulamalar, asgari devlet müdahalesi ilkesine dayanmalıdır. Mahremiyet hakkı hem STÖ hem söz konusu STÖ'nün üyeleri için geçerlidir. Denetimin açık bir yasal dayanağı olmalı ve denetim meşru amaçlara dayanmalıdır. Denetim saldırgan ve özel işletmeler için geçerli olanlardan daha titiz olmamalıdır. Ayrıca bu tür denetimler STÖ'lerin iç işleyişine müdahale etmemelidir.⁸¹

Herhangi bir tür kamu desteğinden yararlanan STÖ'ye rapor sunma yükümlülüğü getirilebilir. STÖ'ler bu denetim raporlarında bağış yapan kişilerin, bağıştan yararlanan kişilerin ve çalışanlarının haklarını gözetmeli ve meşru ticari sırları korumalıdır. Rapor yükümlülüğü, yararlanıcıların yaşam hakkı ve güvenlik hakkı ile ilgili diğer yükümlülüklerle uyumlu ve özel hayata ve mahremiyete saygılı olmalıdır. Ancak, özel hayata ve mahremiyete saygı şartı mutlak değildir ve suçların soruşturulmasına (örneğin kara para aklama) engel oluşturmamalıdır. Bununla birlikte, özel hayat ve mahremiyeti ilgilendirebilecek herhangi bir girişim gerekli ve orantılı olmalıdır.⁸²

STÖ'lerin faaliyetleri aksi kanıt olmadığı sürece hukuka uygun kabul edilmelidir. STK'lar rapor sunma ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmedikleri veya mevzuata ciddi aykırılıkların olduğuna veya yakında olacağına dair makul şüphenin varlığı halinde, defterlerini, kayıtlarını ve faaliyetlerini, denetimden sorumlu bir kurumun incelemesine sunmakla yükümlü tutulabilir. STÖ'ler, uymaları gereken yasal gereklilikleri ciddi bir biçimde ihlal etmedikleri veya yakın zamanda ihlal edilmesi muhtemel olmadığı sürece dışarıdan müdahaleye uğramamalıdır. STÖ'lere zaman zaman idari tedbir uygulanabilir. Bu tür durumlarda idari tedbirin kaldırılmasının talep edilmesi ve bu talebin reddi durumunda yargısal başvuru yollarının açık olması

gerekmektedir. Mevzuattaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen bir STÖ'ye hukuka aykırılığı ortadan kaldırma yönünde ve/veya ilgili STÖ'ye ya da sorumlu olan kişiye idari, hukuki ya da cezai bir yaptırım uygulanması mümkündür. Ancak, öngörülecek yaptırımlar yasaya dayanmalı ve söz konusu fiil veya ihmal ile orantılı olmalıdır. Yabancı STÖ'ler ancak buldukları ülkedeki faaliyetleri ile ilgili olarak yaptırıma tabi tutulabilirler. Bir STÖ'nün feshi kararı veya yabancı bir STÖ'ye verilen faaliyet izninin geri alınması kararı ancak bir yargı organı tarafından verilebilir. Yargı organı bu tür bir kararı sadece somut deliller çerçevesinde ve STÖ'nün feshini gerektirebilecek koşulların varlığı halinde verebilmelidir ve bu yöndeki bir karara karşı kanun yolları açık olmalıdır.⁸³

“Dernekler Yasası'na” göre, dernek ve üst kuruluşların gelirleri; üyelik aidatları, katılım ve katkı payları, bağış ve yardımlar, dernek faaliyetlerinden elde edilen gelirler, dernek varlıklarından elde edilen gelirler, kamu kurum ve kuruluşlarından bankalar aracılığıyla alınan yardımlar ve diğer yasal gelirlerden oluşmaktadır. Dernek ve üst kuruluşlar; şube ve temsilciliklerinin oluşturulması ve işletilmesi, taşınır ve taşınmaz mal varlıklarının edinilmesi, bakımı ve geliştirilmesi, çalışanların maaş ve diğer ödeneklerinin ödenmesi ve genel olarak amaçlarını gerçekleştirmek ve geliştirmek için harcama yapabilirler. Dernek ve üst kuruluşların gelirleri alındı belgesi ile toplanır, giderler ise fatura, perakende satış fişi, serbest meslek makbuzu gibi harcama belgeleri ile yapılır. Dernek gelirlerinin bankalar aracılığı ile toplanması halinde banka tarafından düzenlenen hesap belgesi veya hesap özeti gibi belgeler alındı belgesi yerine geçer. Ancak, “yasaya” göre, toplanan yardımların karşılığında verilecek makbuzların herbirinin “kaymakamlık” tarafından mühürlü olması şarttır. Dernek ve üst kuruluşların gelirlerini toplayacak kişiler temsil organı kararıyla belirlenir ve bunlar adına yetki belgesi düzenlenir.

⁸¹ Guidelines, s.76-77, para. 228

⁸² Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 14 ve 46, para. 64 ve 116.

⁸³ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 34, para 67-74.

Dernek ve üst kuruluşlar yardım toplama faaliyetlerini “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası” kuralları uyarınca yürütürler.⁸⁴

“Dernekler Yasası’na” göre dernek ve üst kuruluşların düzenli olarak tutmakla yükümlü oldukları kayıtlar vardır. Bunlar; üyelerin kimlik ve sicil bilgileri ile üyeliğe kabul ve çıkma tarihlerini gösteren üye kayıt listesi, genel kurul kararlarının kaydı ve dernek organlarıncı alınan kararların tarih ve numara sırasıyla yazıldığı ve kararların altının toplantıya katılan üyelerce imzalandığı her organ için ayrı ayrı tutulacak defterlerdir.

“Dernekler Yasası” uyarınca, derneklerde ve üst kuruluşlarda iç denetim esastır. İç denetim, genel kurul, temsil organı veya denetim organı tarafından yapılabileceği gibi bağımsız denetim kuruluşlarına da yaptırılabilir. Genel kurul, temsil organı veya bağımsız denetim kuruluşlarıncı denetim yapılmış olması, denetim organının yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Denetim organı, derneğin, tüzüğünde gösterilen amaç ve amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini, defter, hesap ve kayıtların mevzuata ve dernek tüzüğüne uygun olarak tutulup tutulmadığını, dernek tüzüğünde tespit edilen esas ve usullere göre ve bir yılı geçmeyen aralıklarla denetler. Denetim organı, denetim sonuçlarını bir rapor halinde temsil organına ve/veya toplandıği zaman genel kurula sunar.

Dernekler ve üst kuruluşlar, yıl sonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını, düzenleyecekleri beyanname ile her yıl Mart ayı sonuna kadar ilgili “ilçe kaymakamlığına” vermekle yükümlüdürler. Yabancı uyruklu derneklerin her altı ayda bir “kaymakamlığa” faaliyetleri ile ilgili faaliyet raporu sunmaları zorunludur. Yabancı uyruklu derneklere de altı ayda bir değil, tıpkı diğer dernekler ve üst kuruluşlar gibi yılda bir rapor sunma yükümlülüğü getirilmesi yerinde olacaktır.

Dernekler ve üst kuruluşların faaliyetlerinin “yasalara” uygun olup olmadığı, defterlerini ve kayıtlarını mevzuata uygun olarak tutup tutmadıkları ile ilgili denetimler, ilgili kaymakam tarafından yetkilendirilmiş müfettişlerce yapılır. Mali incelemeler için “Maliye İşleri ile Görevli Bakanlıktan” uzman personel talep edilebilir. “Kaymakamlığın” yapacağı denetimler en az yedi iş günü önceden derneklere yazılı olarak bildirilmelidir. “Kaymakamlığın” dernekler ve üst kuruluşlarda yapacağı denetimlerde, “kaymakamlığa” bildirilen en son resmi üye sayısı esas alınır. Denetim

sırasında görevli müfettişler tarafından “Dernekler Yasası’nın” 20/6. maddesi kapsamında istenecek üye sayısı, üyelerin tabiyeti, dernekle ilgili bilgi, belge ve kayıtların dernek yetkilileri tarafından verilmesi ve yönetim yerleri, müesseseler, şube, temsilcilik ve eklentilerine girilebilmesine olanak sağlanması zorunludur. Denetim sırasında tespit edilen mevzuata aykırılıklar “kaymakamlık” tarafından derneğe bildirilir ve 30 gün içerisinde aykırılığın giderilmesi istenir. Denetim sırasında müfettişler tarafından istenecek tüm belgelerin sunulması ve denetimi yapılan dernek veya üst kuruluşa ait her yere girilebilmesine olanak sağlanması zorunluluğu “yasadan” çıkartılmalıdır. Denetimin içeriği ve kuralları STÖ’lerde iç denetimin esas olduğu unutulmaksızın “yasa” ile açık şekilde belirlenmeli ve yapılacak değişiklikler hem STÖ’nün hem üyelerinin mahremiyetine saygı yükümlülüğü getiren uluslararası standartlarla uyumlu olmalıdır.

“Dernekler Yasası’nın” 21. maddesinde, her derneğin ve üst kuruluşun faaliyetlerini, gelir ve giderlerini, temsil organında görev alan kişileri, varsa şube ve temsilciliklerinin adres bilgilerini, faaliyetlerini ve üye listesini üyelerinin bilgisine getirme yükümlülüğüne yer verilmektedir. “Yasanın” 19. maddesinde ise, herhangi bir üyenin istemi üzerine, dernek yetkilileri tarafından her türlü bilgi, belge ve kaydın söz konusu üyeye verilmesi ve üyenin yönetim yerleri, müesseseler, şube, temsilcilik ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunluluğu düzenlenmektedir. STÖ’lerin hesapverebilirliği açısından söz konusu düzenlemeler yerindedir.

Kılavuz İlkelere göre; hem örgütlenme hakkı hem de özel hayata saygı hakkı ile bağdaşmayacağından STÖ’lere üyelerinin adlarını ve adreslerini açıklamaları yönünde genel bir yükümlülük getirilmemelidir. Ancak bunun bazı istisnaları vardır. Örneğin; dernek üyesi kişilerin, dernekteki görevleri (örneğin, yönetim organlarında yer almaları nedeniyle) nedeniyle üstlendikleri yükümlülükler gerektiriyorsa, kendilerinin üyeliklerinin açıklanması gerekebilir. Ya da siyasi partilerin kamu finansmanından yararlanabilmeleri üye sayılarına bağlanmışsa, bundan yararlanmak isteyen siyasi partilerden üye listelerini açıklamaları istenebilir. Veya bazı düzenleyici faaliyetler gerçekleştiren meslek

⁸⁴ Bu konu raporun “Bağış Toplama” bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

örgütlerinin üye listelerini açıklamaları beklenebilir. Ancak bunun gibi durumlarda dahi, listeye erişimi olan kişileri ve açıklanan detayları sınırlandırabilecek veri koruma ilkelerine uyulması zorunludur.⁸⁵ STÖ'lerin üye sayıları değişkenlik gösterebilir. STÖ'ler için belirlenmiş bir minimum üye sayısı varsa, STÖ'nün üye sayısının bu sayının altına düşmesi STÖ'nün otomatik olarak sona ermesine neden olmamalıdır. Ayrıca mevcut üye sayısının bilinmesi ve kaydının tutulması ile ilgili yasal yükümlülükler, kamu görevlileri tarafından üye listelerine erişim veya STÖ'lerin denetime tabi tutulması için kullanılmamalıdır.⁸⁶

Ancak, "yasanın" 20/6 maddesindeki, derneklerin üye listelerini "kaymakamlığa" sunma zorunluluğu getiren düzenleme, yukarıda değinilen uluslararası standartlarla uyumlu değildir. Maddeye göre; dernekler kayıtlı üyelerindeki değişiklikleri (yeni kayıt, istifa, ölüm, ayrılma vs.) en geç 6 ay içerisinde yenilemeli ve yazılı olarak eksilen ve yeni katılan rakamı "kaymakamlığa" sunmalıdır. Üye listesinin dernek yönetimi tarafından kapalı bir zarf içerisinde "kaymakamlığa" götürülür, hazırlanmış olan bu zarf "kaymakamlık" tarafından soğuk mühür vurularak damgalanır ve dernek yönetimine muhafaza edilmek üzere iade edilir. Dernek yönetimi damgalanmış bu zarfın kaybolmasından, açılmasından veya tahrip edilmesinden sorumlu tutulur. Bu yükümlülükler aykırılığının "kaymakamlık" tarafından tespit edilmesinde, "kaymakamlık" dernek yönetimini derhal görevden alır ve bir ay geçmemek kaydıyla dernek üyelerinden üç kişiyi dernek genel kurulunu toplamak amacıyla atar. Bu eylemden sorumlu tutulan yöneticiler ilk genel kurulda herhangi bir organda görev almak için aday olamazlar.

Derneklerin üye listelerini ve üye sayılarını "kaymakamlığa" sunmaları, kapalı bir zarfta sunuyor olsalar dahi problemlidir. Ayrıca bu düzenleme, denetim ile ilgili diğer düzenlemelerle birlikte düşünülmelidir. Müfettişlerin denetim sırasında her türlü belge ve kayıtla beraber üye listelerini de isteyebilecekleri akıldan çıkartılmamalıdır. "Yasadaki" düzenlemeler, derneklerin ve üyelerinin mahremiyetlerinin korunamaması, bu nedenle hem güvenliklerinin sağlanamaması hem örgütlenme özgürlüklerini kullanamamaları riski barındırmaktadır. Üstelik yükümlülüğe aykırılık durumunda uygulanacak yaptırım oldukça ağırdır ve derneklerin özerkliklerini zedeler niteliktedir. Üyelerin dernekle, üyelik veya üyelik kaydı ile ilgili yaşadıkları anlaşmazlıkları mahkemeye götürme imkanı bulunmaktadır. Örneğin; bir derneğin üyesi, o derneğin genel kurul toplantısında dernek üyesi

olmayan kişilere oy kullandırıldığını iddia ediyorsa bu konuda dava açabilir. Görüldüğü gibi bu uyuşmazlıkların çözümünde için kullanılacak yol, üye listelerinin kamu otoritelerine sunulması değil dava açılmasıdır. Suçların soruşturulmasında veya yukarıda verilen genel kurul örneği gibi örneklerde, sadece gereken kadar bilgi veri koruma ilkelerine uygun şekilde, yargıç kararıyla mahkeme ile paylaşılabilir. Sonuç olarak, üye listeleri ile ilgili düzenleme "yasadan" çıkartılmalıdır, uluslararası standartlar ile çatışmaktadır.

Dernekler ve üst kuruluşlar genel kurulu izleyen 15 gün içerisinde, temsil organı ve denetim organı ile derneğin diğer organlarına seçilen asıl ve yedek üyeleri "kaymakamlığa" bildirmekle yükümlüdür. Dernek ve üst kuruluşların organlarında, tüzüğünde ve merkez adresinde meydana gelen değişiklikler de "kaymakamlığa" bildirilmelidir. Merkez adresinde değişiklik yapılması halinde ilgili "kaymakamlık" sicil dosyalarını dernek veya üst kuruluşun merkez adresinin taşınacağı "ilçe kaymakamlığına" gönderir.

"Kaymakamlık" tespit ettiği "Dernekler Yasası'na" aykırılıkları ve/veya eksiklikleri dernek veya üst kuruluşu yazılı olarak bildirerek 30 gün içerisinde giderilmesini ve/veya düzeltilmesini ister. Bu sürede aykırılıkları düzeltmeyen ve/veya eksiklikleri gidermeyen dernek ve üst kuruluşlar hakkında sabit para cezaları uygulanır. "Yasada" öngörülen para cezaları dernekler ilgili genel kurullar, dernekler ve üst kuruluşların tutacağı kayıtlar, taşınmaz mal edinme, iç denetim, idarenin denetim yetkisi, bildirim yükümlülüğü, yurt dışından yardım alınması ve "bakanlık" izni, piyango bileti basma ve çekiliş düzenleme maddeleriyle ilgilidir. Para cezaları aykırılığın hangi maddeye karşı olduğuna göre bir aylık asgari ücretin 1/3'ü ile 1/10'u arasında değişmektedir. Öngörülen idari para cezaları, cezanın verilmesini takip eden ayın sonuna kadar "Devlet" bütçesinin ilgili gelir kalemine yatırılır. "Kaymakamlık" tarafından bu madde uyarınca verilen para cezaları kamu alacağı olup, "Kamu Alacaklarının Tahsili Usulü Yasası" kuralları uyarınca tahsil olunur.

Yabancı uyruklu dernekler için getirilen 6 ayda bir faaliyet raporu sunma zorunluğu "yasadan" çıkartılmalı,

⁸⁵ Guidelines, s.61-62, para. 167

⁸⁶ Guidelines, s.62, para. 168

tüm dernekler aynı denetim sürecine tabi olmalıdır. Denetim sırasında müfettişlere verilen yetkinin sınırları daraltılmalıdır. Üyelik liste ve sayısının “kaymakamlığa” sunulması düzenlemesinden vazgeçilmelidir.

F. KAMU KURULUŞLARI VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Günümüzde demokrasinin işleyişinde STÖ’ler büyük önem taşımaktadır. Yerel, bölgesel ve ulusal makamların ve uluslararası kuruluşların politikalarını oluştururken ve yürütürken STÖ’lerin konuyla ilgili deneyimlerinden ve uzmanlıklarından yararlanmaları oldukça önemlidir. STÖ’ler üyelerinin ve toplumun, sorunlarını ve çıkarlarını dile getirmelerini sağlayarak politikaların oluşturulmasına çok önemli katkılarda bulunurlar.⁸⁷ STÖ’lerin kamu hizmetlerinin sunumuna veya karar alma süreçlerine katılımı demokrasi için vazgeçilmezdir. Kamu hizmetlerinin planlanması ve sunulmasında kamu-STÖ işbirliği çok önemlidir. Kamusal politikanın amaçları ve bu kapsamda alınacak kararlarla ilgili ayrımcılık yapmaksızın STÖ’lerle diyalog kurulmalı ve her düzeyde STÖ’nün bu süreçlere etkili katılımı güvence altına alınmalıdır. STÖ katılımı toplum içerisinde mevcut olan görüşlerin çeşitliliğinin özgürce ortaya konulmasını sağlayacak şekilde gerçekleştirilmelidir. STÖ’lerin tüzüğünü, finansmanını veya faaliyet alanlarını etkileyebilecek yasal değişiklikler veya idarenin düzenleyici işlemleri ile ilgili tasarımlarda STÖ’lere mutlaka danışılmalıdır.⁸⁸

“Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası’na” göre oluşturulan “Dışilişkiler Amiri” kadrosunun “bakanlıklara” dağılımına “Bakanlar Kurulu” karar vermektedir. “Dışilişkiler Amiri”, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içerisinde “Bakanlığın” görev alanına giren konularda faaliyette bulunan birlik, dernek veya tüzel kişiliği haiz nitelikteki kamu kurum ve kuruluşlarını izler, değerlendirir ve uluslararası birlik ve derneklerin yasa, tüzük ve yönetmelikleri doğrultusunda gerekli göreceği yasal değişiklikler ile ilgili veya uygun göreceği diğer önerilerde ...” bulunur. “Dışilişkiler Amirinin” STÖ’ler ile ilgili görevlerini yürütürken uluslararası standartlara uygun şekilde hareket etmesi beklenmelidir. Örneğin, görevleri arasında sayılan “yasal değişiklikler” ile ilgili öneri geliştirme sürecine STÖ’lerin de mutlaka aktif şekilde dahil edilmesini sağlamalıdır.

STÖ’lerin sadece doğrudan kendilerini ilgilendiren “yasal değişiklikler” hakkında değil, tüm “yasal değişiklikler”

hakkında görüş sunması mümkündür. “Meclis İç Tüzüğü’nün” 85. maddesine göre, “Meclis Başkanlığına” verilen tasarı ve öneriler, “Meclis Başkanlığı” tarafından, verilmelerini izleyen on gün içinde, acil olanlar ise üç gün içinde, “Resmi Gazete’de” yayımlanmak suretiyle halkın bilgisine sunulur. Ancak, seçimlerin yenilenmesine ve ertelenmesine ilişkin karar tasarı ve önerileri veya yürürlükteki “yasalarda” basit ve daha çok biçimsel değişiklikler yapılmasını öngören ya da esastan değişiklik yapmayan maddi hataların düzeltilmesini içeren karar tasarı ve önerileri gibi bazı tasarı ve öneriler bunun dışında tutulmuştur. İçeriği daha önce halkın bilgisine sunulmuş tasarı ve öneriler de “Danışma Kurulunun” önerisi uyarınca, “Meclis Genel Kurulu” tarafından halkın bilgisine sunulmasına gerek olmadığı kararlaştırıldığı takdirde, yeniden halkın bilgisine sunulmaz. İçeriği daha önce halkın bilgisine sunulmuş; ancak “Başbakan” tarafından geri alınan tasarıların, yeniden aynı gerekçe ve içerikle “Meclise” sunulması halinde, bu tasarıların da halkın bilgisine yeniden sunulmasına gerek yoktur. Bu durumlarda önceden gönderilen görüşler geçerli sayılır. Bu kural “yasa önerileri” için de geçerlidir. Gerçek veya tüzel kişilerin “yasa tasarı ve önerilerine” ilişkin görüşlerini en geç yirmi gün içinde “Meclis Başkanlığına” sunmaları gerekmektedir. Ancak bu süre acil olarak sunulanlar için yedi gündür. “Yasa tasarı ve önerileri” ile ilgili olarak gerçek veya tüzel kişilerden gelen görüşler, “Meclis Başkanlığı” tarafından doğrudan tasarı ve önerilerin ait olduğu komitelere iletilir. STÖ’lerin “yasa” yapım süreçlerine katılımının önünü açan düzenleme olumludur. Ancak görüş sunma süresinin, özellikle temel “yasalar” (örneğin “Ceza Yasası” gibi) söz konusu ise, yeterli olup olmadığı gözden geçirilmelidir. Ayrıca STÖ’lerin sundukları görüşlerin sunulmakla kalmaması, dikkate alınması sağlanmalıdır. Aksi halde düzenleme kağıt üzerinde kalacaktır.

Kıbrıs’ın kuzey kesimi mevzuatında STÖ’ler ile işbirliği

⁸⁷ Sivil Toplumun Karar Verme Sürecine Katılımıyla İlgili İyi Uygulama Örnekleri (Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process), CONF/PLE(2009)CODE1, The Conference of International Non-governmental Organisations of the Council of Europe, 01.10.2009, s. 5.

⁸⁸ Rec(2007)14 and Explanatory Memorandum, s. 16, para 76-77.

yapılması gerekliliğini düzenleyen çok sayıda “yasa” vardır. Ancak bunların hiç birinde bu işbirliğinin şartları, içeriği vb. hususlara yer verilmemektedir. “Kamu kuruluşları” ve STÖ’ler arasında işbirliğini düzenleyen “yasalardan” bazılarında aşağıda yer verilmektedir. Görüleceği gibi, aşağıda yer verilen “yasaların” pek çoğunda “teşvik etmek” ya da “işbirliği sağlamak” gibi muğlak ifadeler yer almaktadır. STÖ’lerin politika oluşturma, kamu hizmetlerine katılma ve karar alma süreçlerine dahil olmasının garanti altına alınması için “yasalardaki” muğlak ifadeler yerine, somut, kamu kuruluşlarını bağlayan ve STÖ’lerin sürece dahil olmasını “kamu görevlilerinin” keyfiyetine bırakmayan düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. “Yasaların” bir kısmında STÖ’lerin ilgili “yasa” kapsamında oluşturulan danışma kurulu vb. dahil edilmesi yönünde düzenlemeler bulunmaktadır. STÖ’lerin danışma organlarında yer alması güvence altına alınmamakta ve idareye bu noktada oldukça geniş bir takdir alanı bırakılmaktadır. STÖ’lerin politika ve karar süreçlerinin her seviyesinde aktif katılımlarının sağlanması için mevzuat karar alma süreçlerinin hepsinde danışma organlarının oluşturulmasını zorunlu tutmalı ve organların oluşumunda geçerli olacak kuralları yoruma açık bırakmayacak biçimde düzenlemelidir.

- “Belediye Başkanlarının” görev ve yetkileri “Belediyeler Yasası’nda” düzenlenmektedir. Bu “yasaya” göre, “Belediye Başkanlarının” görevleri arasında “Belediye hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla belediye hizmetlerine gönüllü katkı yapacak mahalle ve semt ölçeğinde derneklerin kurulmasını teşvik etmek; mevcutlarla işbirliğini sağlamak” da vardır.

- “Çalışma Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası’na” göre “Çalışma Dairesi’nin” görevlerinden biri de “İşgücü, tam çalışma, iş ve meslek eğitimi, niteliksiz işçilere meslek kazandırma, nitelikli işgücünü artırma ve nitelikli işçileri iş başında yetiştirme, işgücü kabulü ve ihracı konularında gerekli planlama, programlama ve uygulama hizmetlerini düzenlemek ve yürütmek; yerli ve yabancı kamu ve özel kurum ve kuruluşları ile mesleki kuruluş, birlik ve derneklerin tesis, kaynak, personel ve araç-gereç gereksinimlerini saptamak ve gerektiğinde bu kuruluşlar ile plan ve program uygulamaları bakımından işbirliği ...” yapmaktır.

- “Çevre Yasası’na” göre, çevrenin korunmasına ilişkin temel ilkeler arasında, çevreyle ilgili karar alma sürecinin şeffaflığı ve bu sürece “kamu kurum ve kuruluşları”, STÖ’ler ve halkın katılımının sağlanmasıdır. Çevreyi korumak ve bu “yasada” belirtilen önlem ve kurallara uymak, idare, yönetim,

meslek odaları ve sivil toplum örgütleri de dahil, tüm gerçek veya tüzel kişilerin görevidir. Atık Yönetim Planı, “Çevre Koruma Dairesi” tarafından, “belediyeler” ve diğer ilgili STÖ’ler ile istişare halinde hazırlanır ve onay için “Bakanlar Kuruluna” sunulur. Çevreyle ilgili önemli etkileri olabilecek plan ve programların hazırlanması sırasında ve bunların hazırlanmasından sorumlu ve yetkili kurumlara stratejik çevresel değerlendirmenin yapılmasında ve gereklerinin yerine getirilmesinde destek vermek üzere bu “yasa” altında çevre ve sürdürülebilir kalkınma konusunda yetkili ve sorumlu kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin katılımı ile bir Danışma Kurulu oluşturulur. Kurulun verdiği karar bağlayıcı değildir. “Çevre Koruma Dairesi”, özellikle bilgiye erişimin, karar alma sürecine katılımın ve çevre konularında yargıya erişimin sağlanmasında ve bilgiye ulaşmada kamuoyuna destek sağlar ve yol gösterir. Diğer “kamu kurum ve kuruluşları” ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içerisinde çevre bilincini geliştirmek ve farkındalık yaratmak için çalışır, medyayla aktif işbirliği yapar, çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili müfredat ve eğitim programları hazırlar, araştırma ihtiyacı olan alanlarda üniversiteleri bilimsel araştırma yapmaya ve çevre çalışmalarına ilgili fakülte veya enstitüler kurmaya teşvik eder.

- “Engellileri Koruma, Rehabilitasyon ve İstihdam Yasası’na” göre istihdam olanağı bulunmayan engelliler için, bu amaca yönelik faaliyet yürüten dernek, federasyon ve vakıflarla işbirliği yapılır.

- “Kadın Çalışmaları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası’nda”, “Dairenin” başlıca görevleri arasında; görev alanına giren konularda tüzel kişiler, birlikler, dernekler ve diğer gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak, ayrıca kadınların aile içi ve sosyal yaşamdan kaynaklanan sorunlarının çözümüne yardımcı olmak üzere bu alanda hizmet veren tüzel kişiler ile dernekleri, birlikleri ve gönüllü kuruluşları teşvik etmek, bunlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak da düzenlenmiştir. “Yasanın” amaç ve ilkelerine uygun olarak yapılacak çalışmalara etkinlik kazandırmak, yapılacak çalışmaların ve uygulamaların bir bütünlük içerisinde olmasını sağlamak ve “Kadın Çalışmaları Dairesinin” görevlerinin yürütülmesine katkı sunmak üzere tavsiye nitelikli karar üretecek bir Danışma Konseyi oluşturulur. Danışma Konseyi üyeleri arasında, “Birlikler ve Dernekler Yasası tahtında oluşmuş, amaç ve faaliyetleri kadın sorunlarına yönelik olan veya başka alanlardaki çalışmaların yanı sıra kadın sorunları konusunda da faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin

arasında, “Birlikler ve Dernekler Yasası tahtında oluşmuş, amaç ve faaliyetleri kadın sorunlarına yönelik olan veya başka alanlardaki çalışmaların yanı sıra kadın sorunları konusunda da faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin birer temsilcisi” de yer alır. Danışma Konseyinin almış olduğu kararlar tavsiye nitelikli olup, “Daire” bu “yasa” ile verilen görevleri yürütürken Danışma Konseyince üretilen kararları dikkate alır. Danışma Konseyi, “Dairenin” görev ve yetki alanına giren alanlarda vizyon, hedef ve stratejilerin belirlenmesinde, politika, plan, program ve projelerin geliştirilmesi konularını görüşür ve gerektiğinde tavsiye nitelikli karar üretir. “Yasa” kapsamındaki icraatlar ile program uygulanmaları hakkında görüş ve/veya önerilerini içeren raporlar hazırlar ve “Daireye” önerilerde bulunur. “Dairenin” görevlerini yerine getirmesinde verimliliğin ve etkinliğin sağlanması yönünde işbirliği yapar ve “Dairenin” ihtiyaç duyduğu alanlarda uzmanlık katkısı sağlar.

- “Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) Yasası”, ilgili STÖ’ler ile işbirliği içerisinde yurtdışında faaliyet göstermesini Ajansın görevleri arasında düzenlemiştir.

- “Kültür Dairesi, Kültür Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası’na” göre, güzel sanatların çeşitli dallarında kurulan amatör ve yarı amatör derneklerin çalışmalarına yardımcı olur ve destekler.

- “Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası’na” göre “Daire, hizmet alanlarına giren konularla ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları ile daireler ve yerel yönetimler, üniversiteler, kamu ve özel bankalar, yasa ile veya Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulan veya oluşturulacak olan kurullar ile sivil toplum örgütleri arasında uyum sağlamak ve bu kuruluşların görevlerini tam olarak ve etkin bir biçimde yerine getirmelerini sağlamak amacıyla gerekli önlemleri almakla sorumludur.”

- “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası’na” göre “Yönetici Şirket; Bu Yasaya ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yasa ve mevzuatlarına uygun olarak kurulmuş, Teknoloji Geliştirme Bölgesinin yatırım, yönetim, denetim ve işletmesinden sorumlu, kâr amacı gütmeyen şirketi anlatır.” Yönetici Şirkete sanayi ve ticaret odaları, yerel yönetimler, bankalar, finansman kurumları, yerli ve yabancı özel hukuk tüzel kişileri, AR-GE ve teknoloji geliştirme ile ilgili vakıf ve dernekler ve ilgili kamu kuruluşları kurucu

olarak ya da sonradan ortak olarak iştirak edebilirler. Yönetici Şirket ortakları, sermaye katkı payları oranına göre Şirket Yönetim Kurulunda temsil edilirler. Üretici şirketler ise, Teknoloji Geliştirme Bölgesi içinde, bu “yasanın” amacına uygun olarak faaliyette bulunmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce kurulan, AR-GE ve/veya AR-GE’ye dayalı üretim faaliyetlerinde bulunan kuruluşlardır. Bu “yasa” kapsamında Bölgenin kurulması için yapılacak yatırımlar ile Bölgede faaliyette bulunacak Üretici Şirketlerin yapacağı yatırımlara, “Teşvik Yasası” kapsamındaki teşviklere ilave teşvikler de uygulanır. Bölgede yer alan özel ve tüzel kişilere ait üretici şirketlerin alacakları patentlere ilişkin tüm gelirler, beş yıl süre ile her türlü vergiden muaf tutulur. Yönetici şirket, bu “yasanın” uygulanması ile ilgili işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. Bölgede yer alan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve AR-GE’ye dayalı üretim faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları, faaliyete geçmesinden itibaren beş yıl süreyle gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır. Belirtilen süreler “Bakanlar Kurulu” tarafından, gerekli görüldüğü takdirde uzatılabilir.

- “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası” gereğince, hizmet alanı ile ilgili konularda uluslararası ve yerel örgütlerle işbirliğinde bulunur. Ayrıca, “Dairenin” görev alanına giren konularda, resmi ve/veya özel kurum ve kuruluşların yaptığı çalışmaları, aldığı kararları, çıkarılan “yasaları” takip eder, gerektiğinde ilgili mercilere görüş sunar. “Daire” hizmetleri, şubeler aracılığıyla yürütülür. Ekonomi, Planlama ve Eğitim Şubesinin görevleri arasında, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının oluşturulması için “kamu ve kamu dışı kuruluşlara ve yerel yönetimlere” bilgi ve eğitim desteği sağlamak; “yasalarla” verilen hakların tam ve eşit bir biçimde kullanılabilmesi için kamuoyu oluşturmak, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, eğitim, siyaset, kültür, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddetin son bulması için faaliyet gösteren STÖ’ler ile birlikte farkındalık artırıcı kampanya, atölye, eğitim seminerleri vb. çalışmalar yapmak; üniversitelerin kadın araştırmaları bölümleri ve insan hakları konusunda faaliyet gösteren STÖ’ler başta olmak üzere, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışma yapan kurumların ortak projeler etrafında bir araya gelmesini sağlamak, gerekli durumlarda bu kurumlardan hizmet alımı yapmak, bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan belge ve yayınları izlemek, veri toplamak ve bilgi havuzu oluşturmak;

“Dairenin” görev alanına giren konularda istatistikleri derlemek, veri toplamak ve veri sonuçlarına göre gerekli çalışmaların başlatılmasını sağlamak, önlemlerin alınmasını takip etmek, bu amaçla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, bilgi alış-verişinde bulunmak yer almaktadır. “Şiddeti Önleme ve Ayrımcılıkla Mücadele Şubesinin” görevlerinden biri de, şiddet ve ayrımcılığı önlemek için gerekli çalışmaları yaparken yerel yönetimlerle işbirliği yapmak, gerçek ve tüzel kişiler ile gönüllü kuruluşları teşvik etmek ve koordinasyonu sağlamaktır. “Yasa”, “İçişleriyle Görevli Bakanlık”, “Eğitim İşleriyle Görevli Bakanlık” ve “Maliye İşleriyle Görevli Bakanlıkta” toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamalarının yerel ve genel düzeylerdeki plan ve programlara aktarılmasını sağlamakla görevli Cinsiyet Odak Noktaları Personellerine dair düzenlemeler içermektedir. Söz konusu personel, görev aldığı “bakanlığın” alanına giren konularda, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı plan ve projelerin geliştirilmesi için STÖ’ler, özel ve tüzel kişiler ile işbirliği yapar. Bu “yasa” kapsamında şiddetin önlenmesi ve önleyici müdahale programlarının uygulanmasının izlenmesi için oluşturulan Şiddeti Önleme ve Danışma Merkezleri, kadına yönelik şiddetin sonlandırılması için çalışan ilgili STÖ’ler ile işbirliği yapar. “Yasaya” göre ilçe ve/veya şehirlerde STÖ’ler tarafından Sığınma Evi açılabilir. STÖ’lerin açacağı Sığınma Evleri için gerekli açılış izni, denetim, devir, açılış izninin iptali gibi hususlar tüzükle düzenlenir. Toplumsal cinsiyet eşitliği konularında STÖ’lerin ürettiği plan ve projelerin kamu politikalarına yansıtılması ve “Daire” tarafından yürütülecek hizmetlerin etkin bir şekilde izlenmesi ve denetlenmesi amacıyla faaliyetler yürütmek üzere Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Danışma ve İzleme Konseyi kurulur. Konsey üyeleri arasında, toplumsal cinsiyet eşitliği ve/veya kadın hakları ve/veya insan hakları konusunda uzmanlaşmış, en az iki yıldır faaliyet gösteren, üye sayısı asgari 30 olan STÖ’lerden birer temsilci de bulunur. Danışma ve İzleme Konseyine aday göstermek isteyen STÖ’ler “yasada” belirtilen niteliklere haiz olduklarını gösteren belgeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki faaliyetlerini gösteren iki yıllık raporu ve bu faaliyetlere ilişkin harcamaları içeren raporu da ekleyerek başvuru yaparlar. “Dairenin Müdürü, Daire Şube Amirleri” ile birlikte Konseye katılmak için aday gösteren örgütlerin gerekli niteliklere sahip olup olmadıklarını değerlendirir ve sonucu ilgililere yazılı olarak bildirir.

•“Trafik Hizmetlerinin Planlanması, Koordinasyonu ve Denetimi Yasası” uyarınca kurulan Trafik ve Ulaştırma Hizmetleri Komisyonunun üyeleri arasında, trafik

kazalarını önleme amaçlı derneklerden üye sayısı en fazla olan iki derneğin başkanı da yer alır.

•“Turizm Gelişim Yasası” uyarınca oluşturulan Kurulun üyeleri arasında, çevre alanında faaliyet gösteren en çok üyeye sahip STÖ’den bir temsilci de yer alır. Kurul, STÖ’ler ile işbirliği halinde çalışarak projeler hazırlayıp bunları uygulamak veya uygulanmasını sağlamakla görevlidir.

•“Tüketicileri Koruma Yasası’na” göre, tüketici örgütü, sadece tüketicinin haklarını korumak amacıyla kurulmuş olan, hiçbir ticari faaliyette bulunmayan ve hiçbir ticari kuruluşla bağı bulunmayan birlik, dernek veya vakfı anlatır. Bir birlik veya derneğin bu “yasa” amaçları bakımından tüketici örgütü sayılabilmesi ve Tüketici Konseyi ile Mal ve Hizmetler Hakem Heyetinde görev alabilmesi için her yıl “kaymakamlıkça” yenilenen kayıt belgesi ile kuruluş amacına uygun faaliyet gösterdiğini ve kuruluş tüzüğünde öngörülen gerekleri yerine getirdiğini gösteren “kaymakamlıkça” düzenlenmiş belgeyi ibraz etmesi gerekir. Birlik veya derneğin tüzel kişilik olarak kendisinin veya bünyesindeki herhangi bir organın, herhangi bir ticari şirket kurması veya şirkete ortak olması halinde böyle bir birlik veya dernek Tüketici Konseyinde ve Mal ve Hizmetler Hakem Heyetinde görev alamaz. Tüketicinin karşılaşması muhtemel sorunlarının giderilmesine, gereksinimlerinin karşılanmasına, sağlık, güvenlik ve ekonomik çıkarlarının korunmasına ilişkin araştırmalar yapmak, diğer gelişmiş ülkelerde tüketici lehine gelişen politikaları takip etmek, ülkemizde alınabilecek önlemlere ilişkin öneriler hazırlayıp ilgili “bakanlığa” sunmak ve tüketici bilincinin geliştirilmesi için eğitim programlarına bu konuda yer verilmesi ve eğitici etkinliklerin düzenlenmesi yönünde girişimlerde bulunmak gibi görevleri yürütmek üzere bir Tüketici Konseyi oluşturulur. Tüketici örgütlerinden birer temsilci de bu Konseyde yer alır. Ancak tüketici örgütü sayısı üçten fazla ise, kendi aralarında belirleyecekleri toplam üç temsilci Konseye üye olur. Tüketiciler ve satıcılar arasında, ticari işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkları çözümlenmek amacıyla bir Mal ve Hizmetler Hakem Heyeti kurulur. En çok üyeye sahip tüketici örgütü temsilcisi, Heyetin üyeleri arasında yer alır.

•“Tütün Ürünlerinin Zararlarından Korunma ve Denetim Yasası” uyarınca Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu ile özel televizyon kuruluşları ve radyolar,

ayda en az doksan dakika tütün ürünleri alışkanlığının zararları konusunda uyarıcı, bilgilendirici ve eğitici nitelikte yayınlar yapmak zorundadır. Bu programlar, ilgili STÖ'lerin de görüşleri alınarak hazırlatılır.

Kıbrıs'ın kuzey kesimindeki meslek örgütlerinin bazılarının teşkilat "yasalarında", söz konusu meslek örgütü ile STÖ'lerin ilişkilerine dair düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemelerin hayata geçip geçmediğinin ve eksikliklerin tespiti ile uygulamada yaşanan sorunların ve ihtiyaçların tespiti yapılmalıdır. Bu sayede, meslek örgütleri ile STÖ'ler arasındaki ilişkinin ve işbirliğinin güçlendirilmesi için ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerin neler olduğu ortaya çıkacak ve gereken değişikliklerin yapılması için olumlu bir adım atılabilecektir.

- "Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yasası'nda", "Diğer meslek odaları, birlikler, sivil toplum örgütleriyle ve halkla ilişkileri düzenlemek ve geliştirmek" Birliğin ve aynı zamanda yönetim kurulunun görevleri arasında düzenlenmiştir. Birliğin üyesi odaların da "Odanın amaçlarını gerçekleştirmek, üyelerini sosyal ve ekonomik yönden geliştirmek için diğer meslek odaları, birlikler ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak" görevi vardır.

- "Kıbrıs Türk Rehberler Birliği Yasası", Kıbrıs Türk Rehberler Birliği'nin (KITREB) görevlerinde arasında, STÖ'ler ile müşterek çalışma yürüterek, turizm politikalarının belirlenmesi ve gerçekleştirilmesine katkıda bulunmayı da düzenlemiştir.

- "Kıbrıs Türk Tabipler Birliği Yasası'na" göre, Birlik sağlıkla ilgili dernek, meslek kuruluşu veya buna benzer kuruluşlara, olanakları ölçüsünde yardımda bulunabilir, uluslararası benzeri meslek kuruluşlarına üye olmak için girişimlerde bulunabilir ve üye olabilir. Birlik ve Odalar, aynı alanlarda faaliyet gösteren başka mesleki kuruluşlarla, uygun gördükleri konularda işbirliği yapabilirler. Faaliyet alanlarına giren konularda araştırma ve geliştirme çalışmalarında bulunabilirler.

G. FAALİYETLER

AİHS'de düzenlenen örgütlenme özgürlüğü, örgütün kurulması ile sınırlı değildir. Örgütün varlığını sürdürmesini ve etkili şekilde faaliyet gösterebilmesi

için ifade özgürlüğünü kullanmasını da içermektedir. Örgütlenme özgürlüğü alanında devletin en temel yükümlülüğü örgütlenme özgürlüğünü kullanmak isteyen kişilere veya kurulmuş olan bir örgütün faaliyetlerine müdahale etmemektir.⁸⁹ Örgütlenme özgürlüğü şiddete teşvik etmeyecek veya bu yönde bir çağrı içermeyecek şekilde ve AİHS tarafından öngörülen demokrasi ve insan hakları ilkeleri ile uyumlu faaliyetler çerçevesinde kullanılmalıdır. Örgütlenme özgürlüğünün kullanımında örgütlere tam bir özerklik sağlanmalı, örgütlerin özerk bir şekilde faaliyet yürütmesini olanaklı kılabacak yasal veya idari tüm düzenlemeler hayata geçirilmelidir.⁹⁰

"Dernekler Yasası'na" göre; ulusal güvenlik, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla dernek veya üst kuruluşlar haklarında "İçişleri ile Görevli Bakanlığın" veya "kaymakamlığın" talebiyle dava açılabilir. Açılacak davada mahkeme, derneğin veya üst kuruluşun kapatılmasına karar verebilir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma da dahil gerekli gördüğü bütün önlemleri alabilir. Düzenlemede geçen "genel ahlak" ifadesi muğlaktır, içinin nasıl doldurulacağı belirsiz olduğundan keyfi uygulamalara imkan sağlama riski taşımaktadır.

"Dernekler Yasası'nda" dernek ve üst kuruluşların faaliyetlerine yönelik bir sınırlandırma bulunmamaktadır. "Yasada", uluslararası faaliyetlere ilişkin özel bir düzenlemeye yer verilmiştir, buna göre; dernekler ve üst kuruluşlar, tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere uluslararası faaliyette veya işbirliğinde bulunabilirler yurt dışında temsilcilik veya şube açabilir veya yurt dışında kurulmuş dernek veya üst kuruluşlara üye olabilirler.

"Ceza Yasası'na" göre aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirenler yasa dışı cemiyet olarak kabul edilir:

- Kuruluşu veya propagandası ile veya başka yollarla "İhtilâl veya sabotaj ile Anayasal düzeni yıkmak; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin veya başka

⁸⁹ Harris, O'Boyle, Warbrick, s. 535.

⁹⁰ Lao People's Democratic Republic, CEDAW, A/60/38 part I (2005) 16, para. 112-113.

herhangi bir uygar ülkenin kurulmuş hükümetini veya organize yollarla "İhtilâl veya sabotaj ile Anayasal düzeni yıkmak; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin veya başka herhangi bir uygar ülkenin kurulmuş hükümetini veya organize edilmiş bir hükümeti şiddet veya kuvvet yolu ile yıkmak; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti mallarını veya başka ülkelerle veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti içinde yapılan ticaret ve sanat için kullanılan malları tahrip etmek veya zarara uğratmak" veya "genel bir greve gidilmesini sağlamak veya herhangi bir çeşit huzursuzluk yaratmak veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yıkıcılığı yaymak" fiillerinin işlenmesini savunan, teşvik veya tahrik eden özel veya tüzel bir kişi veya örgütle bağlantı veya herhangi bir şekilde ilişkili olan veya olduğu iddia edilen veya gösterilen tüzel kişilik kazansın veya kazanmasın herhangi bir kuruluş veya örgüt yasa dışı cemiyettir.

- Kuruluşu veya propagandası ile veya başka yollarla amacı "Ceza Yasası'ndaki" müfsit⁹¹ niyetlerden birini gerçekleştirmek olan veya olduğunu gösteren herhangi bir fiilin işlenmesini savunan veya teşvik eden tüzel kişilik kazansın veya kazanmasın herhangi bir kuruluş da "yasa dışı" cemiyet olarak kabul edilir. "Ceza Yasası'na" göre müfsit niyet; "Cumhurbaşkanına hakaret etmeyi ve Devleti aşağılamayı veya küçük düşürmeyi veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devletinin egemenliğinin değiştirilmesini veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlarını veya sakinlerini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Yasa ile kurulmuş başka herhangi bir organ veya kurumun yasal olmayan yollardan değiştirilmesini sağlamaya yönelik kışkırtmada bulunmayı veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hükümetini ve Devletin adalet ve yargı yönetimini aşağılamayı veya küçük düşürmeyi amaçlayan bir niyeti anlatır."

- "Amaçları arasında genel bir greve gidilmesini sağlamak veya herhangi bir çeşit huzursuzluk yaratmak veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yıkıcılığı yaymak bulunduğu veya bu amaçlarla kullanıldığı Bakanlar Kurulu emirnamesi ile yasa dışı ilan edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti içindeki veya dışındaki tüzel kişilik kazansın veya kazanmasın herhangi bir kuruluş veya örgütü anlatır."

"Ceza Yasası'na" göre, "yasa dışı cemiyet" herhangi bir "yasa dışı" cemiyetin şube, merkez veya komitesini ve bu "yasa dışı" cemiyetin çalıştığı ve onun yetkisi ile çalıştırılan herhangi bir enstitü veya okulu da içerir. "Yasa dışı" cemiyete üye olmak; "yasa dışı" cemiyette

görev yapmak; "yasa dışı" olduğu belirtilen ve yukarıda sayılan fiillerin herhangi birinin işlenmesini savunmak veya teşvik etmek; "yasa dışı" bir cemiyet için veya hesabına aidat, abone bedeli vermek veya bağışta bulunmak veya aidat, abone bedeli veya bağış verilmesini teşvik etmek; yasa dışı cemiyete ait propoganda niteliğinde yayınlar bulundurmaktır suçtur.

Görüldüğü üzere, "genel bir greve gidilmesini sağlamak" gibi nedenler dahi "yasa dışı" cemiyet olarak kabul için yeterli görülmüştür. Bu rapor kapsamında ele alınmamakla birlikte, sendikal özgürlükler örgütlenme özgürlüğü ile sıkı sıkıya bağlıdır. "Ceza Yasası'ndaki" bu düzenleme sendikaların tümünün "yasa dışı" ilan edilmesine zemin hazırlamaktadır. Aynı durum iş hukuku ve işçi hakları alanında faaliyet gösteren tüm STÖ'ler için geçerlidir. Ayrıca "yasada", "yasa dışı" cemiyete bağışta bulunmak veya bağış verilmesini teşvik etmek gibi fiiller suç olarak sayılmış. Bu düzenleme kişilere bağlantılı oldukları tüm STÖ'lerin "yasa dışı olup olmadıklarını bilme yükümlülüğü" getirmektedir. Üstelik bunu oldukça geniş ve belirsiz olan "yasa dışı" cemiyet tanımına dayanarak yapmaktadır. Böylesi bir yükümlülük kişilerin suçlanmaktan korktukları için sivil topluma uzak durmalarına neden olacaktır. "Ceza Yasası'ndaki ilgili maddelerin, STÖ'lerin özerkliğini etkilemeyecek ve kamuoyunda STÖ'leri "terörize" etmeyecek, uluslararası standartlara uygun ve belirsizlikten uzak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ile yakından ilintilidir ve STÖ'lerin önemli faaliyet konularından birisini oluşturmaktadır. AİHS'de toplanma ve dernek kurma hakkı aynı maddede düzenlenmektedir. AİHS'nin 11. maddesine göre, herkes barışçıl olarak toplanma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılması, yasayla öngörülen ve bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. "Anayasa'nın" 32. maddesinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı düzenlenmektedir. Maddeye göre,

⁹¹ Müfsit: Ortalığı karıştırıcı, arabozucu, bozguncu.

“Yurttaşlar, önceden izin almaksızın, silahsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir. Bu hak, kamu düzenini korumak için yasa ile sınırlanabilir.” Hakkın öznesi bakımından “Anayasa” ile AİHS uyumlu değildir. “Anayasa’daki” düzenlemenin tıpkı AİHS’deki gibi yurttaş olsun olmasın herkesi kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir.

“Anayasa’daki” değişiklik ihtiyacı yanında, toplanma ve gösteri hakkını düzenleyen temel yasa olan “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası” da hakkın kullanımını oldukça sınırlamıştır. “Anayasa’daki” ve “yasadaki” yaklaşım hem uluslararası hem de ulusal düzeyde ortaya çıkan yükümlülüklerle açık bir aykırılık oluşturmaktadır. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası’nın” 4. maddesinde “Her kim, bir umumi yerde bir toplantı veya bir gösteri yürüyüşü düzenlemek veya yapmak isterse, öncelikle bu hususta “kaymakama” bir dilekçe sunar” hükmü yer almaktadır. Görüldüğü gibi “Anayasa’dan” farklı şekilde “yasada” sadece yurttaşlar değil herkes hakkın öznesi olarak kabul edilmektedir. Ancak “yasa”, hakkı korumaktan ziyade kısıtlandırılmasına ilişkin düzenlemeler içerdiğinden, herkesi “yasa” kapsamına alması, herkesin hakkının korumasından ziyade herkesin kısıtlanabilmesi veya cezalandırılabilmesi anlamına gelmektedir. “Yasanın” neredeyse bütün hükümleri AİHS’e aykırıdır. Bu nedenle “yasanın” bir an önce yürürlükten kaldırılarak yerine toplanma özgürlüğünün sınırlamak yerine güvence altına alan bir yasal düzenleme yapılması gerekmektedir.

“Yasanın” 3. maddesine göre, kaymakam ilçe içinde herhangi bir yerde herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılışını düzenleyen genel veya özel nitelikte emirler çıkarabilir. Ancak bir kilise veya camide, kilise veya cami tarafından kabul edilmiş bulunan örf ve usul gereğince sadece dini bir merasimin düzenlenmesi amacıyla yapılan herhangi bir toplantı veya toplu halde yürüyüşe ilişkin emir çıkarmaz. “Yasanın” 4. maddesine göre kaymakam, “Bakanlar Kurulu” tarafından verilen genel veya özel direktiflere bağlı olarak, bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün asayişsiz olumsuz yönde etkileme olasılığı olmadığına kanaat getirdiği takdirde izin verebilir. Gösteri yürüyüşleri ile ilgili izin; gösteri yürüyüşünün amacını, geçebileceği yolları ve bu yollardan hangi saatlerde geçebileceğini ve “kaymakamca” uygun görülecek diğer koşulları kapsar. Toplantılar ile ilgili izin; toplantının amacını, yapılabileceği yeri ve hangi saatlerde veya saatler arasında yapılabileceğini ve “kaymakamca” konması uygun görülen diğer koşulları içerir. Ayrıca verilen izinlerde, iznin verildiği kişi veya kişilerin isim veya

isimleri de yer alır.

“Yasa” uyarınca izin verilen herkes, izinde belirtilen tüm koşulları yerine getirmekle yükümlüdür. “Bakanlar Kurulu” zaman zaman, “kaymakamlara” yetkilerini kullanmalarına ilişkin genel veya özel nitelikte direktifler verebilir. “Kaymakamların” bu gibi direktiflere uymaları zorunludur. “Kaymakam”, verdiği herhangi bir izni, herhangi bir zaman, iptal edebilir, geri alabilir veya değiştirebilir ve “Bakanlar Kurulu” tarafından kendisine böyle bir direktif verildiği hallerde, izni iptal eder, geri alır veya değiştirir. “Kaymakam” veya herhangi bir yetkili memur, düzenlenmesi veya yapılması için izin verilmemiş olan ya da verilmiş bir izinde belirtilen koşullardan herhangi birine uymayan gösteri yürüyüşünü ve toplantıyı durdurabilir ve dağılmasını emredebilir.

“Yasa’nın” 5. maddesine göre, “Bakanlar Kurulu” ve “kaymakam”, asayiş veya kamu güvenliği bakımından gerekli olduğuna inandığı herhangi bir zamanda bir emirname ile umumi yer olmayan herhangi bir yerde herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün veya herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüş türünün yapılmasını genel olarak veya belirli tarihlerde veya belirli bir süre içinde veya belirli saatler içinde veya belirli bazı koşullar dışında yapılmasını yasaklayabilir. “Bakanlar Kurulu’nun” yetki alanı Kıbrıs’ın kuzey kesiminin tümü iken “kaymakamın” ilçesidir. “Yasaya” göre “umumi yer”; herhangi bir yolu, pazar yerini, meydanı, sokağı, köprüyü veya halk tarafından “yasal” olarak kullanılan başka bir geçiş yerini ve ayrıca etrafının herhangi bir şekilde çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın, halkın ilgili zamanda paralı veya parasız olarak girebileceği üstü açık herhangi bir yeri kapsar, ancak herhangi bir binayı kapsamaz. “Kaymakam” veya herhangi bir yetkili memur, bu madde uyarınca verilen bir emre veya böyle bir emirde belirtilen koşullara aykırı olarak düzenlenen veya yapılmakta olan gösteri yürüyüşünü ve toplantıyı durdurabilir ve dağılmasını emredebilir.

Görüldüğü üzere, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılması “kaymakamın” iznine tabi kılınmıştır. Hakkın kullanılmasının bildirimle bağlanması dahi toplanma ve gösteri yürüyüşü hakkına aykırılık olarak kabul edilirken, izin şartı getirilmesinin uluslararası standartlara uygun olmadığı açıktır.⁹² İzin şartının “yasadan” çıkartılması gerekmektedir. “Yasada” düzenlenen ve “kaymakamlık” tarafından verilmesi öngörülen iznin gösteri yürüyüşünün

⁹² Ayata ve Karan, s. 128.

amacını, geçebileceği yolları ve bu yollardan hangi saatlerde geçebileceğini, toplantının amacını, yapılabileceği yeri ve hangi saatlerde veya saatler arasında yapılabileceğini ve “kaymakamca” konması uygun görülen diğer koşulları içermesi gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca “kaymakamlara” ve “Bakanlar Kuruluna” verilen emirname çıkarma yetkisiyle, hakkın kapsamının daraltılması veya kullanımının tamamen durdurulmasına imkan verilmiştir. AİHS’e göre; bu hakkın kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası’nda”, “Bakanlar Kurulu” ve “kaymakamlara” verilen sınırsız yetki hakkın kullanımını neredeyse imkansız hale getirmekte, “yasa” toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenebilmesini tamamen “Bakanlar Kurulunun” ve “kaymakamların” inisiyatifine bırakmaktadır. Verilen bu sınırsız yetkinin kaldırılması gerekmektedir.

“Yasada”, “kaymakamın” umumi yerlerde bir toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenlemek veya yapmak için başvuruda bulunan herhangi bir kişiden, uygun göreceği bir para miktarı için, kefilli veya keffilsiz, belirlenecek biçimde bir senet imzalamasını isteyebileceği düzenlenmiştir. Ancak “Bakanlar Kurulu” tarafından böyle bir senet imzalatması için direktif verildiği hallerde, “kaymakam” başvurucudan böyle bir senet imzalamasını istemek zorundadır. “Kaymakam”, verilen bir izindeki koşullardan herhangi birinin ihlal edildiğinin kanıtlanması üzerine, bu yolla imzalanmış bir senedin icra edilmesini emredebilir. Bu taktirde, söz konusu senetle yükümlülük altına giren kişi veya keffili, ödemekle yükümlü oldukları parayı hemen “kaymakama” ödemek zorundadır. Senet hemen ödenmezse, senet meblağı para cezası sayılır ve “Ceza Mahkemeleri Usulü Yasası’nın” cezaların infaz ve tahsiline ilişkin kuralları gereğince başvuru veya kefilinden hemen tahsil edilir. “Yasada”, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ne zaman yasadışı kabul edileceği ve “yasaya” aykırılıklara ilişkin suç ve cezalar öngörülmüşken ve bunlar dahi tartışmalıyken bir de başvurularda senet imzalama yükümlülüğü getirilmiştir. Bu düzenleme, toplanma özgürlüğüne ve uluslararası standartlarla açıkça aykırıdır ve yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

Beş veya daha fazla kişiden oluşan herhangi bir toplantı ile beş veya daha fazla kişiden ya da üç veya daha fazla taşittan oluşan herhangi bir gösteri yürüyüşü; izinsiz

veya verilen izin içerdiği koşullardan herhangi birine ya da verilen bir emre veya böyle bir emirde belirtilen koşullara aykırı olarak düzenlenir veya yapılırsa yahut dağılma emrine uymayı ihmal eder veya reddederse, böyle bir toplantı veya gösteri yürüyüşü “Ceza Yasası’na” göre “yasa dışı” sayılır. “Ceza Yasası’nın” 71. maddesinde, “yasa dışı” bir toplantıya katılan kişilerin hafif bir suç işlemiş olduğu ve bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları düzenlenmektedir. “Ceza Yasası” dışında, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası’na” aykırılık da suç oluşturmaktadır. “Yasanın” 8. maddesine göre, her kim “yasaya” aykırı davranırsa suç işlemiş olur ve mahkumiyeti halinde “yasanın” hangi maddesine aykırı davranılmışsa buna göre değişen miktarda para cezasına veya 1-3 yıl hapis cezasına ya da her iki cezaya birden çarptırılabilir. Bu yaptırımlar orantsızdır ve örgütlenme özgürlüğünü kullanmak isteyen kişiler açısından caydırıcı etki doğurmaktadır. Söz konusu yaptırımlarda kapsamlı değişikliğe gidilmesi gerekmektedir.

“Yasanın” 7. maddesi uyarınca, kolluk kuvvetleri, “yasa dışı” olan bir toplantıya veya böyle bir toplantının düzenlenmesine, yapılmasına veya yönetimine katılan tüm kişileri” tutuklama müzekkeresi olmaksızın, tutuklayabilir ve “yasa dışı” olan bir toplantıyı dağıtabilir ve dağıtmayı gerçekleştirmek amacıyla makul olan gerekli gücü kullanabilir. “Yasada”, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesi AİHS’e aykırı şekilde izne bağlanmıştır. İzin şartının gerçekleşmediği durumlarda veya verilen izin içerdiği koşullardan herhangi birine ya da verilen bir emre veya böyle bir emirde belirtilen koşullara aykırı olarak düzenlenen yahut dağılma emrine uyulmayan toplantı veya gösteri yürüyüşleri “yasa dışı” kabul edilmiştir. “Yasada” hakkın kullanımı tamamen “Bakanlar Kurulunun” ve “kaymakamların” inisiyatifine bırakılmış, herkesin keyfiyete açık bu inisiyatifte uygun davranması, aksi halde toplantının “yasa dışı” kabul edileceği ve ilgili tüm kişilerin kolluk tarafından tutuklama müzekkeresi olmaksızın tutuklanabileceği, toplantının dağıtılabileceği ve dağıtmayı gerçekleştirmek amacıyla “makul ve gerekli” gücün kullanılabilmesi düzenlenmiştir. Belirtilen yetkiler kolluk güçlerine “yasa dışı” gördüğü her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşünü dağıtma ve ilgili kişileri müzekkeresiz tutuklama yetkisi vermektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerini “yasa dışı” hale getiren başta izin şartı olmak üzere diğer tüm durumlarda değişikliğe ihtiyaç vardır. Bununla beraber kolluk güçlerine verilen bu tür yetkilerin de yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

“Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası’nda” bazı istisnalara yer verilmiştir. “Yasada” öngörülen kuralların hiçbiri, bir kilise veya camide, kilise veya cami tarafından kabul edilmiş bulunan örf ve usul gereğince sadece dini bir merasimin düzenlenmesi amacıyla yapılan herhangi bir toplantı veya toplu halde yürüyüşe uygulanmaz. “Bakanlar Kurulu”, bir emirname ile zaman zaman herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüşü türünü veya herhangi bir genel veya belirli sınıfa mensup kişileri, emirnamede konacak kayıt ve şartlara bağlı kalınması koşulu ile bu “yasanın” herhangi bir kuralının uygulanmasından bağışık tutabilir ve aynı biçimde bu gibi bir emirnameyi değiştirebilir veya yürürlükten kaldırılabilir. Böyle bir emirname yapıldığında, değiştirildiğinde veya yürürlükten kaldırıldığında “Resmi Gazete’de” yayınlanır. “Bakanlar Kuruluna” verilen bazı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ve kişilere bağışıklık tanınarak ayrıcalık tanıma yetkisinin kabulü mümkün değildir. Bu düzenlemenin yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

A. SONUÇ

Kıbrıs'ın kuzey kesimini örgütlenme özgürlüğünü güvence altına alan başlıca sözleşmelerden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ini usulüne uygun bir şekilde onaylamış ve "Anayasa'nın" 90. maddesi doğrultusunda söz konusu sözleşmeler Kıbrıs'ın kuzey kesimi mevzuatının bir parçası haline gelmiştir. Bu sözleşmelerin yanı sıra Kıbrıs'ın kuzeyinde yürürlükte olan yasal mevzuatta örgütlenme özgürlüğünü, sivil toplumu ve STÖ'leri doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren çok sayıda yasal düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin bir kısmı uluslararası standartlar ile uyumlu iken bir kısmı standartlar ile uyumsuzdur. Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olası bir hukuki reform çalışmasında dikkate alınacak öncelikli standartlar yukarıda bahsi geçen sözleşmelerde yer alan standartlar olmalıdır. Ayrıca böyle bir reform çalışmasına STÖ'lerin aktif katılımı sağlanmalıdır.

Yasal mevzuattaki en büyük problemlerden ve bu çalışmanın en büyük zorluklarından biri, STÖ'ler ile ilgili düzenlemelerin sistematik olmaktan çok uzak olmasıdır. 2016 yılı Mayıs ayında yürürlüğe giren "Dernekler Yasası" günümüz ihtiyaçlarına ve uluslararası standartlara en yakın "yasa" olmakla birlikte, bu "yasanın" dahi eksiklikleri ve değiştirilmesi gereken bölümleri mevcuttur. Vakıflar ile ilgili mevzuatın yetersizliği ve belirsizliği, örgütlenme özgürlüğü bakımından ciddi bir sorundur. Hayır kurumları ile ilgili düzenlemeler, örgütlenme özgürlüğü bakımından farklı örgütlenme biçimlerinin mümkün kılması bakımından olumlu olmakla birlikte, muğlak ve keyfilğe imkan vermeden hayata geçmesi mümkün gözükmemektedir. Kıbrıs'ın kuzey kesiminin mevzuatının geneline ilişkin problemlerden biri de yabancı kavramının tanımına ilişkin bir birliğin söz konusu olmaması ve yabancılara ilişkin ayrımcı düzenlemelerdir. Mevzuatta STÖ'ler ile işbirliği yapılması gerekliliğini düzenleyen çok sayıda "yasa" vardır. Ancak bunların hiç birinde bu işbirliğinin şartları, içeriği vb. hususlara yer verilmemektedir. İlgili düzenlemelerin pek çoğunda "teşvik etmek" ya da "işbirliği sağlamak" gibi muğlak ifadeler yer almaktadır. STÖ'lerin politika oluşturma, kamu hizmetlerine katılma ve karar alma süreçlerine dahil olmasının garanti altına

alınması için "yasalardaki" muğlak ifadeler yerine, somut, kamu kuruluşlarını bağlayan ve STÖ'lerin sürece dahil olmasını kamu görevlilerinin keyfiyetine bırakmayan düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. STÖ'lerin bazı şartlarda vergi, resim, harç vb. yükümlülüklerden muaf tutulabileceğine ilişkin yasal düzenlemeler mevcut olmakla birlikte, bu düzenlemeler çok dağınıktır ve STÖ'lerin tümüne hakim olmaları neredeyse imkansızdır.

Sadece yeni "Dernekler Yasası" ile mevzuattaki sorunların çözülmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Yasal düzenlemelerin bütüncül bir bakış açısıyla, çağdaş ve uluslararası standartlara uygun şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. STÖ'lerle ilgili düzenlemelerin mevzuatta tek bir yerde toplanması düşünülmeli, en azından bu düzenlemelerin hukukçu olmayanlar tarafından da anlaşılabilirliği şeklinde, devamlı güncellenen ve STÖ'lerin kullanımına sunulan rehberler hazırlanmalıdır. Aksi hal, sivil toplumun gelişmesinin ve STÖ'lerin faaliyet yürütmesinin önünde ciddi bir engel oluşturmaya devam edecektir.

B. ÖNERİLER

Mevzuata ilişkin problemleri "temel yasalar" üzerinden ele aldığımızda yapılacak başlıca değişiklik önerileri şunlar olabilir:

"Anayasa"

1. "Anayasa'nın" 11. maddesi, "Anayasa'da" tanınan tüm temel hak ve özgürlüklerle ilgili genel sınırlama nedenlerini içermektedir. Madde metnindeki "gibi nedenlerle" ifadesinden anlaşıldığı üzere sınırlama nedenlerinin ucu açıktır. Ayrıca, hak ve özgürlükleri düzenleyen hemen her maddede de ayrı ayrı sınırlama nedenleri sayılmıştır. Hangi durumda genel hangi durumda özel sınırlama nedenlerinin uygulanacağı belirsizdir. "Anayasa Mahkemesi'nin" ilgili kararları da bu konuyu çözüme kavuşturacak tutarıktan uzaktır. Bu nedenle "devlete" temel hak ve özgürlükleri sınırlama konusunda, ucu bucağı belli olmayan neredeyse sonsuz bir takdir yetkisi tanınmıştır. "Anayasa'da" düzenlenen temel hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlama rejiminin özgürlükçü bir bakış açısıyla ve keyfilğe yer vermeksizin uluslararası standartlara uygun şekilde düzenlenmesi yerinde olacaktır.

2. "Anayasa'nın" 33. maddesi sadece yurttaşları örgütlenme hakkının öznesi olarak kabul etmektedir. Madde, yurttaş olmayanları hakkın öznesi olarak

kabul etmemesi bakımından uluslararası insan hakları standartlarına aykırıdır, değiştirilmesi yerinde olacaktır.

3. “Anayasa’nın” 33. maddesinde sadece derneklerden bahsedilmektedir. Maddenin örgütlenme özgürlüğüne uygun olarak, sadece dernekleri değil vakıf, platform, ağ, grup, inisiyatif vb. başka örgütlenme biçimlerini de açıkça kapsayacak biçimde genişletilmesi, maddeyi AİHS’nin 11. maddesi ve ilgili içtihat ile uyumlu hale getirecektir. Maddede tek tek örgütlenme türlerine yer verilmesi yerine, kapsayıcı şekilde sadece “örgüt” ifadesinin kullanılması uygun olacaktır.

4. “Anayasa’nın” 33. maddesi yargıç kararı olmaksızın, derneklerin faaliyetten alıkonulmasına olanak sağlamakta, bunu da “gecikmede sakınca bulunan durumlarla” sınırlandırmaktadır. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan durumun ne olduğu ve bunun gerçekleşip gerçekleşmediğini kimin takdir edeceği belirsizdir. Ayrıca faaliyetten alıkonulmasına yönelik müdahale için yargıç onayı alınmasına dair bir süre sınırı belirlenmemiştir. Maddede kapatılma gerekçeleri arasında “genel ahlak” da sayılmıştır. Bu düzenleme yargı organlarına oldukça geniş bir takdir yetkisi vermektedir. Ahlak kavramının göreceliliği örgütlenme özgürlüğüne keyfi sınırlamaları olanaklı kılmaktadır. Maddedeki süre sınırına dair belirsizliğe son verilmeli, gecikmesinde sakınca bulunan halin tanımı yapılmalı ve genel ahlak nedeni kapatma gerekçeleri arasından çıkartılmalıdır.

5. Mülkiyet hakkı “Anayasa’da” sadece yurttaşlar bakımından güvence altına alınmıştır. Bu düzenleme ile AİHS’nin 1 No.lu Ek Protokolü ile uyuşmamaktadır. Sözleşmede hakkın öznesi herkeştir; tüm gerçek ve tüzel kişiler. Sözleşmede hakkın kamu yararı amacıyla ve yasallık ilkesine uygun şekilde sınırlanabileceği belirtilirken, “Anayasa’da” genel ahlak, kent ve ülke planlaması gibi başka sınırlama nedenlerine de yer verilmiştir. “Anayasa’nın” mülkiyet hakkı ile ilgili hükmü, hem hakkın öznesi hem de sınırlama nedenleri bakımından uluslararası standartlara uygun hale getirilmelidir.

6. Toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ile yakından ilintilidir ve STÖ’lerin önemli faaliyet konularından birisini oluşturmaktadır. “Anayasa’nın” 32. maddesinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı düzenlenmektedir ve maddeye göre hakkın öznesi yurttaşlardır. Hakkın öznesi bakımından “Anayasa” ile AİHS uyumlu değildir. “Anayasa’daki” düzenlemenin tıpkı AİHS’deki gibi yurttaş olsun olmasın herkesi kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir.

“Dernekler Yasası”

1. “Dernekler Yasası’nda”, dernek kuruluşu için iki gerçek veya tüzel kişinin ya da bunlardan oluşan grubun bir araya gelmesinin yeterli olabileceğine dair yapılacak bir değişiklik örgütlenme özgürlüğünün kullanımının kolaylaştırıcaktır. Derneklerin kurucu üye sayısı ile ilgili bu öneri spor dernekleri bakımından da geçerlidir.

2. “Dernekler Yasası’nda” çocuklar bakımından örgütlenme özgürlüğünün kullanımı ancak veli veya vasisinin yazılı izni ile gerçekleşebilmektedir. Veli/vasi izni uluslararası hukukta kabul gören bir yaklaşım değildir. Çocukların örgütlenme özgürlüğünün geliştirilmesi ve keyfi bir sınırlandırmalarının önünün kesilmesi için bir izin şartı “yasadan” çıkartılmalıdır.

3. “Yasa’da” ikamet ve çalışma izniyle ilgili bir dizi hükme yer verilmiştir. Kıbrıs’ın kuzey kesimindeki yabancılar ancak öngörülen şartları yerine getirdiklerinde dernek kurabilmekte veya üye olabilmektedir. Örgütlenme özgürlüğünün kullanımına yabancılar bakımından getirilen ve uluslararası standartlara aykırı olan bu sınırlamalar “yasadan” çıkarılmalıdır.

4. “Yasada”, Derneklerin ve üst kuruluşların tüzüğünün içermesi gereken zorunlu unsurların sayısı çok fazladır. Ayrıca kurucuların ikamet adresi ve mesleği gibi unsurların dernek tüzüğünde yer almasının anlamlı bir amacı bulunmadığı gibi bu durum örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırmaktadır. Tüzükte yer alması gereken unsurların mümkün olduğunca daraltılmalıdır.

5. Derneklerin mevcut veya mahkeme kararıyla kapatılmış veya feshedilmiş bir siyasi partinin, bir sendikanın, üst kuruluşun veya bir derneğin adını, amblemini, rozetini ve benzeri işaretlerini kullanmaları yasaktır. Bu düzenlemenin feshedilen STÖ’ler ve üst kuruluşlar bakımından gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mahkeme kararıyla kapatılanların hangi gerekçeyle kapatıldığına ve kapatılmanın dayandığı olayın şartlarına bakılmaksızın toptan bir yasak getirilmesi de yerinde gözükmemektedir. Maddenin bu açıdan yeniden ele alınması ve feshedilen dernek ve üst kuruluşların bu kapsamdan çıkarılması yerinde olacaktır.

6. “Dernekler Yasası” farklı örgütlenmelere imkan tanıması, tescil zorunluluğu olmaksızın kurulabilecek farklı STÖ türlerini kabul etmesi ve desteklemesi bakımından olumludur, fakat eksiktir. “Yasada” sadece ağ, platform ve inisiyatifler bakımından değil, diğer

STÖ'ler bakımından da tescilin zorunlu tutulmaması yönünde bir düzenleme yapılması düşünülmelidir. "Yasanın" sadece tescil edilen dernekler ve üst kuruluşlara ilişkin düzenlemeleri içerdiğine dair bir cümlenin eklenmesi yerinde olacaktır. Ayrıca, tüzel kişilik sahibi olmaktan kaynaklanan güvencelerin platform, ağ ve inisiyatiflere sağlanmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. "Yasada" bu yönde bir değişiklik yapılması olumlu olacaktır.

7. Dernek tüzüğüne ilişkin inceleme için belirlenen üst sınır olan 60 gün, ilgili kaymakamlığın dernek tüzüğünü sadece "Anayasa" ve "yasalara" aykırılık ve/veya eksikliklerin belirlenmesi yönünde inceleyeceği yani şekli bir incelemenin söz konusu olduğu düşünüldüğünde oldukça uzundur, üst sınırın 30 gün olarak belirlenmesi daha makul gözükmetedir.

8. Spor dernekleri ve spor kulüplerinin tüzel kişilik kazanmasının, "Spor İşleri ile Görevli Bakanlık" onayına bağlı olmasından vazgeçilmelidir.

9. Dernek ve üst kuruluşların fesih, sona erme ve tasfiyeleri ile ilgili düzenlemelerin bir kısmında sadece derneklerden bahsedilmektedir. "Yasa" koyucu bu düzenlemelerin üst kuruluşlara da uygulanması yönünde bir amaç taşıyorsa, "yasanın" ilgili bölümlerinde açık şekilde üst kuruluşlar ifadesine yer vermelidir. Dernekler ve üst kuruluşların farklı kurallara tabi olması amaçlanan hallere ilişkin hükümlerse yoruma ihtiyaç duyulmayacak şekilde kaleme alınmalıdır. Aksi halde bu düzenlemelerin üst kuruluşlara uygulanması mümkün değildir. "Yasanın" diğer bölümlerinde de benzer muğlak düzenlemeler yer almaktadır. "Yasanın" bütününe söz konusu durum dikkate alınarak gözden geçirilmesi ve gereken değişikliklerin yapılması, bu belirsizliğin yol açabileceği keyfiyetin ve yanlış uygulamaların önüne geçecektir.

10. Şube açılırken dernek temsil organının yetkili kılacağı en az üç kişinin imzaladığı şube kuruluş bildirimının şubenin açılacağı "ilçe kaymakamlığına" verilmesi gerekmektedir. Bu yükümlülük şubenin bulunduğu yerde en az üç dernek üyesinin bulunması lüzumu doğurmaktadır. Şube kuruluşu için gereken kişi sayısının bire indirilmesi yerinde olacaktır.

11. "Yasada" yer alan "şube kuruluş bildirimini" ifadesi herhangi bir açıklık taşımamaktadır. Derneğin kuruluşu sırasında dernek tüzüğünün, dernek merkezinin bulunduğu "ilçe kaymakamlığı" tarafından incelendiği düşünüldüğünde, şube kuruluş bildiriminin neden yeniden bir "yasaya" uygunluk denetimine ihtiyaç vardır

anlaşılammaktadır. Şube kuruluşunu zorlaştırmamak, keyfi uygulamalara yol açmamak ve maddeyi uluslararası standartlara uygun hale getirmek için, şube kuruluş bildirimini incelemesinin sadece şekli bir inceleme olduğu "yasada" belirtilmelidir. İnceleme, dernek tüzüğünde şube açılmasına ilişkin bir düzenlemenin var olup olmadığına ve bildirim "yasada" belirtildiği üzere temsil organının yetkili kılacağı kişilerin imzasını taşıyıp taşımadığına bakılması ile sınırlı kabul edilmelidir.

12. "Yasaya" göre, üst kuruluşlar, kuruluş bildirimlerini ilgili "ilçe kaymakamlığına" vermek suretiyle tüzel kişilik kazanırlar. Dernekler gibi incelemeye tabi tutulmazlar. Bu durumda, üst kuruluşların şube açarken sadece bildirimde bulunmalarının yeterli olacağı, incelemeye tabi olmayacakları kabul edilebilir. Ancak "yasa" bu konuda açık değildir, bu boşluk keyfi uygulamalara yol açabileceğinden, "Yasanın" şubeler ile ilgili 9. maddesinin üst kuruluşlar bakımından bağlayıcı olup olmadığına açık şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Madde üst kuruluşlar için de bağlayıcı kabul edilecekse, yukarıda dile getirilen değişiklik önerileri üst kuruluşlar açısından da dikkate alınmalıdır.

13. Şube kuruluş bildirimindeki aykırılık ve/veya eksikliklerin incelenmesi için idareye verilen 30 gün, yukarıda bahsedilen hususlar göz önüne alındığında, uzundur. Bu sürenin 15 güne indirilmesi yerinde olacaktır.

14. "Yasada" yer alan "yabancı uyruklu dernek" tanımı ve bunlara ilişkin farklı düzenlemeler getirilebilmesi uluslararası standartlara uygun olduğu sürece kabul edilebilir. Ancak "yasada" sadece kurucu veya üyelerinin tümünün veya bir bölümünün yurttaş olmamasına dayalı olarak oluşturulan "yabancı dernek" ve "yabancı üst kuruluş" kategorileri yürürlükten kaldırılmalıdır. Yurttaşlığa dayalı farklı düzenlemeler, örgütlenme özgürlüğünü ihlal etmektedir.

15. "Yasaya" göre, üye sayısı yabancılar lehine değişen dernek ve üst kuruluşlar, yabancı dernek ve yabancı üst kuruluşların tabi olacağı şartlara tabi olacaktır. Ancak "yasanın" üst kuruluşlarla ilgili 10. maddesinde, bir federasyona üye olabilecek yabancı dernek sayısının toplam üye dernek sayısının yarısına eşit veya daha fazla olamayacağı hükmü yer almaktadır. İki maddenin birbiriyle çeliştiği açıktır. 10. maddede yer alan yasak "yasadan" çıkarılmalıdır.

16. "Yasada" yabancı uyruklu dernekler ile yabancı derneklerin denetimlerine ve yardım kabul

edebilmelerine ilişkin diğer derneklerden farklı hükümler yer almaktadır. Bürokrasiyi artıran söz konusu düzenlemeler, örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırdığından tüm dernek ve üst kuruluşların aynı hükümlere tabi olması yönünde “yasada” değişiklik yapılması yerinde olacaktır.

17. Yabancı uyruklu dernek veya üst kuruluşların Kıbrıs’ın kuzey kesiminde faaliyet yürütmek için temsilcilik açabilmesi oldukça zordur. Diğer derneklerin şube açması ile yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşlar tarafından temsilcilik açılmasına ilişkin düzenlemeler birbirinden çok farklıdır. Söz konusu düzenlemelerdeki ilk sorun, kuruluş amacına yönelik getirilen kısıtlamadır. İkinci nokta, temsilcilik açılmasının izne bağlanmasıdır. Diğer dernekler ve üst kuruluşların bu tarz işlemleri “kaymakamlıklar” tarafından yürütülürken, yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşların iki “bakanlıkla” birlikte bu süreci yürütmesi istenmektedir. Üçüncü sorun alanı, ilgili “bakanlıkların” değerlendirmelerinde kullanılacağı kriterlerin belli olmamasıdır. Son olarak, tıpkı diğer derneklerin kuruluş ve tescilinde olduğu gibi yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşların temsilcilik açmasında da değerlendirme için 60 günlük uzun bir süre belirlenmiştir. Görüldüğü gibi, temsilcilik açılması için belirlenen usul aşılması zor, keyfiyete açık ve fazlasıyla bürokratikdir. Yabancı uyruklu dernek ve üst kuruluşlarla ilgili izin usulü öngörülebilecekse de, “yasada” belirlenen usul örgütlenme özgürlüğünün kullanımını neredeyse imkansız hale getirmektedir. Kuruluş amacı ile ilgili sınırlamanın kaldırılması, izin için “kaymakamlıklara” başvurulabilmesi ve diğer derneklerin kuruluş ve tescilinde olduğu gibi sadece “Anayasa” ve “yasalara” uygunlukla ilgili şekli bir değerlendirme ile yetinilmesi yönünde “yasada” değişiklik yapılması uygun olacaktır.

18. Dernekler ve üst kuruluşların yurt dışından alacakları yardımlarla ilgili bildirim şartı getirilmiştir. Dernekler ve üst kuruluşların gelir ve giderleri ile ilgili “ilçe kaymakamlığına” yıllık beyanname verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğe ek olarak yurt dışından gelen her yardımın bildirilmesi bürokratik yüküdür, kaldırılması yerinde olacaktır.

19. Yabancı dernekler ve yabancı uyruklu dernekler bankalar aracılığıyla aldıkları nakdi yardımları “İçişleri ile Görevli Bakanlığın” izniyle kabul edebilirler. Ayrıca, yabancı dernekler alacakları aynı yardımları “İçişleri ile Görevli Bakanlığın” izniyle kabul edebilirler. Maddenin yabancılık unsuru taşıyan derneklerle ilgili düzenlemelerinde, madde başlığından farklı olarak, yardımların yurt dışından olup olmaması dikkate

alınmamış, yardımların kabul edilebilmesi için “Bakanlık” izni getirilmiştir. Maddede yabancı derneklerin alacakları aynı yardımlardan bahsedilmiş ancak yabancı uyruklu derneklerle ilgili bölümde sadece bankalar aracılığıyla alınan nakdi yardımlardan bahsedilmiştir. Öncelikle madde metni daha açık ve anlaşılır hale getirilmelidir. Hangi dernek için hangi kuralın uygulanacağına dair kafa karışıklığına ve bununla bağlantılı olarak uygulama farklılıklarına ya da keyfiyete yol açacak belirsizlikler madde metninden çıkarılmalıdır. İkinci olarak, mevzuata uygun olarak Kıbrıs’ın kuzey kesiminde faaliyette bulunma hakkına sahip olmuş olan yabancılık unsuru taşıyan bir STÖ’nün, diğer STÖ’lerle aynı usullerle yardım toplayabilmesi gerekir. “Bakanlıktan” izin istenmesi zorunluluğu ve yabancı dernekler ve/veya yabancı uyruklu dernekler için oluşturulan farklı usuller ortadan kaldırılmalıdır.

20. Mahkeme tarafından kapatılan dernek ve üst kuruluşların mal ve haklarının, tüzüklerine ve kapatılma gerekçelerine bakılmaksızın doğrudan “Maliye İşleriyle Görevli Bakanlığın” uygun göreceği bir bütçe kalemine devredilmesi yerinde değildir. Dernek veya üst kuruluşun mal varlığının tümünün işlenen bir suç sonucu edinilmesi gibi bir durum söz konusuysa –ki bu durumun gerçekleşme olasılığı çok azdır– bu yaptırım düşünülebilir ama aksi halde üyelerin ve bağışçıların iradesini yok sayan, mülkiyet hakkına yönelik bu müdahalenin “yasadan” çıkarılması yerinde olacaktır.

21. “Dernekler Yasası’na” göre; ulusal güvenlik, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla dernek veya üst kuruluşlar haklarında “İçişleri ile Görevli Bakanlığın” veya “kaymakamlığın” talebiyle dava açılabilir. Açılacak davada mahkeme, derneğin veya üst kuruluşun kapatılmasına karar verebilir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma da dahil gerekli gördüğü bütün önlemleri alabilir. Düzenlemede geçen “genel ahlak” ifadesi muğlaktır, madde metninden çıkarılmalıdır.

22. Üst kuruluşlar, derneklerden farklı olarak, kuruluş bildirimlerini ilgili “ilçe kaymakamlığına” vermek suretiyle tüzel kişilik kazanırlar. “Yasada” üst kuruluşların kaydının tutulduğu bir sistemden bahsedilmemektedir. Sicil kaydı tutulacaksa, bunun “Yasada” düzenlenmesi, uygulamada ortaya çıkabilecek keyfi uygulamaların önüne geçecektir.

23. Dernekler ve üst kuruluşlar, yıl sonu itibarıyla faaliyetlerini, gelir ve gider işlemlerinin sonuçlarını,

düzenleyecekleri beyanname ile her yıl Mart ayı sonuna kadar ilgili “ilçe kaymakamlığına” vermekle yükümlüdürler. Yabancı uyruklu derneklerin her altı ayda bir “kaymakamlığa” faaliyetleri ile ilgili faaliyet raporu sunmaları zorunludur. Yabancı uyruklu derneklere de altı ayda bir değil, tıpkı diğer dernekler ve üst kuruluşlar gibi yılda bir rapor sunma yükümlülüğü getirilmesi yerinde olacaktır.

24. Denetim sırasında müfettişler tarafından istenecek tüm belgelerin sunulması ve denetimi yapılan dernek veya üst kuruluşa ait her yere girilebilmesine olanak sağlanması zorunluluğu “yasadan” çıkartılmalıdır. Denetimin içeriği ve kuralları STÖ’lerde iç denetimin esas olduğu unutulmaksızın “yasa” ile açık şekilde belirlenmeli ve yapılacak değişiklikler hem STÖ’nün hem üyelerinin mahremiyetine saygı yükümlülüğü getiren uluslararası standartlarla uyumlu olmalıdır.

25. Derneklerin üye listelerini ve üye sayılarını “kaymakamlığa” sunmaları, kapalı bir zarfta sunuyor olsalar dahi problemlidir. Ayrıca bu düzenleme, denetim ile ilgili diğer düzenlemelerle birlikte düşünülmelidir. Müfettişlerin denetim sırasında her türlü belge ve kayıtla beraber üye listelerini de isteyebilecekleri akıldan çıkartılmamalıdır. “Yasadaki” düzenlemeler, derneklerin ve üyelerinin mahremiyetlerinin korunamaması, bu nedenle hem güvenliklerinin sağlanamaması hem örgütlenme özgürlüklerini kullanamamaları riski barındırmaktadır. Üstelik yükümlülüğe aykırılık durumunda uygulanacak yaptırım oldukça ağırdır ve derneklerin özerkliklerini zedeler niteliktedir. Üyelerin dernekle, üyelik veya üyelik kaydı ile ilgili yaşadıkları anlaşmazlıkları mahkemeye götürme imkanı bulunmaktadır. Üye listeleri ile ilgili düzenleme “yasadan” çıkartılmalıdır.

“Evkaf ve Vakıflar Yasası”

1. “Evkaf ve Vakıflar Yasası’na” göre vakıf, vakfetmeye ehil bir kişi tarafından, “yasada” öngörülen amaçlar ve vakıf konusu olabilen mallar için, “yasada” öngörülen şekilde yapılabilir. “Yasanın” “Vakfetmeye ehil kişiler” başlıklı 5. maddesine göre, “İslâm dinine mensup olup sözleşme yapma ehliyeti olan herhangi bir kişi, elden çıkarabileceği herhangi bir malı vakıf olarak vakfedebilir.” “Yasadaki” gibi bir dine mensup olma şartının aranması örgütlenme özgürlüğüne aykırıdır, değiştirilmesi gerekmektedir.

2. Vakıflarla ilgili temel düzenleme olan “Evkaf ve Vakıflar Yasası’nda” yabancılarla ilgili düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, vakıfların sadece İslam dinine mensup kişilerce ve İslam kurallarına uygun amaçlarla vakfedilebileceği düzenlenmektedir. Belli bir din ve inançla bağlantılı örgütler kurulabilir ancak tüm vakıfların tek bir dine mensup kişilerce ve o dinin kurallarına uygun amaçlarla kurulması yönündeki düzenleme örgütlenme özgürlüğü ile bağdaşmamaktadır. Ayrıca, vakfın amaçlarının İslam dininin yasakladığı amaçlardan olup olmadığına kimin tarafından ve ne şekilde yorumlayacağı belirsizdir. Hukuka değil, dinlere dayandırılan bu tarz düzenlemelerin denetlenebilir bir standart oluşturması ve bu standardın uluslararası standartlarla uyumlu olması imkansızdır. Vakıflar mevzuatın örgütlenme özgürlüğüne ilişkin uluslararası standartlarla uyumlu şekilde değiştirilmesi ihtiyaçtan öte neredeyse zorunluluk halini almıştır.

3. Vakıfların tescilinin herhangi bir kamu makamı yerine yargıç kararına bağlanması daha güvenceli olsa da tescilin kolaylaştırılmasının, raporda ele alınan çağdaş mülhak vakıfların kurulmasının önündeki engelleri azaltacağı ve bu sayede günümüz vakıflar anlayışına uygun daha fazla sayıda vakfın kurulabileceği açıktır.

4. “Yasada” vakıfların şube açılması ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Mevzuattaki bu eksiklik vakıfların şube açması önünde engel oluşturmaktadır. Özellikle “çağdaş vakıflar” olarak anılan vakıflar açısından bu ciddi bir sorundur. “Yasada” vakıfların şube açabilmesi garanti altına alınmalıdır.

“Evkaf ve Vakıflar (Mülhak Vakıflar) Nizamnamesi”

1. Nizamnameye göre, çağdaş mülhak vakıfların yönetim organı (mütevelli veya mütevelli heyet üyeleri) vakfiyeye ve Nizamnameye uygun olarak belirlenir. Nizamnamede, mütevelli veya mütevelli heyet üyesi olabilmek için çok sayıda şart düzenlenmiştir. Nizamnamede yer alan şartlardan biri, bir kişinin mütevelli veya mütevelli heyet üyesi olabilmesi için “şeref veya haysiyetini ilgilendiren her hangi bir suçtan veya altı aydan fazla hapis cezası ile cezalandırılabilen bir suçtan mahkûm olmaması” gerekliliğidir. “Şeref ve haysiyeti ilgilendiren suçlar” ile hangi suçların kastedildiği belirsizdir. “Ceza Yasası’nda” bu kategori altında düzenlenmiş suç ve cezalar bulunmamaktadır. “Ceza Yasası” ile birlikte değerlendirildiğinde, “altı

aydan fazla hapis cezası ile cezalandırılabilen bir suçtan mahkûm olmaması” şartının da sorunlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin; “Herhangi bir düğün veya panayırda veya genelev veya alkollü içki satma ruhsatı olan yerlerde üzerinde sivri uçlu bıçak bulunduran veya taşıyan herhangi bir kişi, hafif bir suç işlemiş olur ve iki yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir ... mahkum ettiği kişiye özgü güçlükleri ve benzeri hafifletici sebepleri dikkate almak dahil, meselenin tüm koşullarını göz önünde bulundurarak daha hafif bir ceza veya başka bir emir vermeyi uygun görmedikçe, en az bir yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir.” Bu düzenleme gereğince, “bıçak bulundurma” suçunu işleyen bir kişinin, söz konusu suçun vakfın yönetimi ile hiçbir ilgisi olmamasına rağmen mütevellî veya mütevellî heyeti üyesi olabilmesi mümkün değildir. Ayrıca Nizamnamede “mahkûm olmama” şartı ile kişilerin örgütlenme özgürlüğüne mutlak ve süresiz bir yasak getirilmektedir. Nizamnamede yer alan bir diğer şart “vakfın muvafık bir şekilde idaresi için beden ve aklın müsait” olunmasıdır. Bu düzenleme engellilerin mütevellî veya mütevellî heyeti üyesi olabilmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Nizamnamedeki bir başka şart, objektif olarak değerlendirilmesi mümkün olmayan ve keyfiyetin önünü açan, “her bakımdan hüsnü ahlak sahibi” olunması şartıdır. Görüldüğü gibi, Nizamnamede mütevellî veya mütevellî heyeti üyesi olunabilmesi için aranan şartların hemen hepsi örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırmakta veya örgütlenme özgürlüğünü açıkça ihlal etmektedir. Bu şartların tümünün yürürlükten kaldırılması ve Nizamnamenin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

“Beden Eğitimi ve Spor Yasası”

1. “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’nın” 19. maddesinde spor kulüplerinin “Dernekler Yasası” uyarınca kurulacağı düzenlenmiştir. Sadece bu maddeye bakıldığında, spor kulüpleri için de tıpkı spor dernekleri gibi “Dernekler Yasası’nda” belirtilen kurucu sayısının yeterli olduğu düşünülebilir. Ancak “Yasanın” 2. maddesine göre spor kulüpleri yirmi kişiden az olmamak üzere bir araya gelmiş topluluklardır. “Yasanın” 2. ve 19. maddesi birlikte değerlendirildiğinde kurucu sayısı bakımından bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, bu belirsizliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca örgütlenme özgürlüğünün kullanımını zorlaştırdığından spor kulüpleri için istenen asgari kurucu sayısının iki olarak düzenlenmesi, en azından diğer derneklerle aynı sayıda yani beş kurucu ile yetinilmesi yönünde “yasada”

değişiklik yapılması yerinde olacaktır.

2. Aynı spor dalı için birden fazla federasyon kurulamadığından, ilgili spor dalında faaliyet göstermek için kurulan spor derneklerinin ve spor kulüplerinin üye olabileceği birden fazla federasyon bulunmamaktadır. Yeni bir spor federasyonunun kuruluşu “Spor İşleri ile Görevli Bakanlık” inisiyatifine bırakılmıştır. Tüm bunlara ek olarak, federasyonların özerklik kazanmasının faal beş üyeye sahip olma şartına bağlanması spor federasyonlarının özerk şekilde işlemlerini ciddi anlamda zorlaştırmaktadır. Bu nedenle spor federasyonları için de “Dernekler Yasası’ndaki” diğer federasyonlar için aranan iki kurucu örgüt (spor derneği veya spor kulübü) yeterli kabul edilmelidir.

3. Spor kulüplerinin kurucuları sadece gerçek kişiler olabilmektedir. Sadece gerçek kişiler tarafından kurulabiliyor olması hakkın kullanımını daha da zor hale getirmektedir. Kurucu olabilecek kişiler bakımından “Dernekler Yasası” ile uyumlu bir düzenleme yapılması düşünülmelidir.

4. Yeni bir spor federasyonunun kurulması için, “Spor İşleriyle Görevli Bakanlık” bünyesinde görev yapan Genel Yönetim Kurulunun bir kuruluş tüzüğü/geçici tüzük hazırlayıp “Bakanlar Kurulunun” onayına sunması gerekmektedir. Federasyon da kurulduktan sonra, geçici tüzük yerine geçmek üzere kendi tüzüğünü hazırlamalı ve gene “Bakanlar Kurulu” onayına sunulmalıdır. Tüm bu prosedür tamamlanmış olsa da federasyon ancak faal beş spor derneği veya spor kulübü üyesi olduğu takdirde özerk olabilmektedir. Görüldüğü gibi, yeni bir spor federasyonu kurulması da bu federasyonun özerk olması da oldukça ağır şartlara bağlanmıştır. Spor federasyonları için de “Dernekler Yasası’ndaki” federasyonlar ile ilgili düzenlemeler uygulanmalı, “Beden Eğitimi ve Spor Yasası’ndaki” düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalıdır.

“Hayır Kurumları Yasası”

1. “Yasada”, herhangi bir eğitsel, edebi, bilimsel veya kamusal amacı olan herhangi bir hayır kurumunun ilgili zamandaki mütevellîlerinin, kendilerine tüzel kişilik kazandıran bir kayıt belgesi verilmesini isteyebileceği belirtilmektedir. “Yasa”, bir örgütün hayır kurumu olarak kaydedilmesi ile ilgili örgütün amacı dışında bir açıklık içermemektedir. Mevzuatta muğlak düzenlemelerin yer alması keyfiyete neden olma potansiyeli taşıdığından hayır kurumları ile ilgili düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

“Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası ve Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası”

1. “Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası’nda” dernek kuruculuğu ile ilgili açık bir düzenleme yer almazken, “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası’nda” “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının dernek kurucusu olması açıkça yasaklanmıştır. İki “yasanın” uyumlu hale getirilmesi ve söz konusu sınırsız yasağın kaldırılması gerekmektedir.

2. “Güvenlik Kuvvetleri” mensupları ile “Polis Örgütü” mensupları “... açısından öngörülen örgütlenme özgürlüğünü neredeyse tamamen ortadan kaldıran yasal düzenlemelerde kapsamlı değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Her meslek grubu için örgütlenme özgürlüğü açısından ilgili meslek grubuna özgü bazı sınırlamalar öngörülebilecekse de bu şekilde özgürlüğü tamamen ortadan kaldıran düzenlemeler örgütlenme özgürlüğünün açıkça ihlalini oluşturmaktadır ... Yapılacak yeni düzenlemede sadece kamu görevlilerinin yerine getirdiği göreve özgülenmiş sınırlamalar getirilmelidir. Bu sınırlamalar mümkün olduğunca dar tutulmalı ve belirsizlik içermemelidir.”⁹³ Gerekli değişiklikler yapılırken, STÖ kurucusu veya üyesi olma ya da yönetiminde yer almak konusundaki ilgili düzenlemelerin tümü bu bakış açısıyla ele alınmalıdır.

3. “Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası’na” göre, “Güvenlik Kuvvetleri mensupları, derneklere ve spor kulübü üyeliklerine, “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığından” yazılı izin alarak girebilirler. Ancak girdikleri derneklere “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığından” izin almadan faal üye olarak çalışamazlar.” Hem üyelik hem de faal üye olarak çalışma iki ayrı izin prosedürüne bağlanmıştır. İzin şartı korunacaksa da en azından tek bir izinle yetinilmesi, üyelik için izin alındıktan sonra faal üyelik için ayrıca izne gerek duyulmaması yönünde düzenleme yapılması gerekmektedir.

4. “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası” kapsamına girenler kurulmuş derneklere üye olamazlar. Sadece müsaade edilebilecek spor derneklerinde görevlerini aksatmayacak ve meslek şeref ve haysiyetini rencide etmeyecek faaliyetlerde bulunabilirler. Ayrıca bu “yasa” kapsamına girenler, siyasal amaçlı derneklere de üye olamazlar. “Yasada” yer verilen “meslek şeref ve haysiyetini rencide etmeyecek faaliyetler” ve “siyasal amaçlı dernek” ifadelerinin içinin nasıl doldurulacağı belirsizdir. Hakkın kısıtlanması, açık ve denetlenmesi mümkün kriterlere bağlanmalıdır.

5. “Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası” “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığının” yazılı izni ile derneklere ve spor kulüplerine üyeliğe izin verirken, “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası” sadece müsaade edilebilecek spor derneklerine üyeliğe izin vermekte, “Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası” ise “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığınca” hazırlanan listede adları bulunmayan dernek ve benzeri teşekküller veya spor kulüplerinin faal üyeliklerine girmeyi disiplin kabahati saymaktadır. “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının, dernek ve spor kulüplerine mi spor derneklerine mi yoksa dernek, benzeri teşekküller ve spor kulüplerine mi üye olmalarının mümkün olduğu belirsizdir. “Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası’nda” yer alan “ve benzeri teşekküller” ifadesi belirsizliği artırmakta, “Güvenlik Kuvvetleri” mensuplarının uyması gereken kuralları daha da muğlak hale getirmektedir. Söz konusu üç “yasa” arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi gerekmektedir.

“Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları ve Yargılama Usulü Yasası”

1. “Yasada”, “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığınca tesbit edilen listede adları bulunmayan dernek ve benzeri teşekküller veya spor kulüplerinin faal üyeliklerine girmek” disiplin kabahatleri arasında sayılmıştır. “Yasada” yer alan “faal üyelik” ifadesinin kapsamı belirsiz, yoruma ve keyfiyete açıktır. Ayrıca “yasada” bahsi geçen liste kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Şeffaflık sağlanmadığından, listenin içeriğinin nasıl belirlendiği bilinmemekte ve içeriğin denetimi mümkün olmamaktadır. Faal üyelik ifadesi ile ne kastedildiği “yasada” açık şekilde düzenlenmelidir. Bununla birlikte, “yasada” bahsi geçen listenin hangi kriterlere göre hazırlandığı ve içeriği açıklanmalıdır.

2. “Yasaya” göre, “Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığınca” hazırlanan listede adları bulunmayan dernek ve benzeri teşekküller veya spor kulüplerinin faal üyeliklerine

⁹³ Gökçeçiçek Ayata ve Ulaş Karan, Sivil Toplama Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler, TÜSEV Yayınları, Mayıs 2015, s. 46, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/12/16/MevzuatRapor_TUSEV.pdf

girmek disiplin kabahatidir. Bir disiplin kabahati söz konusu ise, Disiplin Mahkemesi “Sanığı, belirli bir süre için sulh ve sükûnu korumak ve iyi ahlâk sahibi olmak için 1.500 TL’ye kadar kefalete bağlama veya iki ayı aşmayan göz veya oda hapsi cezası” verme yetkisine sahiptir. Disiplin Mahkemesi’nin yetkisi dahilinde cezalandırılan disiplin kabahatlerinin “hafif olması” olması halinde askeri kişiler disiplin amirince cezalandırılabilirler. “Yasada”, kabahatlerin ne zaman “hafif” sayılacağı açık değildir. Bu konuda somut düzenlemelere ihtiyaç vardır.

3. “Yasa’nın” 79. maddesine göre, “Disiplin Mahkemesi yetkisine giren herhangi bir kabahatla ilgili olarak tutuklu ve hükümlü bulunan kişinin tutuklu bulundurulduğu süre için maaş ve diğer özlük hakları verilmez.” Bu düzenleme orantısızdır, yürürlükten kaldırılmalıdır.

“Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası”

1. “Polis mensupları” ile ilgili düzenlemeler “güvenlik kuvvetleri mensuplarına” göre daha özgürlükçü olsa da, polis mensupları için de sadece polis derneklerine kuruculuğa izin verilmektedir. “Güvenlik Kuvvetleri” mensupları ile “Polis Örgütü” mensupları “... açısından öngörülen örgütlenme özgürlüğünü neredeyse tamamen ortadan kaldıran yasal düzenlemelerde kapsamlı değişikliklere gidilmesi gerekmektedir. Her meslek grubu için örgütlenme özgürlüğü açısından ilgili meslek grubuna özgü bazı sınırlamalar öngörülebilecekse de bu şekilde özgürlüğü tamamen ortadan kaldıran düzenlemeler örgütlenme özgürlüğünün açıkça ihlalini oluşturmaktadır ... Yapılacak yeni düzenlemede sadece kamu görevlilerinin yerine getirdiği göreve özgülenmiş sınırlamalar getirilmelidir. Bu sınırlamalar mümkün olduğunca dar tutulmalı ve belirsizlik içermemelidir.”⁹⁴ Gerekli değişiklikler yapılırken, STÖ kurucusu veya üyesi olma ya da yönetiminde yer almak konusundaki ilgili düzenlemelerin tümü bu bakış açısıyla ele alınmalıdır.

2. Sendika kurmak, bir sendikaya üye olmak, bir derneğin yönetiminde yer almak vb. eylemler için öngörülen kamu görevinden çıkartılma cezası (meslekten çıkarılan polis mensubu kamu görevinden de çıkarılmış sayılır), çok ağır ve orantısızdır. Bu eylemlerin disiplin cezası verilmesini gerektirdiği düşünülüyorsa da orantılı cezalar belirlenmelidir.

3. “Polis Örgütü” içindeki sivil hizmet görevlilerinin dernek yönetim kurulu başkanı veya üyesi olması kamu görevinden çıkarma cezasını gerektiren eylem

ve davranışlar arasında düzenlenmiştir. Bu ceza (meslekten çıkarılan polis mensubu kamu görevinden de çıkarılmış sayılır), çok ağır ve orantısızdır. Bu eylemin disiplin cezası gerektirdiği düşünülüyorsa da orantılı bir ceza belirlenmelidir. Ayrıca, ilgili düzenleme polis derneklerinin yönetiminde yer almayı da kapsamaktadır. Sivil hizmet görevlilerinin polis derneklerine yönetici olmalarının, kamu görevinden çıkarılmaya neden olmasının anlaşılır bir tarafı yoktur. İlgili düzenleme korunacaksa, polis derneklerinin bu düzenlemenin kapsamından çıkarılması gerekmektedir.

“Bazı İsim ve Deyimlerin Kullanılmasını Kısıtlayan Yasa”

1. “Yasadaki” isim veya deyimlerin kullanımı “Bakanlar Kurulunun” izne bağlıdır. “Yasa’da” izin merci olarak sadece “Bakanlar Kurulunun” belirlenmesinin, bürokrasiyi artıracığı açıktır. Ayrıca “Bakanlar Kuruluna” verilen yetkinin keyfi bir şekilde kullanılması, bir başka deyişle belirtilen isim ve deyimleri kimi örgütlerin kullanımına izin verilmesi diğerlerine verilmemesi mümkün olabilecektir. Bu isim ve deyimlerin ya izne bağlanmaksızın tümüyle yasaklanması ya da izne bağlanmaksızın tümüyle serbest bırakılması keyfi uygulamaların önüne geçecektir.

2. “Yasa’da” dernekler açıkça belirtilmişken vakıflardan bahsedilmemiştir. “Yasa’da” geçen “herhangi bir dernek, parti, grup, kurum, kulüp, cemiyet veya herhangi bir kuruluş” ifadesinin vakıfları da kapsadığı düşünülebilir. İzne bağlı kullanım uygulamasına devam edilecekse, kapsamın daha net şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Sınırları belli olmayan düzenlemeler, keyfiliğin önünün açılması riskini beraberinde getirmektedir.

3. Dernekler ve vakıflarla ilgili temel düzenlemeler olan “Dernekler Yasası” ile “Evkaf ve Vakıflar Yasası” dışında, dernekler ve vakıflarla ilgili bu tür yasal düzenlemeler yapılması örgütlenme özgürlüğünün kullanımına dair mevzuatın sistematliğini bozmaktadır. Bu nedenle

⁹⁴ Gökçeççek Ayata ve Ulaş Karan, Sivil Toplum Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler, TÜSEV Yayınları, Mayıs 2015, s. 46, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/12/16/MevzuatRapor_TUSEV.pdf

bu tür düzenlemelerin ayrı “yasa”larla” yapılmasından vazgeçilerek, yapılanlar da yürürlükten kaldırılarak, ilgili “temel yasanın” içine alınması daha doğru olacaktır.

4. “Yasa’da” cezai yaptırımlara yer verilmektedir. “Yasa’ya” aykırı hareket edenler suç işlemiş olur. Para veya altı aya kadar hapis cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilirler. Ayrıca suçun işlenmesinde devam olunan her gün için mahkeme tarafından para cezası ödenmesine karar verilebilir. “Yasa’daki” yasakların sürmesi durumunda, daha orantılı yaptırımlar öngörülmesi, hapis cezası yürürlükten kaldırılmalıdır. Ayrıca bu yaptırımlar uygulanmadan önce, STÖ’lerin konuyla ilgili uyarılması ve bu durumu düzeltmeleri için fırsat tanınması yerinde olacaktır.

“Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası”

1. Dernek ve üst kuruluşlar, yardım toplama faaliyetlerini “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası” kuralları uyarınca yürütürler. “Evkaf ve Vakıflar Yasası’nda” yardım toplama ile ilgili bir düzenleme yer almamaktadır. STÖ’lerin yardım toplamasına ilişkin maddelerin “Dernekler Yasası”, “Evkaf ve Vakıflar Yasası” gibi ilgili STÖ tipinin düzenlendiği temel “yasa” içerisinde düzenlenmesi, STÖ’lerin “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası” dışında tutulması, STÖ’ler haricinde yardım toplayan gerçek kişiler ve diğer tüzel kişiler bakımından bu “yasanın” uygulanması daha yerinde bir tercih olacaktır.

2. Dernek ve vakıfların beyannameleri ile yardım toplama faaliyetleri takip edilebilecekken ayrı bir denetim mekanizmasına gerek olup olmadığı gözden geçirilmelidir. Yardım toplamaya ilgili ayrı bir gerek olduğu düşünülüyorsa da örgütlenme özgürlüğünü ihlal eden yöntemlerden vazgeçilmeli, uluslararası standartlara uygun, özgürlükçü yöntemler belirlenmelidir.

3. Dernek ve üst kuruluşların yardım toplama faaliyetleri ruhsat alma şartına bağlanmış, ruhsat verme yetkisine sahip Ruhsatlandırma Makamı bu konuda sınırsız bir yetkiyle donatılmıştır. Dernek ve üst kuruluşların yardım toplamalarına dair kurallar “Dernekler Yasası’nda” düzenlenmelidir. Bu yönde bir değişiklik yapılmayacaksa, “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nın” STÖ’ler için getirdiği ruhsat alma şartı yürürlükten kaldırılmalı ve bildirim ile yetinilmelidir. Ayrıca yardım toplama için izin

veya bildirim istensin farketmeksizin, Ruhsatlandırma Makamına verilen yetki sınırlandırılmalıdır. Yardım toplama konusunda izin veya bildirim merciinin uymak zorunda olduğu objektif kriterler belirlenmeli, uluslararası standartlara uygun, açık ve anlaşılır düzenlemeler yapılmalıdır.

4. “Yasada”, özel suç tipleri oluşturulmuş, bu suçlar için para cezasının yanında 6 ay ila 1 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Yardım toplanması ile ilgili suçlar için öngörülen hapis cezası ağır bir yaptırımdır. Üstelik “yasada”, aynı anda hem para hem de hapis cezasına hükmedilebileceği düzenlenmiştir. “Ceza Yasası’nda” dolandırıcılık vb. suçlar düzenlenmişken, “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nda” özel suç tipleri oluşturulması ayrıca bu suç tipleri için hapis cezası öngörülmesi yerinde değildir. “Yasada” suçlarla ilgili düzenlemelere yer verilmemesi, bu konuda “Ceza Yasası’na” atf yapılması, bu yapılmayacaksa da yardım toplama ile ilgili suçlarda hapis cezası öngörülmesinden vazgeçilmesi uygun olacaktır.

5. “Polis Örgütünün” üniformalı bir mensubu, “yasaya” aykırı suç işlemekte olan herhangi bir kişiyi müzakkere⁹⁵ olarak tutuklayabilir. Tutukladığı kişinin topladığı para ve mallara el koyabilir. “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’nda” da üniformalı polis memurlarına bu yetki verilmektedir. Özellikle ruhsat olmadığı için yani izin alınmadan gerçekleştirdiği için yardım toplama faaliyetinin suç kabul edilmesi, bu hallerde tutuklama yapılması ve aynı zamanda toplanan para ve mallara herhangi bir araştırma yapılmaksızın ve istisnasız şekilde el konulması ağır bir yaptırımdır. Müzakkere tutuklama yetkisi “yasadan” çıkarılmalıdır.

6. Geçerli olan bir ruhsat bulunmaksızın yardım toplama “yasaya” göre suçtur. Sadece izin şartı gerçekleşmediği için yardım toplamanın suç sayılması ve toplanan para ve malların müsadere edilmesi veya bunlara el konulması hem ağır bir yaptırım hem de mülkiyet hakkına çok ciddi bir müdahaledir. İzin şartı gerçekleşmeksizin yardım toplamanın suç olmaktan çıkartılması uygun gerekmektedir.

7. “Bakanlar Kurulu”, “Resmi Gazetede” yayımlanacak bir

⁹⁵ Müzakkere: Yargılama makamının, bir kararın yerine getirilmesi konusunda belli bir makama yazdığı yazı.

bildiri ile, koymayı uygun göreceği kayıt ve koşullara bağlı kalmak koşuluyla, herhangi bir kişiyi, “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası’ndaki” düzenlemelerden bağışık tutabilir. “Bakanlar Kuruluna” verilen bu yetki, STÖ’ler arasında eşitsizliğe ve uygulamada keyfiliğe yol açma potansiyeli taşımaktadır. “Bakanlar Kurulunun” bir STÖ’yü “yasadaki” düzenlemelerden bağışık tutmak için uygun göreceği kayıt ve koşulların içeriğinin nasıl belirleneceği ve objektifliğinin nasıl sağlanacağı meçhuldür. Ayrıca bazı STÖ’lerin “yasadaki” düzenlemelerden bağışık tutulması yoluyla farklı şartlara tabi olması eşitliği bozmaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için yardım toplamanın sadece bildirim tabi olması yönünde bir düzenleme getirilmesi daha yerinde olacaktır.

“Piyangolar Yasası”

1. Dernekler ve üst kuruluşların gelir elde etmek için piyango veya çekiliş düzenleyebilmeleri olumlu olmakla birlikte, “Dernekler Yasası’ndaki” ve “Piyangolar Yasası’ndaki” düzenlemeler bunu büyük oranda zorlaştırmaktadır. Özellikle piyango veya çekiliş düzenlemek için aranan minimum üye sayısı, piyango veya çekilişin sadece dernek üyelerine veya aynı işyerinde çalışanlar ya da aynı binada ikamet edenlere yönelik düzenlenebilmesi, basılacak biletlerde uyulması gereken kurallar, “Piyangolar Yasası’nda” sayılan kurallara uymamanın suç olarak kabul edilmesi ve hapis cezası öngörülmesi ile ilgili düzenlemeler piyango veya çekiliş düzenlenmesini güç hale getirmektedir. STÖ’lerin düzenledikleri piyango ve çekilişlerde minimum üye şartının kaldırılması ve izin yerine bildirim ile yetinilmesi, piyango ve çekilişlerin sadece belli kişilere yönelik değil kamuya açık şekilde de gerçekleştirilebilmesi yönünde düzenleme yapılması daha uygun olacaktır.

2. “Yasadaki” kurallara aykırılık suç olarak tanımlanmış, suç işleyenlerin hapis cezasına veya para cezasına veya her iki cezaya birden çarptırılabilmesi düzenlenmiştir. “Dernekler Yasası’ndaki” ilgili düzenlemelere aykırı davranışlar da suçtur ve bu suçlar için para cezası öngörülmektedir. Piyango ve çekiliş düzenleme ile ilgili cezai yaptırımlara ihtiyaç olduğu düşünülüyorsa bile hapis cezası ağır bir yaptırımdır, bunun yerine orantılı bir para cezası belirlenmelidir.

“Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası”

1. “Anayasa’dan” farklı şekilde “yasada” sadece yurttaşlar değil herkesten hakkın öznesi olarak kabul edilmektedir. Ancak “yasa”, hakkı korumaktan ziyade

kısıtlandırılmasına ilişkin düzenlemeler içerdiğinden, herkesin “yasa” kapsamına alması, herkesin hakkının korunmasından ziyade herkesin kısıtlanabilmesi veya cezalandırılabilmesi anlamına gelmektedir. “Yasanın” neredeyse bütün hükümleri AİHS’e aykırıdır. Bu nedenle “yasanın” bir an önce yürürlükten kaldırılarak yerine toplanma özgürlüğünü sınırlamak yerine güvence altına alan bir yasal düzenleme yapılması gerekmektedir.

2. Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılması “kaymakamın” iznine tabi kılınmıştır. İzin şartı uluslararası standartlara uygun değildir. “Yasadan” çıkartılması gerekmektedir.

3. “Yasada” düzenlenen ve “kaymakamlık” tarafından verilmesi öngörülen iznin gösteri yürüyüşünün amacını, geçebileceği yolları ve bu yollardan hangi saatlerde geçebileceğini, toplantının amacını, yapılabileceği yeri ve hangi saatlerde veya saatler arasında yapılabileceğini ve “kaymakamca” konması uygun görülen diğer koşulları içermesi gerektiği düzenlenmiştir. Ayrıca “kaymakamlara” ve “Bakanlar Kuruluna” verilen emirname çıkarma yetkisiyle, hakkın kapsamının daraltılması veya kullanımının tamamen durdurulmasına imkan verilmiştir. “Bakanlar Kurulu” ve “kaymakamlara” verilen sınırsız yetki hakkın kullanımını neredeyse imkansız hale getirmekte, “yasa” toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenebilmesini tamamen “Bakanlar Kurulunun” ve “kaymakamların” inisiyatifine bırakmaktadır. Verilen bu sınırsız yetkinin kaldırılması gerekmektedir.

4. Başvuruculara getirilen senet imzalama yükümlülüğü, toplanma özgürlüğüne ve uluslararası standartlarla açıkça aykırıdır ve yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

5. “Ceza Yasası’nın” 71. maddesinde, “yasa dışı” bir toplantıya katılan kişilerin hafif bir suç işlemiş olduğu ve bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları düzenlenmektedir. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası’na” aykırılık da suç oluşturmaktadır ve bu durumda kişi değişen miktarda para cezasına veya 1-3 yıl hapis cezasına ya da her iki cezaya birden çarptırılabilir. Bu yaptırımlar orantısızdır ve örgütlenme özgürlüğünü kullanmak isteyen kişiler açısından caydırıcı etki doğurmaktadır. Söz konusu yaptırımlarda kapsamlı değişikliğe gidilmesi gerekmektedir.

6. “Yasaya” göre; kolluk kuvvetleri, “yasa dışı” olan bir toplantıya veya böyle bir toplantının düzenlenmesine, yapılmasına veya yönetimine katılan tüm kişileri tutuklama müzekkeresi olmaksızın, tutuklayabilir ve “yasa dışı” olan bir toplantıyı dağıtabilir ve dağıtmayı

gerçekleştirmek amacıyla makul olan gerekli gücü kullanabilir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerini “yasa dışı” hale getiren başta izin şartı olmak üzere diğer tüm durumlarda değişikliğe ihtiyaç vardır. Bununla beraber kolluk güçlerine verilen bu tür yetkilerin de yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

7. “Bakanlar Kurulu”, bir emirname ile zaman zaman herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüşü türünü veya herhangi bir genel veya belirli sınıfa mensup kişileri, emirnamede konacak kayıt ve şartlara bağlı kalınması koşulu ile bu “yasanın” herhangi bir kuralının uygulanmasından bağışık tutabilir ve aynı biçimde bu gibi bir emirnameyi değiştirebilir veya yürürlükten kaldırılabilir. “Bakanlar Kuruluna” verilen bazı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ve kişilere bağışıklık tanınarak ayrıcalık tanıma yetkisinin kabulü mümkün değildir. Bu düzenlemenin yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

“Kurumlar Vergisi Yasası”

1. “Yasanın” 14. Maddesine göre, ticari kazanç gibi hesaplanan kurum kazancının saptanmasında, eğitim, kültür ve hayır vb. “Meclis’in” onayladığı amaçlar için dernek, vakıf vb. hayır kurumlarına makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar ayrıca hasıllattan indirilebilir. Bağış ve yardımlar, yapıldıkları yılın gelirinden indirilebilir ancak vergiye tabi gelirin % 5’ini geçen bağış ve yardımlar gelirden indirilemez. Bağış ve yardımların tümünün gelirden indirilmesi yönünde “yasal değişiklik” yapılması, bu sayede STÖ’lerin desteklenmelerinin teşvik edilmesi sivil toplumun güçlenmesi için olumlu bir adım olacaktır.

“Katma Değer Vergisi Yasası”

1. Derneklere ve vakıflara ilişkin vergi muafiyetleri olumludur. Ancak, “yasada” bahsi geçen “Bakanlar Kurulunca” onaylanan sosyal amaçlı vakıf, kurum ve dernekler listesinin hangi kriterlere dayanılarak oluşturulduğu muğlaktır. Ayrıca, getirilen muafiyetler sayesinde STÖ’ler arasında farklılık yaratan söz konusu listeye herkesin kolaylıkla erişmesi gerekirken bu da mümkün gözükmemektedir. Söz konusu listenin oluşturulma kriterleri ve içeriği bilinmeksizin “Bakanlar Kurulunun” bu konudaki tasarrufunun denetlenmesi mümkün olamamaktadır. Söz konusu listenin oluşturulma kriterleri ve kamuoyuyla paylaşılma yolları “yasada” düzenlenmelidir.

“Belediyeler Yasası”

1. “Yasaya” göre; meydan, yol ve sokaklarda, halka açık eğlence, satış ve işyerleri ile herkesin görebileceği yerlerde asılan, gösterilen ve dağıtılan ilanlarla her ne suret ve vasıta ile olursa olsun yapılacak ilan ve reklamlardan resim alınır. Ancak “yasanın” 3. maddesi uyarınca, sosyal amaçlı derneklerce, “belediyelerin” göstereceği yerlere asılacak afiş ve pankartlardan öngörülen harç alınmaz. “Yasada” geçen “sosyal amaçlı” ifadesi ile ne kastedildiği açık olmadığından “belediyelerin” söz konusu yetkilerini kullanırken keyfi davranıp davranmadıkları denetlenemez. “Yasada” bu konunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

2. Eğlence izin harcından muaf tutulma şartları arasında yer alan “yılıda bir defaya mahsus olmak üzere” ve “belediyeden izin alınmak kaydıyla” ifadelerinin “yasadan” çıkartılması yerinde olacaktır. En azından “yasadaki” muafiyetin sınırları genişletilerek “yılıda bir defaya mahsus olma” şartından vazgeçilmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

KAYNAKLAR

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2007 tarihli Rec(2007)14 sayılı Tavsiyesi ve Açıklayıcı Kitapçık (Recommendation CM/Rec(2007)14 of the Committee of Ministers to member states on the legal status of non-governmental organisations in Europe, and Explanatory Memorandum), Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2008, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec\(2007\)14E_Legal%20status%20of%20NGOs.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ%20Recommendations/CMRec(2007)14E_Legal%20status%20of%20NGOs.pdf) (erişim: 1 Mart 2016)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ile Venedik Komisyonu Örgütlenme Özgürlüğüne Dair Kılavuz İlkeler (OSCE/OIDHR-Venice Commission Guidelines on Freedom of Association), OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Poland, 2015, <http://www.osce.org/odihr/132371?download=true> (erişim: 1 Mart 2016)

Ayer Barış, "Kıbrıs Vakıflarının Bugünkü Durumu ve Vakıflar İdaresinin Fonksiyonları", Vakıf Haftası Dergisi, 7 (1990): 201-218, <http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/853/Bar%C4%B1%C5%9F.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (erişim: 1 Mart 2016)

David Harris, Michael O'Boyle, Colin Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, 2. ed., Oxford University Press, Oxford, 2009, s. 525.

Gökçeççek Ayata ve Ulaş Karan, Sivil Topluma Aktif Katılım: Uluslararası Standartlar, Ulusal Mevzuattaki Engeller, Öneriler, TÜSEV Yayınları, Mayıs 2015, s. 46, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/12/16/MevzuatRapor_TUSEV.pdf (erişim: 1 Mart 2016)

Kıbrıs Vakıflar İdaresi Kurumsal Arkaplan Raporu I, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), 2014, [http://www.evka.org/site/dokuman/KVİ%20-%20KURUMSAL%20ARKA%20PLAN%20RAPORU%20I%20-%20TEPAV%20\(1\).pdf](http://www.evka.org/site/dokuman/KVİ%20-%20KURUMSAL%20ARKA%20PLAN%20RAPORU%20I%20-%20TEPAV%20(1).pdf) (erişim: 1 Mart 2016)

Lema Uyar (derleyen ve çeviren), Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Olgun Akbulut, "Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri", İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Sibel İnceoğlu (editör), Beta, İstanbul, 2013.

Sivil Toplumun Karar Verme Sürecine Katılımıyla İlgili İyi Uygulama Örnekleri (Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process), CONF/PLE(2009)CODE1, The Conference of International Non-governmental Organisations of the Council of Europe, 01.10.2009, s. 5.

Rachel Hodgkin ve Peter Newell, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Uygulama Elkitabı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 2002, s. 216.

EK: Mevzuat Listesi

Rapor hazırlanırken aşağıdaki listede yer alan “yasalar” dikkate alınmıştır.

- “Anayasa”
- “Askerlik Yasası”
- “Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri Yasası”
- “Basın Yasası”
- “Başbakanlık (Kuruluş, Görev Ve Çalışma Esasları) Yasası”
- “Başbakanlık Denetleme Kurulu (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası”
- “Bazı İsim ve Deyimlerin Kullanılmasını Kısıtlayan Yasa”
- “Beden Eğitimi ve Spor Yasası”
- “Belediyeler Yasası”
- “Beşparmak Dağları Yangını Özel Fon Yasası”
- “Bilgi Edinme Hakkı Yasası”
- “Ceza Yasası”
- “Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası”
- “Çalışma Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”
- “Çevre Yasası”
- “Daimi İkamet İzni Yasası”
- “Dernekler Yasası”
- “Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Disiplin Kabahat ve Cezaları Ve Yargılama Usulü Yasası”
- “Engellileri Koruma, Rehabilite ve İstihdam Yasası”
- “Evkaf Dairesi (Harçlar Tayini) (Değişiklik) Nizamnamesi”
- “Evkaf ve Vakıflar (Mülhak Vakıflar) Nizamnamesi”
- “Evkaf ve Vakıflar Yasası”
- “Gelir Vergisi Yasası”
- “Güzel Sanatlarla İlgili Derneklere Yardım Tüzüğü”
- “Güvenlik Kamu Görevlileri Yasası”
- “Güvenlik Kuvvetleri İç Hizmet Yasası”
- “Hayır Kurumları Yasası”
- “Kadın Çalışmaları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”
- “Kamu Görevlileri Yasası”
- “Kamu ve Özel Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Yasası”
- “Katma Değer Vergisi Yasası”
- “Kıbrıs Türk Cemaatine Mensup Olmayan Şahıslara Gayri Menkul Mal Satışını Meneden Kural” (Olağanüstü Durum Süresince, Türk Cemaatine Mensup Olmayan Şahıslara Gayrimenkul Mal Satışın Önleyen Kural)
- “Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yasası”
- “Kıbrıs Türk Rehberler Birliği Yasası”
- “Kıbrıs Türk Tabipleri Birliği Yasası”
- “Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (Yaga) Yasası”
- “Kişisel Verilerin Korunması Yasası”
- “Kurumlar Vergisi Yasası”
- “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bayrak Yasası”
- “Kültür Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”
- “Mal Bildiriminde Bulunulması Yasası”
- “Maliye, Teftiş ve İnceleme Kurulu Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları Yasası”

- “Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”
- “Misyonerlerin Eğitsel ve Tıbbi Faaliyetleri (Yabancılar Düzenleme) Yasası”
- “Olağanüstü Durum Yasası”
- “Piyangolar Yasası”
- “Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası”
- “Sendikalar Yasası”
- “Siyasal Partiler Yasası”
- “Sokaklarda ve Evden Eve Yardım Toplanması Yasası”
- “Taşınmaz Mal Edinme ve Uzun Vadeli Kiralama (Yabancılar) Yasası”
- “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası”
- “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası”
- “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”
- “Trafik Hizmetlerinin Planlanması, Koordinasyonu ve Denetimi Yasası”
- “Turizm Gelişim Yasası”
- “Tüketicileri Koruma Yasası”
- “Türk Cemaat Meclisi Birlikler ve Dernekler Yasası”
- “Tütün Ürünlerinin Zararlarından Korunma ve Denetim Yasası”
- “Tüzel Kişiler (Taşınmaz Mal Kayıt) Yasası”
- “Vakıflar Örgütü ve Din İşleri Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası”
- “Vasiyetnameler ve Veraset Yasası”
- “Vergi Usul Yasası”
- “Yabancılar ve Muhaceret Yasası”
- “Yorum Yasası”
- “Yurttaşlık Yasası”

www.sivilalan.eu | bilgi@sivilalan.eu